

Skolen som hjemmested og gjemmested

En analyse av Maria Kjos Fønns samtidsrealistiske ungdomsroman *Kinderwhore*, med fokus på traumer og litteraturdidaktisk arbeid på ungdomstrinnet.

Masteroppgave i NO-502, Grunnskolelærerutdanning 5.-10. trinn

INGRID GRANDE SMÅGE

VEILEDER

Nora Simonhjell

Universitetet i Agder, 2021

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

FORORD

Denne masteroppgaven markerer slutten på fem år med studier på Universitetet i Agder. Jeg har ønsket å bli lærer så lenge jeg kan huske, og jeg gleder meg til å endelig få min egen klasse jeg kan undervise i. Grunnen til at jeg har valgt dette temaet for min masteroppgave er at å hjelpe barn og unge som trenger det, alltid har vært en stor del av min motivasjon for å bli lærer. Som lærer ser man kanskje elevene oftere enn det foreldrene deres gjør, og det er derfor viktig at skolen er en trygg arena der elevene opplever trivsel, læring og mestring. Arbeidet med denne oppgaven har til tider vært krevende, men samtidig også spennende og lærerikt.

Jeg vil gjerne takke veilederen min, Nora Simonhjell, som har kommet med gode innspill, raske tilbakemeldinger og støtte gjennom hele skriveprosessen. Jeg vil også takke familien min for tålmodighet gjennom studiet, samt gjennomlesing og oppmuntring i masterprosessen. Til slutt vil jeg takke studievennene mine for mange fine år på Universitetet i Agder.

Kristiansand, mai 2021

Ingrid Grande Småge

INNHOLDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	5
ENGLISH SUMMARY	6
1.0 INNLEDNING	7
1.1 AVGRENSING.....	8
1.1.1 <i>Jeg tenker nok du skjønner det sjøl</i>	8
1.1.2 <i>Lydighetsprøven</i>	9
1.1.3 <i>Smadra</i>	10
1.1.4 <i>Leo og Mei</i>	10
1.1.5 <i>Så lenge ingen ser oss</i>	11
1.2 PRESENTASJON AV VALGT VERK	12
1.3 OPPGAVENS TITTEL, PROBLEMSTILLING, FORSKNINGSSPØRSMÅL OG STRUKTUR.....	13
2.0 TEORI OG METODE	15
2.1 HVA ER UNGDOMSLITTERATUR	15
2.1.1 <i>Den samtidsrealistiske ungdomsromanen</i>	17
2.2 VOLD	18
2.2.1 <i>Seksuell vold</i>	18
2.2.2 <i>Latent vold</i>	19
2.3 TRAUMETEORI.....	19
2.3.1 <i>Traumbegrepet</i>	19
2.3.2 <i>Traumer og minner</i>	20
2.3.3 <i>Dissosiasjon</i>	21
2.3.4 <i>Traumer i tid</i>	22
2.3.5 <i>Ettervirkninger av traumer</i>	23
2.3.6 <i>Posttraumatisk stresslidelse</i>	25
2.4 HVA KAN DENNE TEORIEN TILFØRE EN LITTERÆR OG DIDAKTISK ANALYSE?.....	26
2.5 METODE.....	27
2.5.1 <i>Litterær analyse</i>	27
2.5.2 <i>Utvalg av materiale</i>	28
2.5.3 <i>Målet med analysen</i>	28
3.0 ANALYSE DEL 1: ROMANENS FORM, KARAKTERFREMSTILLING OG SJANGER	29
3.1 PARATEKSTENE SOM ÅPNING MOT ROMANENS TEMATIKK.....	29
3.2 ROMANENS STORSTRUKTUR OG SPRÅK	31
3.3 KARAKTERUTVIKLING OG FORTELLERPOSISJON	34
3.3.1 <i>Charlottes relasjon til moren</i>	35
3.3.2 <i>Charlottes relasjon til seg selv</i>	36
3.3.3 <i>Charlottes relasjon til morens kjærester og arbeiderne på institusjonen</i>	37
3.3.4 <i>Charlottes relasjon til jentene i klassen</i>	38
3.3.5 <i>Charlottes relasjon til Kristine</i>	40
3.3.6 <i>Charlotte som forteller</i>	42
3.4 <i>KINDERWHORE</i> SOM SAMTIDSREALISTISK UNGDOMSRoman.....	43
4.0 ANALYSE DEL 2: HVORDAN KOMMER VOLD OG TRAUMER TIL UTTRYKK I <i>KINDERWHORE</i>?	46
4.1 HVORDAN KOMMER TEMATIKKEN TIL UTTRYKK I <i>KINDERWHORE</i> ?	46
4.1.1 <i>Omsorgssvikt</i>	46
4.1.2 <i>Seksuelle overgrep</i>	47
4.1.3 <i>Rus</i>	47
4.1.4 <i>Traumer</i>	48
4.2 CHARLOTTES OPPLEVELSE AV TRAUMER I TID OG MINNER	48
4.2.1 <i>Dissosiasjon</i>	52
4.3 CHARLOTTES ETTERVIRKNINGER AV TRAUMENE	55

4.3.1 Charlotte som sårbart barn	55
4.3.2 Gråt og kvalme som kroppslige reaksjoner	59
4.3.3 Problemer ved innsovning.....	60
4.3.4 Skyld og skam	60
4.4 HVORFOR ER <i>KINDERWHORE</i> EN TRAUMEFORTELLING?	61
4.5 HVORDAN KAN <i>KINDERWHORE</i> VÆRE AKTUELL I DAG?	62
5.0 ANALYSE DEL 3: HVORDAN KAN MAN BRUKE <i>KINDERWHORE</i> OG ANDRE ROMANER MED LIKNENDE TEMATIKK I NORSKUNDERVISNINGEN?	64
5.1 NORSKFAGET OG FAGFORNYELSEN 2020	64
5.2 HVA SIER FAGFORNYELSEN OM SKJØNNLITTERATUR?.....	65
5.3 HVA SLAGS BØKER BØR MAN BRUKE I UNDERVISNING?.....	65
5.3.1 Finnes det litteratur man ikke burde bruke i skolen?	66
5.4 LITTERATURUNDERVISNING.....	66
5.5 UKE 6 (SEX)	67
5.6 DEN LITTERÆRE SAMTALEN	70
5.7 KREATIV OG TEKSTBASERT SKRIVING	76
5.8 HVORDAN BØR MAN SOM LÆRER FORHOLDE SEG TIL AT MAN KAN HA TRAUMATISERTE ELEVER I KLASSEN?	78
6.0 AVSLUTNING	79
7.0 LITTERATURLISTE	82

SAMMENDRAG

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan Maria Kjos Fonn sin samtidsrealistiske ungdomsroman *Kinderwhore* (2018) kan ses på som en traumefortelling, og hvordan man kan bruke slike romaner i norskundervisningen på ungdomsskolen. I teoridelen bygger jeg på teori fra blant annet Svein Slettan, Harald Backe-Wiig og Silje Hernæs Linhart for å se på hva som ligger i begrepene ungdomsroman og samtidsrealistisk ungdomsroman. Når jeg går inn på vold- og traumeaspektet er det teori fra Per Isdal, Unni Langås, Cathy Caruth, Atle Dyregrov, Bessel van der Kolk og Onno van der Hart jeg bruker. Metoden jeg har valgt å benytte til å besvare problemstillingen, er litterær analyse. Analysen min er delt i tre deler, og baserer seg på forskningsspørsmålene jeg har laget. Det første forskningsspørsmålet jeg har forsøkt å besvare, dreier seg om hva som gjør *Kinderwhore* til en samtidsrealistisk ungdomsroman. Dette har jeg valgt å ta med, da samtidsrealistiske ungdomsbøker ofte tar for seg problematiske og mørke sider ved ungdomstiden. Samtidig blir ungdomslitteratur vanligvis brukt i underholdningssammenheng, selv om det også finnes flere gode grunner til å inkludere disse bøkene i undervisning. Det andre forskningsspørsmålet handler om hvordan man kan se på romanen som en fortelling om vold og traumer. Ulike typer vold som er presentert i boken, samt ettervirkningene hovedpersonen i romanen opplever, er sentralt her. Til slutt svarer jeg også på hvordan slike romaner kan brukes didaktisk i norskundervisning på ungdomsskolen. Dette ser jeg på i tråd med fagfornyelsen og bruker arbeidsmetoder som kan tilfredsstille kompetansemålene i læreplanen.

Gjennom analysen kan man se at hovedpersonen i *Kinderwhore* opplever flere ettervirkninger av de traumatiske opplevelsene hun har hatt i barndommen. Hun har hatt en oppvekst preget av omsorgssvikt, rus og seksuelle overgrep. Dette overfører hun også til de senere ungdomsårene, der hun selv begynner å ruse seg og ha en promiskuøs atferd rundt gutter. Likevel kan denne romanen gi håp til ungdom i vanskelige situasjoner. Selv om hovedpersonen har hatt en vanskelig og traumatiserende barndom, får hun til slutt den hjelpen hun trenger for å gå til rettssak mot overgriperen sin.

Skolen er en arena som passer seg godt til å ta opp tabubelagte temaer som omsorgssvikt, rus og seksuelle overgrep. Om man som lærer klarer å åpne opp for dialog i klasserommet, vil kanskje flere elever forstå at læreren er en trygg voksen som de kan prate med dersom de opplever lignende, eller kjenner noen som har opplevd det.

ENGLISH SUMMARY

In this dissertation I have studied how Maria Kjos Fonn's contemporary realistic youth novel *Kinderwhore* (2018) can be seen as a trauma story, and how it can be used along with similar novels in secondary Norwegian lessons. To look at the concepts of youth novels and contemporary youth novels, I use theories from Svein Slettan, Harald Backe-Wiig and Silje Hernæs Linhart. When I look at the aspects of violence and trauma, I use theory from Per Isdal, Unni Langås, Cathy Caruth, Atle Dyregrov, Bessel van der Kolk and Onno van der Hart. The method I have chosen to use in this study is literary analysis. My analysis is divided into three parts, and the parts are based on the research questions I have created. The first research question I have tried to answer is: What makes *Kinderwhore* a contemporary realistic youth novel? I have chosen to include this, as contemporary realistic novels often deal with problematic and dark sides of adolescence. At the same time, youth literature is usually used in the context of entertainment, although there are several good reasons to include these books in teaching as well. The second research question concerns how you can see *Kinderwhore* as story about violence and trauma. Different types of violence that are presented in the book, as well as the aftermath the main character in the novel experiences, are central in this part. Finally, I also answer how such novels can be used didactically in secondary Norwegian lessons. I look at this in line with the 2020 curriculum and use working methods that can satisfy the competence goals.

Through the analysis, it can be seen that the main character in *Kinderwhore* experiences several after-effects of her traumatic childhood. Her childhood can be characterized by neglect, intoxication and sexual abuse. She also transfers this to her later teenage years where she starts doing drugs and gets a promiscuous behavior around boys. Nevertheless, this novel can give hope to young people in difficult situations. Although the main character has had a difficult childhood, she eventually gets the help she needs to go to court against her abuser.

The school is an arena that is well suited to address taboo topics such as neglect, intoxication and sexual abuse. The teacher should make the classroom a place for dialogue and make sure the students know that they can talk to the teacher about everything. In that way the teacher can help students who struggle or give advice if they need it.

1.0 INNLEDNING

Norge er et av verdens tryggeste og rikeste land, og det er derfor lett å tenke at alle barn som vokser opp i Norge har det bra. De får omsorg, mat, klær og hva enn de måtte trenge av foreldrene sine. I Norge skal barn kunne være barn, og de skal få muligheten til å gå på skole, leke med andre og være trygge i nabolaget og i hjemmet. Likevel er det ikke slik for alle barn i Norge. Noen barn føler seg ikke trygge når de er hjemme, og noen er kanskje mer forelder enn de er barn i sitt eget hus. Det kan være vanskelig å fange opp alt som skjer bak lukkede gardiner i norske hjem. I velferdsstaten Norge burde vi hatt ressurser nok til å fange opp alle de barna som ikke har det bra. Selv om mange av de utsatte får hjelp, er det også noen som ikke får det, eller får det altfor sent. Både media og skjønnlitteratur viser oss eksempler på dette.

I Norge finnes det et lovverk som skal ta vare på barn og passe på at deres rettigheter blir overholdt. Dette lovverket blir kalt barnekonvensjonen, og er en internasjonal avtale som skal verne barns rettigheter (Regjeringen, u.å.). De ulike artiklene i barnekonvensjonen tar for seg forskjellige rettigheter som barn har. I artikkel 19 heter det at «Alle barn har rett til at ingen skader eller misbruker dem» (Barneombudet, u.å.). Bak denne artikkelen ligger det altså at det ikke er lov til å skade barn verken fysisk eller psykisk i Norge. I artikkel 20 står det at «Alle barn har rett til hjelp viss dei ikkje kan bu med familien sin» (Barneombudet, u.å.). Dette vil si at hvis foreldre ikke klarer å ta vare på egne barn, så har barna rett til å få et nytt sted å bo, der noen kan ta vare på dem. Artikkel 34 sier «Alle barn skal vernast mot seksuelt misbruk» (Barneombudet, u.å.). Barn har rett til å bestemme over sin egen kropp, og ingen skal kunne utnytte den på noen måte (Barneombudet, u.å.). Selv om Norge har skrevet under på at disse rettighetene skal overholdes er det ikke alltid slik, og dette er noe av det jeg skal undersøke i min masteroppgave.

Maria Kjos Fønns roman *Kinderwhore* handler om flere tabubelagte temaer, der omsorgssvikt, rus, seksuelle overgrep og traumer tydelig kommer frem. Ifølge barne-, ungdoms- og familiedirektoratet oppgir 15% av norske kvinner og menn at de har blitt utsatt for en form for seksuelt overgrep før fylte 18 år. Å oppleve noe så traumatisk som barn kan gi flere helsemessige konsekvenser senere i livet, som blant annet psykiske og somatiske plager (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2017). Siden en så markant del av Norges befolkning oppgir at de har blitt utsatt for noe slikt, er det viktig å skape dialog rundt temaet.

Dette kan skape rom for at flere kanskje tør å melde fra, dersom de vet om noen som opplever dette, eller selv har opplevd det. Skolen vil være en sentral arena for å ta opp slike temaer. Det kan være naturlig å ta opp tabubelagte temaer på alle trinn i skolen, men i min oppgave har jeg valgt å legge fokuset på ungdomsskolen. Ved å utvikle gode relasjoner til elevene, samt gode arbeidsmetoder for hvordan tabubelagte temaer kan tas opp, vil kanskje flere melde ifra om urett tidligere og få den hjelpen de trenger.

1.1 Avgrensing

For å komme frem til hvilken bok jeg skulle velge som mitt hovedverk i avhandlingen, leste jeg flere bøker, både sakprosa og skjønnlitteratur, som omhandlet temaene vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep. I ny samtidslitteratur tematiseres vold og overgrep på mange forskjellige måter, og ved å lese flere bøker kunne jeg til slutt velge den som passet best til min innfallsvinkel. Gjennom norskfagets tradisjon har skjønnlitteratur blitt brukt til å sette problemer under debatt, og *Kinderwhore* gir en åpning for å aktualisere og drøfte det problemfeltet jeg innledet med. Fordelen med å velge skjønnlitteratur overfor sakprosa kan være at skjønnlitteratur vekker følelser hos leseren på en helt annen måte enn hva mange sakprosa-bøker kan. I tillegg kan skjønnlitteratur skape en viss distanse til hendelsene ved at det er fiktive historier, selv om man på mange måter kan kjenne seg igjen i eller føle empati med hovedpersonen. Jeg vil nå først gjøre rede for hvilket materiale jeg orienterte meg i, for å kunne velge *Kinderwhore* som primært analyseobjekt.

1.1.1 *Jeg tenker nok du skjønner det sjøl*

Jeg tenker nok du skjønner det sjøl av Jon Gangdal, var den første boken jeg leste for å sette meg inn i temaet. Dette er en sakpreget bok skrevet om åtte år gamle Christoffer, og saken som rystet hele Norge i 2005. Historien om Christoffer fikk enorm medieoppmerksomhet og gjorde at barn i slike situasjoner har blitt mer synliggjort. Christoffer ble utsatt for grov vold av stefaren sin, som til slutt endte med døden for ham. Det ble gjort feil i alle ledd, og ingen av dem som hadde mistanke om at Christoffer ble utsatt for vold, gjorde noe (Gangdal, 2010). Christoffer-saken gir et tydelig bilde på hva som kan skje dersom barn i sårbare situasjoner ikke får den hjelpen de trenger. Denne saken har vært med på å åpne øynene til blant annet politi, barnevern og helseomsorg når det gjelder hva som foregår rundt barn, og i kjølvannet av hendelsen har flere varslet om vold mot barn (Hvidsten, 2012).

Jeg tenker nok du skjønner det sjøl er en historie som trolig treffer mange ettersom det er en sann historie som de fleste har hørt om. Da jeg leste boken, bestemte jeg meg likevel for å velge den bort og kun fokusere på skjønnlitteratur. At elever skal kunne lese og samtale om skjønnlitteratur blir nevnt i flere av kompetansemålene i læreplanen (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 5-9). Å fokusere på skjønnlitteratur vil derfor ha stor nytteverdi i undervisning, samtidig som at skjønnlitteratur «gir elevene innblikk i andre menneskers livssituasjoner og utfordringer (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 3).

1.1.2 Lydighetsprøven

Bjørn Ingvaldsen skrev *Lydighetsprøven* i 2017 og den kan karakteriseres som en samtidsrealistisk barneroman. Denne boken handler om tolv år gamle Alvis som blir mobbet på skolen og utsatt for vold av stefaren sin. Moren hans er til stede mens stefaren slår ham, men hun kommer alltid opp med unnskyldninger i hans forsvar. Alvis vil så gjerne bli likt av de andre barna på skolen, noe som ofte får han til å gjøre ting han egentlig ikke burde. De eldre guttene på skolen får blant annet Alvis til å stjele øl for dem, noe som fører til at Alvis får enda mer trøbbel hjemme. Det tar lang tid før moren til Alvis skjønner at de må komme seg vekk fra den voldelige stefaren, men da hun endelig bestemmer seg for at de må flytte ut, er det for sent for Alvis (Ingvaldsen, 2017). På samme måte som Christoffer, dør også Alvis av kraftige voldsskader som blir påført ham. Selv om det finnes tvil rundt Christoffer-saken og stefarens medvirkning til hans død, er det ingen tvil om at det er Alvis sin stefar som slår han til døde. Flere har sett sammenhengen mellom *Lydighetsprøven* og Christoffer-saken. Guri Fjeldberg skriver i *Bergens Tidende* at romanen «virker sterkt inspirert av historien om Christoffer» (Fjeldberg, 2018).

Lydighetsprøven er en lettlest bok som kan passe for både barn og ungdom. Jeg synes likevel den er rettet mot litt yngre barn enn min tiltenkte aldersgruppe, og valgte derfor denne boken bort. Jeg tror ungdommer vil kunne relatere seg mer til hovedpersoner på deres egen alder, og Alvis blir derfor litt for ung. Noe jeg likevel vil ta med fra boken *Lydighetsprøven* er det som står i forordet; «Uansett hva barn blir utsatt for, er det aldri barnas feil. Det er de voksne som gjør noe galt. Husk på det!» (Ingvaldsen, 2017).

1.1.3 *Smadra*

Smadra (2018) er skrevet av Brynjulf Jung Tjønn. Dette er en bok som handler om at ei jente blir utsatt for vold av moren sin. Ofte tenker man kanskje at det er menn som utøver vold, men i denne boken får vi presentert et mindre vanlig konsept, altså at kvinner også kan gjøre det. Oda blir slått av moren sin, men verken faren, bestekompisen eller læreren tror at Odas skader kan komme fra vold. Alle tror Oda er ei jente med dårlig balanse og at hun stadig faller på sykkelen sin. Oda liker ikke å være alene hjemme med moren sin fordi humøret hennes kan skifte veldig raskt. I det ene øyeblikket kan Oda sitte i morens armkrok og se på en film, mens i det neste, ligger moren oppå henne og slår henne hardt. En dag kommer Odas bestekompis hjem til henne akkurat i det moren banker henne. Bestekompisen hjelper da Oda med å snakke med en voksen hun stoler på, nemlig læreren hennes (Tjønn, 2018).

Det jeg synes er spesielt med *Smadra* i forhold til andre bøker med samme tematikk, er at Oda kommer fra en relativt ressurssterk familie. Moren hennes er arkitekt og faren hennes er pilot. Det er ofte lett å tenke at barn som blir utsatt for vold i hjemmet kommer fra familier som ikke har så gode muligheter til å passe på og oppdra barna sine. Denne boken viser at vold kan oppstå i alle typer familier. Også denne boken ble valgt bort, da jeg heller bestemte meg for å fokusere oppgaven inn mot seksuelle overgrep og traumer istedenfor fysisk vold.

1.1.4 *Leo og Mei*

Synne Lea har skrevet den samtidsrealistiske barneromanen *Leo og Mei* som kom ut i 2012, og boken handler om de to barna Leo og Mei som er naboer. Hver eneste natt blir Leo holdt fanget i kjelleren av faren sin, og Mei må være våken slik at hun kan slippe Leo ut, når kysten er klar. Det er noe som er rart med faren til Leo, hvilket Mei merker ved flere anledninger. Han sier upassende ting til henne og kjøper uegnede gaver. Leo og Mei har en hemmelig trehytte som de leker i hver dag og som Leo rømmer til hver natt. En dag oppdager Leos far trehytta, og i et desperat forsøk på å unnslippe faren sin, faller Leo ned fra trehytta og havner i koma. Når Leo våkner fra koma har faren hans reist, men han kommer fort tilbake igjen. Når faren kommer tilbake blir Leo flyttet til en annen familie som er bedre egnet til å ta vare på ham (Lea, 2012).

Leo og Mei slutter på en måte som gjør at vi som lesere skjønner at Leo har det mye bedre i den nye familien sin. Dette kan vi også se er en rettighet hentet fra barnekonvensjonen artikkel 20, «Alle barn har rett til hjelp viss dei ikkje kan bu med familien sin»

(Barneombudet, u.å.). Leo blir hjulpet vekk fra en voldelig familie og inn i en familie som tar vare på barn slik de skal bli tatt vare på. *Leo og Mei* er en lettlest bok, og jeg valgte den bort fordi Leo og Mei er små barn, og boken har en noe naiv tematisering. Dette kan gjøre det vanskelig for ungdomsskoleelever å relatere seg til. Den volden som foregår i hjemmet, får vi heller ikke vite noe om. Det ble derfor vanskelig å bruke denne romanen siden ettervirkninger og traumer er en så stor del av min innfallsvinkel.

1.1.5 Så lenge ingen ser oss

Så lenge ingen ser oss ble skrevet av Anders Totland i 2017 og kan beskrives som en samtidsrealistisk ungdomsroman. Boken handler om Jon som bor sammen med moren sin. Moren til Jon tar ofte med seg nye stefedre hjem til han, men da moren blir kjæreste med Ole, endrer alt seg. Ole påvirker moren i stor grad og gjør at hun blir snillere mot Jon. Ole lager også mat og passer på at Jon får med seg alt han trenger til skolen. Jon får ganske raskt en lillebror og Ole blir fotballtreneren til Jon. Fra utsiden ser han ut som den perfekte stefar, men slik oppfatter ikke Jon det. På en campingtur som bare Jon og Ole reiser på, forgriper Ole seg på Jon. Jon blir full av skam, og føler selv at han var med på det som skjedde. Han prøver å si ifra til moren sin, men hun tror ikke på han. Guttene på laget og foreldrene deres begynner etter hvert å merke at det er noe galt med Jon. Faren til Jons bestekompis spør hva som er galt, og Jon forteller hva Ole har gjort mot ham. Selv ikke han tror på Jon, til tross for at han alltid har stilt opp for Jon når moren hans ikke har det. Jon blir sendt på internatskole, men er veldig redd for at det samme skal skje med broren hans, Lukas, mens han er borte. På internatskolen treffer Jon endelig noen som tror på han, og de hjelper han slik at Lukas ikke skal oppleve det samme som Jon gjorde (Totland, 2017).

I denne boken har Totland gjort jeg-personen til offeret, noe som gjør at man kommer tett på det som skjer. Totland har et presist og knapt språk som fører til at mye må leses mellom linjene. Også overgriperen som Totland beskriver er annerledes enn hva man vanligvis leser om. Frem til Jon er femten år oppfører Ole seg som en helt vanlig og god stefar. Det er etter at Jon har fylt femten at overgrepene starter (Fjeldberg, 2017).

På et tidspunkt vurderte jeg å bruke *Så lenge ingen ser oss* som en av hovedbøkene i avhandlingen min. Likevel valgte jeg å gå bort fra dette fordi vi ikke får så stort innblikk i Jons ettervirkninger og traumer knyttet til overgrepene. Det viktigste for Jon er å sikre at det som skjedde med han, ikke skal skje med lillebroren. Vi får derfor ikke vite hvordan Jon selv

takler overgrepene i ettertid. Et element som taler for bruk av *Så lenge ingen ser oss* i undervisning er at man bør jobbe med litteratur som gir håp til leseren på skolen. Elevene må forstå at det er mulig å få hjelp om man havner i en liknende situasjon, noe romanen viser kort.

Sammen med bøkene nevnt ovenfor leste jeg også romanen *Kinderwhore*, og det var til slutt denne boken valget mitt falt på. Hovedpersonen i boken opplever en rekke ettervirkninger og traumer knyttet til oppveksten hvor omsorgssvikt, rus og seksuelle overgrep tydelig kommer frem. Likevel viser romanen at det er mulig å få hjelp og kan gi håp til leseren.

1.2 Presentasjon av valgt verk

Kinderwhore er skrevet av Maria Kjos Fonn og ble gitt ut i 2018. Boken handler om Charlotte som bor sammen med moren sin i en leilighet på Veitvet i Oslo. Gjennom boken får vi et innblikk i Charlotte sitt liv fra hun er sju år til hun blir tjue, og historien er fordelt på åtte deler. Moren til Charlotte oppfører seg ikke helt som andre mødre og det er tydelig at de to utgjør en dysfunksjonell familie. Moren tilbringer mesteparten av tiden i en pillerus og sover som regel gjennom hele dagen. Det hender hun reiser ut på byen, og da tar hun med seg nye fedre hjem til Charlotte. En av disse fedrene er Jonas. I begynnelsen synes Charlotte det er litt spennende å ha en ny stefar, og hun viser dette ved å flørte og gå lettkledd i Jonas sitt nærvær. Til slutt begynner Jonas å forgripe seg på Charlotte mens moren hennes sover. Overgrepene varer i ett år fra Charlotte er tolv til hun blir tretten, og dette er med på å forme hele ungdomstiden hennes. Hun begynner med selvmedisinering, prostitusjon, og mobber andre elever på skolen. Det er ikke før selvmordsforsøket hennes at hun blir fanget opp og får hjelp i psykiatrien. I slutten av tenårene er Charlotte mye inn og ut av ulike institusjoner, men oppførselen hennes rundt rus og sex blir ikke noe bedre. Charlotte bestemmer seg til slutt for å begynne på skolen igjen og få livet sitt tilbake. På skolen møter hun Kristine som viser seg å få stor innvirkning på henne. Kristine er den første Charlotte virkelig tør å åpne seg til, og sammen går de til rettssak mot Jonas. Jonas får fengselstid og krav om å betale erstatning for det han har gjort mot Charlotte. Charlotte tar også et oppgjør med moren sin som burde vært der for henne og visst hva som foregikk på barnerommet (Fonn, 2018).

Maria Kjos Fonn (født 1990) debuterte med novellesamlingen *Dette har jeg aldri fortalt til noen* i 2014. Disse novellene handler om hvordan det er å være ung og annerledes samtidig som man prøver å finne sin plass i samfunnet (Tjønn, 2014). I 2018 ga hun ut romanen

Kinderwhore og i 2020 kom hennes til nå siste roman, *Heroin chic* (Korneliussen, 2020). *Kinderwhore* ble nominert til Brageprisen (Norli, 2018) og P2-lytternes romanpris (Bjørnskau, 2018) i 2018. Da boken kom ut fikk den gode anmeldelser og terningkast 5 i mange norske aviser (Fonn, 2018). Bokanmeldere har sagt at *Kinderwhore* er «en bok som sitter i kroppen lenge» (Neraal, 2018) og at «mange skriver godt om at det er for jævlig å være ung, men ikke så godt som Maria Kjos Fonn» (Hatlen, 2019). I likhet med *Kinderwhore* har også *Heroin chic* fått mange gode anmeldelser. Forfatteren har inkludert mange av sine egne erfaringer i de to romanene, og nå i 2021 ble Maria Kjos Fonn tildelt Mads Wiel Nygaards legat for sitt forfatterskap (Bye, 2021).

For Kjos Fonn, var det å skrive *Kinderwhore*, debutromanen hennes, en måte hun kunne bearbeide sitt eget traume på (Digernes, 2018). Hun har selv slitt med rus og psykiatri, og hun ble utsatt for en gruppevoldtekt i ungdomstiden som har ført til traumer i etterkant. Hun sier at selv om hun har opplevd mye av det samme som Charlotte i boken opplever, er ikke *Kinderwhore* en selvbiografisk roman. Noe av det som skiller hovedpersonen i boken og forfatteren er at Maria Kjos Fonn aldri anmeldte sin voldtekt til politiet (Digernes, 2018). Det selvbiografiske trekket mellom forfatter og roman vil jeg ikke gå nærmere inn på i analysen. Traumer og rusmisbruk er fremtredende temaer i begge hennes romaner, og handlingene er satt til nåtidens Oslo, hvor Kjos Fonn selv er født og oppvokst (Korneliussen, 2020).

1.3 Oppgavens tittel, problemstilling, forskningsspørsmål og struktur

Året 2020 og starten av 2021 har vært annerledes på mange måter. Vi har stått i midt i en pandemi, og tittelen på min masteroppgave har blitt mer aktuell enn det jeg tenkte da jeg startet å skrive. For Charlotte i *Kinderwhore* er skolen et «hjemmested» og et «gjemmested». Skolen er stedet der hun føler seg trygg og hjemme, samtidig som det er stedet der hun kan gjemme seg og slippe å tenke på situasjonen hjemme.

I tiden mens jeg har skrevet masteren har barn og ungdom i Norge fått oppleve hjemmeskole, noe som er nytt for alle. Lærerens viktige oppgave med å se de sårbare barna, har blitt mer utfordrende ved at en del av undervisningen har foregått via skjerm. På denne måten har det nok blitt lettere for elever å skjule problemer hjemme, samtidig som at det har blitt vanskeligere for lærere å fange opp de som trenger det. Selv om mange elever har hatt gode

erfaringer med hjemmeskole, vil ikke dette være tilfelle for alle. Noen har måttet tilbringe enda mer tid i hjemmet som de tidligere kunne slippe unna ved å reise på skolen.

På bakgrunn av det jeg til nå har diskutert, vil problemstillingen for oppgaven være: *På hvilken måte er den samtidsrealistiske ungdomsromanen *Kinderwhore* en traumefortelling, og hvordan kan romaner som dette brukes i norskundervisningen på ungdomsskolen?* For å belyse problemstillingen har jeg laget tre forskningsspørsmål som teorien og analysen i oppgaven vil bygge videre på. Forskningsspørsmålene jeg vil bruke til å besvare problemstillingen er:

- Hva gjør *Kinderwhore* til en samtidsrealistisk ungdomsroman?
- Hvordan kan man se på romanen som en fortelling om vold og traumer?
- Hvordan kan romanen brukes didaktisk i norskfaget på ungdomsskolen?

Masteroppgaven min vil bestå av et teori- og metodekapittel der jeg først ser nærmere på hva som kjennetegner ungdomslitteratur og spesielt den samtidsrealistiske ungdomslitteraturen. Deretter vil jeg gå nærmere inn på det tematiske med oppgaven og se på teori som omhandler vold, traumer og ettervirkninger av traumer. Til sist kommer en metodisk del hvor jeg sier noe om den tematiske litteraturanalsen. Analysen i denne oppgaven er delt inn i tre kapitler, hvor hvert av kapitlene er knyttet til forskningsspørsmålene mine. Analysens første kapittel vil handle om form, karakterfremstilling og sjanger i *Kinderwhore*, mens det andre kapittelet vil dreie seg om hvordan vold og traumer kommer til uttrykk i romanen. Analysens tredje og siste kapittel vil omhandle det didaktiske planet. Denne delen vil inneholde noe teori som ikke blir presentert i teoridelen, men heller sammen med de didaktiske arbeidsmetodene som man kan bruke i norskundervisning på ungdomsskolen. Dette har jeg valgt å gjøre fordi arbeidsmetodene jeg fremlegger, henger nært sammen med den teorien jeg bruker. Det ble derfor en tydeligere struktur i drøftingen når jeg så på teori og arbeidsmetoder tett knyttet opp til hverandre.

2.0 TEORI OG METODE

Kinderwhore kan karakteriseres som en samtidsrealistisk ungdomsroman. Jeg vil derfor først undersøke hva som ligger i dette sjangerbegrepet. Deretter vil jeg gå inn på definisjonen av vold, samt de voldstypene som er representert i *Kinderwhore*. Sammen med dette vil jeg også se på traumeteori og teori om ettervirkninger av traumer, før jeg avslutter med hva denne teorien kan tilføre en litterær og didaktisk analyse.

2.1 Hva er ungdomslitteratur

Å definere hva som er barne- og ungdomslitteratur er ikke enkelt. Det finnes mange forskjellige definisjoner, og hva som er bestemmende for om noe er en barnebok eller en voksenbok, vil variere fra den enkeltes oppfatning. For noen vil det være forfatteren som avgjør om det er en barnebok, mens andre mener det er leseren selv som avgjør hva slags bok det er (Bache-Wiig & Linhart, 2012, s. 189). Harald Backe-Wiig og Silje Hernæs Linhart bygger på barnelitteraturforskeren Perry Nodelman som mener det kan være problematisk å definere det barn og ungdom leser, som barne- og ungdomslitteratur. Dette er fordi at da vil alle bøker som blir lest av barn og unge havne i denne kategorien. Mange barn og unge leser voksenlitteratur fra ung alder av, og med denne definisjonen vil også litteratur som er beregnet for voksne havne i barne- og ungdomskategorien (Bache-Wiig & Linhart, 2012, s. 190). Det er derfor vanskelig å finne en spesifikk definisjon på hva som er barne- og ungdomslitteratur, og Perry Nodelman mener dette er noe vi bør verdsette:

Jeg tror at begrepet barnelitteratur skaper forvirring fordi barnelitteraturen, som sjanger betraktet, er forvirrende – på en rik og komplisert måte. Men sjangeren synes umulig å håndtere bare hvis man legger til grunn en forutsetning om at de ulike definisjonene må utelukke hverandre, at å ha rett betyr at de andre tar feil, hvilket gjør at de alle slår hverandre i hjel. Men hva om det er slik at alle de ulike definisjonene gir hint om en mer sammensatt sannhet? (Bache-Wiig & Linhart, 2012, s. 191)

Barnelitteratur er en betegnelse som ofte brukes overordnet om både barne- og ungdomslitteratur (Bache-Wiig & Linhart, 2012, s. 208). Formmessig vil ungdomslitteratur ligge nærmere voksenlitteraturen, og det som er spesifikt for barnelitteratur vil ikke komme så godt frem i ungdomslitterære bøker. «En ungdomsbok har svært ofte tematikk knyttet til hovedpersonens modning og løsrivelse, og kan dermed sies å ha trekk fra sjangeren dannelsesroman» (Bache-Wiig & Linhart, 2012, s. 208). Andre trekk som er typiske for ungdomsboken er spørsmål knyttet til identitet, relasjoner til andre mennesker og opprør mot autoriteter. Ifølge Maria Nikolajeva, som Bache-Wiig og Linhart også viser til, er det

vanligere med en tydelig voksenkarakter i en ungdomsbok enn i en barnebok, og dermed blir opprør mot eller løsrivelse fra denne karakteren viktig (Bache-Wiig & Linhart, 2012, s. 208).

Svein Slettan derimot, definerer ungdomslitteratur som litteratur med ungdom som målgruppe. Her avgrenser han ungdom til tenåringer, spesielt tenåringer på ungdomsskolen, men disse bøkene kan også fungere for de eldste tenåringene på videregående skole (Slettan, 2014, s. 9). Ungdomslitteratur er et begrep som rommer all litteratur som er skrevet for ungdom, ikke bare skjønnlitteratur (Slettan, 2014, s. 9). Slettan mener også at begrepet ungdomslitteratur kan bli brukt i en større sammenheng og gjelde all litteratur som handler om, passer for eller blir lest av ungdom. Som Perry Nodelman sa, vil det derfor bli vanskelig å avgrense ungdomslitteratur i forhold til barnelitteratur og voksenlitteratur. Dette er fordi ungdom er en stor gruppe og lesevanene deres vil variere i stor grad (Slettan, 2014, s. 10).

Når man leser en ungdomsbok vil man ofte få følelsen av hvordan det er å være ung og leve som ung. Det er ikke nødvendig at handlingen spilles ut i et gjenkjennelig ungdomsmiljø i samtiden, men historien bør fortelles slik at den kjennes relevant for ungdomsleseren (Slettan, 2014, s. 12-13). I eldre ungdomslitteratur var det vanlig å bruke tredjepersonsforteller, mens i dag er førstepersonsfortellere mer vanlig. Ved å benytte en jeg-forteller kommer vi som lesere nærmere inn på hovedpersonen og det blir lettere å identifisere seg med den (Slettan, 2014, s. 13-14).

Den ungdomslitteraturen vi har i dag har tradisjon tilbake til guttebøkene og ungpikébøkene som var en del av den kjønnsinndelte ungdomslitteraturen på slutten av 1800-tallet (Slettan, 2014, s. 14). Disse bøkene var spesielt rettet mot gutter og jenter i både barne- og ungdomsalder. Guttebøkene handlet ofte om spennende reiser eller helter, mens ungpikébøkene handlet mer om følelsesliv, samt å gjøre jentene klare for ekteskap og et liv som husmor (Slettan, 2014, s. 14-15). De kjønnsinndelte ungdomsromanene forsvant på 1970-tallet og den moderne ungdomslitteraturen kom til Norge. Da ble det mer vanlig å skrive om hvordan det var å være ungdom og de samfunnsproblemene og tabubelagte emnene som fulgte med dette (Slettan, 2014, s. 16).

Å finne sin egen identitet er noe som lenge har vært sentral tematikk i ungdomslitteraturen. Slettan henviser til den danske litteraturforskeren Ayoe Quist Henkel som sier at;

Helt grunnlæggende formidler ungdomslitteraturen et utvalg af de emotioner, der er særligt tilstedeværende i perioden mellem barn og voksen: ofte i form af gengivelse af og refleksjoner over at befinde sig i et *eksistentielt vakuum* præget af sårbarhed og usikkerhed grænsende til desperation. Ikke sjældent tematiseres ambivalens i forhold til fremtidens både skræmmende og tiltrækkende (tilsyneladende) muligheder, sådan at ungdomsromanen tegner en søgeproces – en søgen efter mening, identitet og integritet. (Slettan, 2014, s. 22)

Ifølge Slettan kan man ofte få et inntrykk av at «identitet er noko fast og sikkert som ligg og ventar på dei som skal «finne sin identitet» i enden av søkjeprosessen» (2014, s. 22). Denne søken etter sin egen identitet, har gjort at mange ungdomsromaner handler om følelseslivet, som før i tiden var typisk for ungpikéboken.

2.1.1 Den samtidsrealistiske ungdomsromanen

I Svein Slettans bok, *ungdomslitteratur – ei innføring*, har Solbjørg Tormodsdotter Nes skrevet et kapittel om den samtidsrealistiske ungdomsromanen. I disse bøkene er selve handlingen ofte viktig for hovedpersonen og den opplever gjerne eksistensielle kriser som kjærlighetssorg, psykisk sykdom eller dødsfall i fortellingen (Nes, 2014, s. 29). Dette er tematikk som mange ungdommer kan kjenne seg igjen i, enten de selv har opplevd det eller kjenner noen som har det. Det er også tematikk som gjerne kan komme opp igjen flere ganger i løpet av livet. Samtidsrealistiske ungdomsromaner kan også ha en mørkere tematikk som psykisk og fysisk vold, selvmord eller seksuelle overgrep som voldtekt og incest (Nes, 2014, s. 29). Dette er også noe ungdommer kan oppleve, men heldigvis ikke på langt nær så mange som kanskje opplever eksistensielle kriser som kjærlighetssorg. I disse samtidsrealistiske bøkene kommer ungdommene seg gjennom det som har skjedd, og ofte kommer de også styrket ut av det (Nes, 2014, s. 29). Bøker som dette, kan være med på å gi håp til ungdom i vanskelige situasjoner og hjelpe dem til å finne løsninger på problemene sine.

En samtidsrealistisk ungdomsroman er troverdig, mulig å kjenne seg igjen i, og tar opp vanskelige og sentrale sider ved det å være ungdom (Nes, 2014, s. 30). I disse ungdomsbøkene blir handlingen lagt til leserens egen tid og på denne måten vil leseren akseptere at det som skjer, kunne skjedd. Ifølge Nes (2014, s. 31) er «realistisk litteratur fiksjonslitteratur som prøver å gi ei objektiv og sannsynleg avspiegling eller ein *representasjon* av den konkrete, sanslege verda vi lever i».

I ungdomsbøker finner vi ofte det narrative grunnmønsteret, hjemme-borte-hjemme, som er vanlig i danningsromaner (Nes, 2014, s. 32). Denne strukturen innebærer at hovedpersonen

gjærne starter hjemme før den legger ut på en reise og til slutt kommer hjem igjen. Ser man på barnelitteratur er reisen gjærne kort og den er med på å forme hovedpersonen, mens i ungdomsbøker er det ofte en lengre reise, og gjærne en indre reise som er beskrevet. I barneromaner er hjemmet til hovedpersonen et trygt sted å vende tilbake til, men slik er det ikke alltid i ungdomsromaner (Nes, 2014, s. 32).

Ettersom *Kinderwhore* er en samtidsrealistisk ungdomsroman som tar opp temaer som vold og seksuelle overgrep på flere måter, er det viktig å stille spørsmål til hva som ligger i voldsbegrepet. Her vil jeg derfor bruke Per Isdal som i sin bok *Meningen med volden* fra 2000, blant annet diskuterer hvordan man kan definere vold og hva slags typer vold som finnes.

2.2 Vold

Den enkleste definisjonen på vold er «enhver bruk av fysisk makt for å skade andre» (Isdal, 2000, s. 35), men ifølge Per Isdal blir denne definisjonen litt begrenset siden den ikke inneholder ikke-fysiske måter man kan skade andre på. Isdal inkluderer derfor fysisk, psykisk, seksuell, materiell og latent vold i sin voldsdefinisjon (2000, s. 35). Isdal forstår vold som «enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil» (Isdal, 2000, s. 36). Vold kan bli til mishandling hvis den har et mønster, altså at det skjer over lengre tid og det er flere voldshandlinger som blir utført (Isdal, 2000, s. 41). Videre vil jeg kort ta for meg hva som ligger i begrepene seksuell vold og latent vold, som følge av at det er denne voldtypen hovedpersonen i *Kinderwhore* er mest utsatt for.

2.2.1 Seksuell vold

Seksuell vold har et stort spekter fra seksuell trakassering og krenkelse på den ene siden, til brutal voldtekt og seksuell tortur på den andre (Isdal, 2000, s. 45-46). Å oppleve seksuell vold kan ha en stor påvirkning på det psykiske, da en veldig sårbar side vil bli rammet. Kvinner blir klart oftere enn menn utsatt for seksuell vold, og forskning viser at i familie og andre nære relasjoner er den arenaen det oftest skjer på (Isdal, 2000, s. 46).

2.2.2 Latent vold

«Latent vold er vold som virker bare i kraft av sin mulighet» (Isdal, 2000, s. 67). Et eksempel på dette kan være at mange kvinner holder seg hjemme på kvelden fordi det har blitt rapportert om en voldtektsmann. At det da er en mulighet for at vold kan skje, styrer deres atferd. Ved vold i familier, kan latent vold bli det som dominerer, og sjansen for at vold skal skje, styrer alt den utsatte gjør (Isdal, 2000, s. 67). Slik jeg ser det, kan dette også ses i sammenheng med seksuell vold. Hvis den utsatte vet at den seksuelle volden på et tidspunkt uansett vil skje, kan det styre atferden til personen ved at den kanskje selv initierer på handlingen for å få det overstått.

2.3 Traumeteori

Det finnes mange hendelser man kan oppleve som kan føre til traumer hos personen i ettertid. I dette delkapittelet vil jeg i hovedsak bygge på teori fra de litterære traumeforskerne Unni Langås og Cathy Caruth. I tillegg til dem, vil jeg også bruke traumeforskerne Bessel van der Kolk, Onno van der Hart og Atle Dyregrov. Jeg bruker disse forskerne for å se på hva som ligger i traumbegrepet, samt hvilke ettervirkninger det er vanlig å oppleve etter et traume.

2.3.1 Traumbegrepet

Ordet «traume» kommer fra gresk og betyr «sår». Historisk kan ordet bety både et såret sinn og en såret kropp, men i nyere tid blir ordet «traume» oftest brukt om et såret sinn (Langås, 2016, s. 19). En traumatisert person har derfor blitt mentalt såret, og i dag er traumer ofte knyttet til posttraumatiske stresslidelser (Langås, 2016, s. 19-20).

I årene etter Vietnamkrigen har traumeforskning fått større interesse innenfor blant annet psykologi. I 1980-årene ble posttraumatisk stresslidelse, PTSD, anerkjent som en lidelse og det var ikke lenger bare krigstraumer som kom inn under denne lidelsen, men også traumer i etterkant av blant annet voldtekt og barnemishandling (Caruth, 1995, s. 3). Caruth definerer traumer i kombinasjon med posttraumatisk stresslidelse som;

That there is a response, sometimes delayed, to an overwhelming event or events, which takes the form of repeated, intrusive hallucinations, dreams, thoughts or behaviors stemming from the event, along with numbing that may have begun during or after the experience, and possibly also increased arousal to (and avoidance of) stimuli recalling the event. (Caruth, 1995, s. 4)

Det finnes mange eksempler på mennesker som har opplevd grusomme hendelser og som opplever traumer i ettertid. Som Caruth sier her, kan hendelsene komme tilbake til personene i

for eksempel drømmer. Traumatiserte mennesker kan stadig havne tilbake i den forferdelige hendelsen mens de sover (Caruth, 1995, s. 5). Videre hevder Caruth at psykoanalytikeren Freud var en av dem som studerte dette. Freud ble skremt av traume-drømmer fordi det ikke er noe personen selv kan styre. Hendelsen vil stadig komme tilbake uten at personen selv ønsker det. Traumer er derfor ikke en forsvarsmekanisme, men en forsinkelse i tid som kan hjelpe personen over sjokket av hendelsen (Caruth, 1995, s. 10). Caruth sier også at traumer er «repeated suffering of the event, but it is also a continual leaving of its site» (1995, s.10). Man kan derfor si at traumatiserte personer kan lide av traumet i lang tid, selv om de hele tiden prøver å unngå gjenopplevelser av det. Opplever man et traume kan man derfor få ettervirkninger både fysisk, psykisk og sosialt (Langås, 2016, s. 21).

Atle Dyregrov henviser til den amerikanske barnepsykiateren, Leonore Terr, som deler traumesituasjoner inn i to forskjellige typer, nemlig type-1 traume og type-2 traume (Dyregrov, 2013, s. 14). Type-1 traumer er enkelthendelser som et dødsfall, en ulykke eller en voldtekt. Type-2 traumer er gjentakende hendelser som seksuelle overgrep, mishandling og krig (Dyregrov, 2013, s. 14). Videre i denne avhandlingen vil det være type-2 traumer som er mest fremtredende. Dette er fordi hovedpersonen i *Kinderwhore* opplever omsorgssvikt og seksuelle overgrep over en lengre tidsperiode. Det er ikke bare enkelthendelser som preger hennes utvikling av traumer.

2.3.2 Traumer og minner

Unni Langås har i sin bok, *Traumets betydning i norsk samtidslitteratur*, laget et skille mellom tre ulike typer minner (Langås, 2016, s. 25). Den første typen minner kaller Langås for «rutinemessige minner». I dette minnet lagres vanene våre og ting vi har lært at vi burde gjøre. Et eksempel på dette er å kunne sykle. Man trenger ikke lære seg å sykle hver gang man setter seg på sykkelen. Etter at man har lært det, husker man det som regel resten av livet. Den andre typen minner blir kalt for «narrative minner». Her ligger vår evne til å konstruere fortellinger og sette minnene våre inn i en større sammenheng. Planlegging er en egenskap som vil kunne plasseres i det «narrative minnet». Den tredje typen minner er knyttet til traumer og kalles «traumatiske minner». Dette er minner over det vi har opplevd som er unormalt og sjokkartet. Ofte er det hendelser som skjer akutt som for eksempel en ulykke eller en voldtekt, men det kan også være langvarig lidelse ved for eksempel opplevelse av krig, seksuelt misbruk eller vold. Disse minnene vil ikke kunne tilpasse seg de minnene vi har fra før, ettersom man ofte ikke har opplevd noe lignende tidligere. «Typisk er også at de er

helt utenfor mental kontroll, og produserer sinne, angst, gråt og en følelse av at kroppen ikke henger sammen» (Langås, 2016, s. 25).

Det kan ta lang tid å bearbeide de traumatiske minnene, samt å gi dem plass i de skjemaene som finnes i underbevisstheten (Langås, 2016, s. 25). En annen forskjell mellom traumatiske minner og andre typer minner er at traumatiske minner ikke har en sosial komponent. Man er som regel alene om det traumatiske minnet, og vil derfor ikke respondere på andre. Ofte kan også ting som var til stede under en traumatisk hendelse trigge underbevisstheten til å tro man opplever det igjen (van der Kolk & van der Hart, 1995, s. 163). Dette blir kalt «gjenskapt atferd». Flere psykiatere, blant annet Pierre Janet har utforsket hva slags effekt traumatiske minner har på bevisstheten vår, og psykiaterne Bessel van der Kolk og Onno van der Hart (1995, s. 159) har skrevet om dette. Pierre Janet hadde en gang en pasient som opplevde «gjenskapt atferd». Irène tok lenge vare på sin dødssyke mor, og den dagen hun døde, nektet Irène å tro at det hadde skjedd. Hun fortsatte å stelle med moren sin lenge etter at hun var død. Etter lang tid godtok hun at moren hadde dødd. Den gjenskapte atferden kom til uttrykk ved at Irène kunne begynne å stelle med tomme senger, akkurat som at moren hennes lå der. Sengen var derfor en ting som trigget hennes bevissthet, og fikk henne til å tro at hun fortsatt tok vare på moren sin (van der Kolk & van der Hart, 1995, s. 160-162).

Man kan si at traumer er utklipp fra traumatiske opplevelser som må få plass i skjemaene som allerede finnes i underbevisstheten. For at dette skal skje blir den traumatiserte personen nødt til å vende tilbake til minnet ofte (van der Kolk & van der Hart, 1995 s. 176). Det blir videre sagt at en person er frisk når den ikke lenger opplever traumet i form av mareritt eller flashbacks. Man må gi plass til traumet i sin egen livshistorie, og på denne måten klarer man å gå videre (van der Kolk & van der Hart, 1995, s. 176).

2.3.3 Dissosiasjon

Traumatiske minner kan føre til dissosiasjon (Langås, 2016, s. 25). Dissosiasjon kan bli karakterisert som «en mestrings- og overlevelsestrategi for å kunne håndtere sterke, negative erfaringer, som vold og overgrep» (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019).

Dissosiasjon innebærer at traumatiske hendelser blir splittet i ulike deler av bevisstheten slik at hjernen ikke blir overveldet av alle de følelsesmessige inntrykkene. For å mestre en hverdag etter alvorlige traumatiske opplevelser kan dissosiasjon være en måte å distansere seg fra hendelsene på. Ulempen med dette er at personen som har opplevd traumet kan få

problemer med å fortelle om det som har skjedd i ettertid, samt at personen kan få en forstyrret opplevelse av tid, sted og risiko (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019).

Det finnes to former for dissosiasjon, og man skiller dem i dissosiative symptomer og dissosiativ lidelse (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019). Barn, ungdom eller voksne personer som har vært utsatt for vold og overgrep kan ofte få en dissosiativ lidelse. Personen kan i noen tilfeller ha en «barnedel» av hjernen som ikke klarer å forholde seg til hverdagslivet i dag, og en «voksendel» som har problemer med å forholde seg til det som har skjedd i fortiden. Ulike triggere kan for eksempel gjøre at «barnedelen» tar styring, og man handler kanskje slik man ville gjort som barn, men ikke som voksen (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019).

Hovedsymptomene på dissosiativ lidelse er glemsel og identitetsforvirring/identitetsveksling (Holbæk, 2020). I denne sammenheng er det ikke snakk om vanlig glemsel, men hukommelseshull personen ikke vet at den har. Identitetsforvirringen kan gjøre det vanskelig å ta valg, samt at personen kan fremstå som ulik seg selv for andre. Det er også vanlig å ha flere dissosiative symptomer i tillegg til de to hovedsymptomene, blant annet fremmedgjøring fra seg selv, syns- og hørselshallusinasjoner og at man ikke kjenner deler av kroppen sin (Holbæk, 2020).

Om man opplever seksuelle overgrep som barn kan enkelte personer ikke huske noe av det som har skjedd. Å glemme på denne måten blir gjerne kalt «dissosiativ amnesi», og studier viser at denne typen glemsel er reell, selv om man gjerne vil tenke at det er en måte for offeret å beskytte seg selv på (Langås, 2016, s. 24). Videre hevder Langås (2016, s. 24) at flere studier av traumatiske lidelser etter seksuelle overgrep mot barn viser at flere av informantene, spesielt kvinner, ser ut til å ikke huske selve hendelsen. Dersom overgrepet ble begått av en person som sto barnet nær, samt at barnet var ungt da overgrepet skjedde, vil amnesien være større.

2.3.4 Traumer i tid

Litteraturforskeren Lawrence L. Langer «hevder at traumatiske minner ikke beveger seg fremover eller følger kronologisk tid, men kjennetegnes av det han kaller «durational time», varig tid» (Langås, 2016, s. 31). Hendelsen som viser til da traumet fant sted er daterbar,

mens minnene kan komme gjentatte ganger, og føre til at offeret mister begrep om tiden.

Ifølge Caruth har ikke traumet en eksistens i tiden i det hele tatt. Hun sier at;

The history that a flashback tells – as psychiatry, psychoanalysis, and neurobiology equally suggest – is, therefore, a history that literally *has no place*, neither in the past, which it was not fully experienced, nor in the present, in which its precise images and enactments are not fully understood. (Langås, 2016, s. 31)

Caruth mener derfor at traumer ikke har en temporal eksistens fordi det ikke ble fullstendig opplevd da det skjedde, og kan ikke fullstendig forstås i ettertid.

Atle Dyregrov, spesialist i klinisk psykologi, har skrevet boken *Barn og traumer – en håndbok for foreldre og hjelpere* (2013). I denne boken skriver han om hvilke ettervirkninger det er normalt at barn og unge opplever etter traumer, og hans teori vil derfor bli relevant videre.

2.3.5 Ettervirkninger av traumer

Det finnes mange normale ettervirkninger for barn som har opplevd traumatiske hendelser. Voksne i relasjon til barnet kan tenke at barnets reaksjoner er bekymringsfulle, men disse reaksjonene er med på å vise at barnet trenger tid til å bearbeide det som har skjedd (Dyregrov, 2013, s. 24). Dyregrov beskriver mange vanlig ettervirkninger hos barn som har opplevd traumer, og videre vil jeg ta for meg noen av dem, og bruke dem videre i analysedelen av oppgaven. De ettervirkningene jeg vil ta for meg er sårbarhet, frykt og angst, innsøvningsproblemer, skyld og skam, kroppslige reaksjoner, vansker ved sosial kontakt, samt noen langtidsvirkninger.

Sårbarhet, frykt og angst er noe barnet kan føle etter en traumatisk hendelse og det gjør at barnet kan føle seg utrygt (Dyregrov, 2013, s. 25). Fra barnet blir født vil det gradvis få en følelse av trygghet og sikkerhet sammen med voksne omsorgspersoner, og det vil derfor klare å forstå at ting som skjer med andre, ikke nødvendigvis vil skje med dem. Opplever barnet en traumatisk hendelse vil denne tryggheten forsvinne, og barnet kan kjenne på en frykt for at det samme skal skje igjen. Barnet vil oppleve at noe forferdelig plutselig kan skje. Dersom flere traumatiske hendelser skjer kort etter hverandre i tid, kan sårbarheten til barnet bli større og det vil ha en større forventning til at noe lignende skal skje (Dyregrov, 2013, s. 25). Ting man ser, hører, lukter eller smaker som er knyttet til traumet, kan i ettertid gi fryktreaksjoner hos

barn. Et eksempel Dyregrov kommer med viser til ei jente som reagerte sterkt på lukten av en deodorant. Jenta hadde tidligere blitt utsatt for et overgrep der overgriperen brukte denne deodoranten. En venn av henne brukte også deodoranten, og ved hjelp av ham fant de ut hvilken lukt hun reagerte på (Dyregrov, 2013, s. 26-27).

Traumer kan føre til søvnproblemer, spesielt ved innsovning. De vonde minnene kan gjerne komme tilbake i form av mareritt, og på denne måten blir det vanskelig for barnet å få sove (Dyregrov, 2013, s. 28). På kvelden og natten kan man ofte ligge uforstyrret i egne tanker, og da blir det lettere at katastrofetenkning inntreffer.

Å føle skyld etter traumatiske hendelser er også vanlig. Barn kan føle at de har medvirket til det som har skjedd, eller ikke gjort nok for å stoppe det fra å skje. Om et familiemedlem plutselig dør, kan noen barn føle skyld for det de ikke fikk sagt eller gjort, eller føle skyld for ting de har sagt, tenkt eller gjort (Dyregrov, 2013, s. 29). «I seksuelle overgrepssituasjoner kan skyldfølelsen forverres ytterligere ved at barn/ungdom opplever seksuell pirring eller får materiell belønning» (Dyregrov, 2013, s. 30). I eksempelet Dyregrov beskriver (2013, s. 29-30) forteller han om ei jente som selv valgte å gå inn til faren sin som forgrep seg på henne. Faren manipulerte henne ved å gråte og fremstille seg selv som stakkarslig, og datteren var den eneste som kunne gjøre det bedre for ham. I ettertid følte datteren på skam og skyld for at det skjedde. Jenta ville selvfølgelig ikke at faren skulle forgripe seg på henne, men hun ville få overgrepet overstått. Ventingen kan være det verste i mange tilfeller, og jenta kunne derfor ikke kontrollere at det skjedde, men hun kunne kontrollere når det skjedde (Dyregrov, 2013, s. 30).

Etter en traumatisk hendelse kan mange barn oppleve kroppslige reaksjoner i ettertid, der de vanligste reaksjonene er vondt i magen og kvalme (Dyregrov, 2013, s. 32). Et traume kan gi spenninger i kroppen og en følelse av at noe nytt skal skje, og vondt i magen samt kvalme, kan være et resultat av dette. Ting eller hendelser som minner om traumet kan også utløse liknende kroppslige reaksjoner (Dyregrov, 2013, s. 33).

For barn og ungdom kan det bli vanskelig å ha sosial kontakt med andre etter traumatiske hendelser. Spesielt i ungdomsalderen vil det være lett å tenke at andre ikke kan forstå det som har skjedd, og det kan derfor bli vanskelig å ha sosial omgang med dem (Dyregrov, 2013, s. 34). Det kan også være vanskelig å snakke med foreldre, fordi barna kan merke at foreldrene

blir urolige av det som har skjedd. Noen foreldre ønsker kanskje heller ikke å snakke om det, fordi de vil fokusere på å tenke positivt (Dyregrov, 2013, s. 34). Selv om det etter et traume kan være vanskelig å ha sosial kontakt med andre, opplever noen også at de setter mer pris på venner og familie. En traumatisk opplevelse kan derfor også gjøre det lettere å snakke om vanskelige temaer, og støtte andre som har det vanskelig (Dyregrov, 2013, s. 36).

Traumatiske hendelser kan også ha virkning i lang tid etter at selve traumet hendte. Barn kan endre personlighet hvis de over lengre tid lever i en uforutsigbar verden (Dyregrov, 2013, s. 37). De kan miste tillit til andre mennesker, bli aggressive og senere i livet utvikle psykiske lidelser. Har man opplevd seksuelt misbruk eller fysisk mishandling i barndommen, kan man ha vansker med å knytte seg til andre mennesker senere i livet. Et eksempel fra Dyregrov er at en kvinne følte et stort ubehag når mannen hennes berørte henne. Senere kom det frem at hun hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep i barndommen, og at det var dette vemmelsen kom fra (Dyregrov, 2013, s. 38). Det er ikke bare relasjoner til andre mennesker som kan bli vanskelig etter et traume som seksuelt overgrep. Selvoppfattelsen og selvtilliten til barn og unge kan påvirkes negativt, og flere kan sitte igjen med en følelse av at det ikke går an å elske dem (Dyregrov, 2013, s. 41-42). Det er derfor tydelig at det tar lang tid å bearbeide et traume, men ved god hjelp fra andre er det mulig.

2.3.6 Posttraumatisk stresslidelse

Store medisinske leksikon definerer posttraumatisk stresslidelse som «en angstlidelse som kan oppstå hos mennesker som har vært utsatt for særlig skremmende og redselsfulle opplevelser slik som grov vold, mishandling, krig og konsentrasjonsleiropphold, katastrofer, tortur, voldtekt, alvorlige ulykker eller alvorlige forbrytelser (for eksempel væpnet ran)» (Malt, 2019a). Tidligere har man trodd at barn som opplever noe traumatisk får kortvarige reaksjoner, men man har senere funnet ut at barn kan få posttraumatisk stresslidelse på lik linje med voksne (Dyregrov, 2013, s. 44). For å kunne si at en person har fått posttraumatisk stresslidelse, må en del kriterier være oppfylt. Et av dem er blant annet at redsel, frykt eller hjelpeløshet skal ha preget personen i situasjonen. Flere av ettervirkningene av traumer jeg tidligere har skrevet om, er også vanlig å oppleve hvis man har posttraumatisk stresslidelse. Det er likevel ikke sagt at man har lidelsen, dersom man opplever disse ettervirkningene. Det er varigheten, omfanget og sammenstillingen av problemene som avgjør om ettervirkningene viser til at personen lider av posttraumatisk stresslidelse eller ikke (Dyregrov, 2013, s. 45-46). Posttraumatisk stresslidelse er derfor en langtidsvirkning man kan få etter en traumatisk

opplevelse. Det er ikke alle som blir diagnostisert med dette, men Charlotte i *Kinderwhore*, er en av dem som blir det.

2.4 Hva kan denne teorien tilføre en litterær og didaktisk analyse?

For å kunne si noe om traumene hovedpersonen i *Kinderwhore* opplever, er det viktig å se på teori som omhandler temaet. På denne måten kan man si noe om hvordan traumene blir fremstilt, uten at man diagnostiserer personen. Med teori fra både Langås, Caruth, van der Kolk, van der Hart og Dyregrov kan man få et overordnet blikk på hva det er som kan utløse traumer hos enkeltindivider, samtidig som man får en forståelse for ulike ettervirkninger traumer kan føre til.

Langås sier at «litteratur om traumatiske erfaringer er opptatt av noe som har skjedd, og som skaper en vanskelig eller uholdbar tilstand i nåtiden» (2016, s. 12). Det som personen har opplevd kan være så smertefullt at det ødelegger livskvaliteten i nåtiden. Likevel kan man se at mange traumefortellinger har fokus på nåtid og tiden som kommer etter. Dette vil være med på å gi håp til hvordan man kan takle ulike situasjoner, samtidig som det åpner opp for «kritisk analyse av sosiale og politiske forhold» (Langås, 2016, s. 12).

Litteraturen forteller med andre ord ikke den endelige historien om det som var, eller hjelper til med å bearbeide det vonde, men den formidler inntrykk og skaper grobunn for det som skal bli. Den handler om fortid, men bearbeider og endrer denne på en måte som har konsekvenser for fremtiden. (Langås, 2016, s. 13)

Traumelitteratur vil derfor kunne brukes i undervisning fordi litteraturen kan vise at det fremdeles er håp for fremtiden. Langås hevder videre at en analytisk tilnærming til traumer i litteraturen vil åpne opp for refleksjoner i etterkant (Langås, 2016, s. 13). Denne litteraturen vil derfor gi elever mulighet til å diskutere og reflektere over tematikk og handlingsalternativer som blir presentert i boken. Dette blir sentralt i analysens siste kapittel.

2.5 Metode

Å kunne arbeide kritisk og analytisk med skjønnlitteratur er noe av det viktigste en norsklærer må kunne, ifølge litteraturprofessor Bjarne Markussen (2014, s. 205). Markussen hevder videre at «det finnes altså to gode grunner til å analysere litterære tekster: a) for å forstå dem bedre, b) for å undervise bedre i dem» (2014, s. 205). Min analyse er inspirert av Markussens forståelse av litteraturanalsens innhold.

Jeg har nå presentert ulike teorier som kan hjelpe meg til å gjøre en litterær, traumefokusert og didaktisk analyse av *Kinderwhore*. For å gjøre dette må jeg først ha en tydelig metode. Når man skal velge tekst til analyse, er det viktig å tenke på hva det er man skal undersøke ved hjelp av teksten. «Det kan skilles grovt mellom *tekstinterne* tilnærminger, som primært undersøker den skjønnlitterære teksten, og *teksteksterne* tilnærminger, som i større grad studerer forholdet mellom litteratur og kontekst» (Kallestad & Røskeland, 2020, s. 45). Med min problemstilling, *På hvilken måte er den samtidsrealistiske ungdomsromanen Kinderwhore en traumefortelling og hvordan kan romaner som dette brukes i norskundervisning på ungdomsskolen*, vil jeg bruke både en tekstintern og tekstekstern tilnærming. I analysens to første deler undersøker og analyserer jeg selve romanen der jeg blant annet ser på hvordan hovedpersonens traumer blir fremstilt. I analysens siste del ser jeg mer på romanen som en helhet, der jeg drøfter hvordan slike bøker kan få plass i norskundervisningen.

2.5.1 Litterær analyse

Kallestad og Røskeland (2020, s. 45), sier at «litterær analyse er litteraturforskningens viktigste metode, og skjønnlitteratur er det vanligste materialet for en slik analyse». Det er likevel ikke bare en måte man kan gjøre dette på. Teorigrunnlaget og innfallsvinkelen vil være med på å styre hvilken retning den litterære analysen tar (Kallestad & Røskeland, 2020, s. 45). Når man gjør en litterær analyse, undersøker man hvordan en tekst sier noe, og de analysemetodene man velger, er med på å åpne teksten opp ved hjelp av ulike tilnærminger (Skarðhamar, 2011, s. 17). Min analyse vil basere seg på sitater og tekstdeler hentet fra romanen, som er holdbare ut ifra det teoretiske grunnlaget jeg har valgt ut. Siden avhandlingen i tillegg har en didaktisk del, vil også fagfornyelsen og teori rundt norskundervisning spille en viktig rolle.

2.5.2 Utvalg av materiale

Etter å ha lest noen sakpregede bøker om temaet vold i nære relasjoner, falt valget mitt raskt på å heller fokusere oppgaven på skjønnlitteratur med samme problematikk. Ifølge Lothe, Refsum og Solberg (2007, s. 211) omfatter skjønnlitteratur et stort spekter av tekster som har estetiske kvaliteter og en viktig poetisk språkfunksjon. Romanen *Kinderwhore* tar på mange måter opp sentral tematikk om hvordan det er å være ung, da vennskap, kjærlighet og løsrivelse fra foreldre tydelig kommer frem. Likevel er ikke dette hovedproblematikken i denne romanen, og temaer som omsorgssvikt, seksuelle overgrep, rus og traumer blir enda mer sentralt. En forutsetning for valg av materiale, er at romanen må kunne analyseres for å gi et svar på det problemstillingen etterspør. *Kinderwhore* beskriver hovedpersonens traumatiserte barndom på en poetisk og realistisk måte, samtidig som at den gir håp for fremtiden og en tro på at man kan få rettferdighet hvis urett skjer. Lesing av skjønnlitteratur skal gi elevene en arena der de kan uttrykke følelser, tanker og erfaringer, samt utfordre dem og bidra til deres identitetsutvikling (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 3). *Kinderwhore* gir oss et sterkt innblikk i hovedpersonens barne- og ungdomsliv, og viser oss at ikke alle barn i Norge vokser opp i et trygt hjem med trygge rammer.

2.5.3 Målet med analysen

Det som til sist er målet mitt med å bruke litterær analyse som metode i masteroppgaven, er å få en bedre forståelse av *Kinderwhore* som roman og traumefortelling, samt selv bli bedre rustet til å undervise i slike temaer. Jeg vil derfor se på hvordan traumene er presentert litterært og løfte analysen opp på et didaktisk nivå. Noe som er viktig å presisere er at jeg ikke skal diagnostisere hovedpersonen, da dette er langt utenfor mitt felt, men heller se på hvordan traumene til hovedpersonen kommer frem ved handling, tanker, dialog og vurderinger gjort av helsepersonell i boken.

3.0 ANALYSE DEL 1: ROMANENS FORM, KARAKTERFREMSTILLING OG SJANGER

Kinderwhore er en sterk roman om seksuelle overgrep, der vi følger hovedpersonen Charlotte gjennom en traumatisk barne- og ungdomstid. Som inngang til å analysere *Kinderwhore* som en fortelling om vold og traumer, vil jeg først gå inn på romanens form, karakterfremstilling og sjanger. I innledningen skrev jeg at det første forskningsspørsmålet mitt går ut på å se på hva som gjør *Kinderwhore* til en samtidsrealistisk ungdomsroman. Dette vil jeg derfor besvare i den første delen av analysen.

3.1 Paratekstene som åpning mot romanens tematikk

En paratekst inkluderer blant annet forfatternavn, romanens tittel, forord og illustrasjoner, og ifølge narratologen Gérard Genette er parateksten det som gjør at en tekst blir en bok, og at teksten blir ansett som en bok av dens publikum (Genette, 1987/1997, s. 1). Genette hevder at begrepet paratekst kan deles inn to kategorier, *peritekst* og *epitekst*. *Peritekst* handler om det som er plassert utenfor boken, som for eksempel intervjuer eller samtaler som er gjort med media, mens *epitekst* er noe som kan knyttes til selve teksten, som bokens forord eller de ulike kapitlenes navn (Genette, 1987/1997, s. 5). Hvordan *Kinderwhore* ble mottatt av publikum, samt intervjuer som er gjort med forfatteren, har jeg presentert kort i innledningen. Videre her fokuserer jeg på *epiteksten*, altså det som er knyttet til selve boken.

Omslaget på romanen *Kinderwhore* har en falmet svartfarge med en illustrasjon av ei jente der kroppens deler ikke henger sammen. Illustrasjonen av jenta er laget av rosa papir, og papiret kan være et tegn på at denne jenta er veldig skjør. Det at kroppens deler ikke henger sammen på jenta kan gi assosiasjoner til en dukke. Courtney Love, en amerikansk musiker og skuespiller (Svendsen, 2021), er hovedpersonens favorittartist, og hun har en sang som heter *Doll parts*. Gjennom boken får vi flere utdrag fra denne sangen, blant annet «*I am doll eyes, doll mouth, doll legs, I am doll arms, big veins, dog bait*» (Fonn, 2018, s. 55)¹. At illustrasjonen ser ut som en papirdukke, kan tolkes dithen at Charlotte føler seg som en dukke når hun blir seksuelt misbrukt. Hun ligger og venter på at det skal ende, og det føles ut som at det skjer med noen andre enn henne selv. Dukkemetaforen kommer til syne flere ganger i

---

¹ Jeg refererer fra den første utgaven av boken, 4. opplag fra 2020 i pocketversjon. I det følgende viser jeg fortløpende til romanen ved å henvise til sidetall.

romanen, noe jeg vil gå nærmere inn på senere i analysen. Sammen med dukkemetaforen kommer jeg også mer inn på Courtney Love sin rolle i Charlottes liv.

Bokens forside gir ingen indikasjoner til leseren om hva handlingen går ut på, men leser man sammendraget på bokens bakside finner man fort ut at dette er en fortelling med et alvorlig budskap. Bokens tittel, *Kinderwhore*, kan gi et visst frampek til bokens handling, og den kan også tolkes på flere måter. «Kinderwhore» er på den ene siden navnet på en klesstil som var populær på 90-tallet. Courtney Love var en dame som var kjent for å bruke «Kinderwhore-stilen» bestående av korte, dukkeaktige kjoler og tung øyesminke (Salmi, 2019). Charlottes mor pleier å kle seg som Courtney Love når hun skal ut på byen for å finne nye fedre til Charlotte, og utover i tenårene begynner også Charlotte å kle seg som henne.

Jeg sminket meg for å skjule blåmerkene på huden. Jeg brukte foundation og maskara og eyeliner og mørk øyeskygge. Mamma hadde sminket meg da jeg var liten, men vasket det vekk etterpå, nå var jeg min egen person og lot alt sitte på, og jeg tok på Kinderwhore-kjolen hennes, den var litt stor, jeg skulle kjøpe mine egne på nettet. (s. 65)

«Kinder» er det tyske ordet for barn, og «Kinderwhore» kan derfor på den andre siden bety «barnehore». Definisjonen på å være prostituert er «å selge seksuelle tjenester» (Elden, 2020), og er man prostituert blir man ofte omtalt som hore. Charlotte begynner å snakke med menn på internett og innser at hun kan få penger fra dem dersom hun utfører seksuelle tjenester for dem. Hun innser samtidig hvor mye penger hun kunne hatt dersom Jonas hadde betalt henne alle de gangene han forgrep seg på henne (s. 81). I språket til dagens ungdom er ikke ordet «hore» brukt kun om kvinner som selger seksuelle tjenester. Det kan også bli brukt som et skjellsord om jenter som kler seg utfordrende eller har seksuell omgang med flere gutter. Dette er også noe Charlotte opplever. «Hvor mye tar du for et ligg, sa Salih. Mer enn du har råd til, sa jeg. Jeg gikk videre. Jeg hørte plystre- og smattelyder. Hore. Hore. Hore.» (s. 79).

Ifølge Genette er omslaget og smussomslagets funksjon å tiltrekke seg leserens oppmerksomhet (Genette, 1987/1997, s. 28). Omslaget og smussomslaget til *Kinderwhore* består av en rekke sitater fra ulike anmeldelser. Det er ganske fremtredende på forsidene at boken har fått terningkast 5 av flere store norske aviser. Alle anmeldelsene som blir presentert er positive, og det står blant annet at denne boken «kan gå rett inn i norskundervisningen» (Økland, 2018).

3.2 Romanens storstruktur og språk

Romanen består av 229 sider og er delt inn i åtte deler nummerert med romertall. Handlingen beveger seg raskt i tid, da Charlotte går fra å være sju år i bokens begynnelse, til å være i starten av tjuårene ved bokens slutt. De ulike delene i boken består av en rekke hendelser, der noen er beskrevet kort, mens andre foregår over flere sider. Charlotte blir flere år eldre i hver av bokens deler, noe som kan tyde på at det er de viktigste hendelsene i hennes liv fra tidlig barndom til ung voksen som har blitt beskrevet. Det virker også som at hun skriver fra et bedre sted i nåtid, der hun ser tilbake på de traumatiske hendelsene fra barne- og ungdomsårene.

I bokens første del får vi fragmenterte innblikk i Charlottes liv fra hun er sju år til hun blir elleve. Det som kjennetegner disse fragmentene, er at de er korte og de handler om helt forskjellige ting. Selve handlingen i boken går på en måte ikke videre i første del. Vi får kun høre korte historier om da Charlotte var liten, som viser til hvordan hun har det hjemme og på skolen. Selv om vi kun får små innblikk i Charlottes liv, blir man på en måte kjent med henne som hovedperson. Det som tydelig utpeker seg i denne delen er hvordan Charlotte savner å ha en trygg morsfigur, og hvordan hun tar seg av alt husarbeidet i leiligheten. Flere av hendelsene blir beskrevet på en poetisk måte, og et eksempel på dette er det aller første som blir skrevet i boken.

Hanskene til mamma var av skinn, de kjentes som huden hennes. De var myke, med noen små rynker i læret. Jeg prøvde å se for meg at de var bleke, med negler og blodårer. Jeg var sju år, det var formiddag, mamma sov. Jeg tok den ene hansken i hånda, gikk ut i den grå lufta, det blåste, men hansken var varm i hånda mi. Hvis jeg konsentrerte meg, syntes jeg jeg kunne kjenne pulsen hennes slå gjennom skinnet. Vi gikk til butikken, gjennom veiarbeid og eksos og tåke, jeg kjøpte en bolle i kiosken, spiste den i den våte lufta mens jeg holdt hansken med den andre hånda. Jeg fikk melis i ansiktet og lot hansken tørke det bort. Det var lørdag, og mamma og jeg gikk sammen gjennom tåka. (s. 11)

Charlotte er et barn som blir utsatt for omsorgssvikt, og hun er ung når hun begynner å gjøre voksenting alene. Hun gjør alt fra å gå på butikken og hente morens reseptbelagte tabletter, til å vaske leiligheten og hjelpe moren med å komme seg ut av sengen. I utdraget ovenfor tar Charlotte på seg morens hanske når hun skal på butikken, for det får henne til å føle at moren er der sammen med henne og holder henne i hånden. Hansken blir et metonymisk uttrykk for morens tilstedeværelse. Et metonym er en trope som blir brukt som et erstatningsord for et annet ord eller uttrykk (Ridderstrøm, 2020), og hansken kan i denne sammenheng ses på som en erstatning for morens hånd. Moren til Charlotte kan ikke fysisk være med henne på butikken, og morens hanske må derfor ta hennes plass.

Charlotte beskriver hansken som at den kjennes ut som morens hud, og at hun kan kjenne pulsen hennes igjennom den. Dette er med på å gjøre utdraget poetisk preget. Charlotte er et barn og selv om hun har mange ansvarsområder, tenker hun fremdeles som et barn. Ved å ta på seg morens hanske føler Charlotte på en trygghet ved at hun har morens hånd hun kan holde i, selv om hun egentlig ikke er der. Denne hansken blir også beskrevet igjen mot slutten av romanen. Charlotte er i leiligheten for siste gang, og før hun går tar hun med seg morens skinnhanske og putter den i vesken (s. 224). Dette kan være et tydelig tegn på Charlotte og morens avsluttende forhold, men det kan også vise at hun ønsker å ha med seg noe fra moren som et minne og en trygghet.

I en bokomtale skrevet av Elise Kiær Salmi i *Romerikes Blad*, står det at språket i *Kinderwhore* «skifter mellom å være poetisk og realistisk, hardt og mykt» (Salmi, 2019). I de utdragene der Charlotte er sammen med moren sin eller snakker om moren sin, bruker hun et mykt språk. Man kan få følelsen av at barnet i Charlotte kommer ut, selv om hun prøver å virke tøff og uanfektet på skolen og rundt andre mennesker. «Ingen skulle ta meg vekk fra mamma, ingen skulle ta vekk den kjærligheten jeg stjal fra henne når hun sov, når jeg strøk henne over ansiktet med en klut, og hun ikke dyttet meg vekk» (s. 24). Selv om moren til Charlotte ikke oppfører seg slik som andre mødre gjør, er Charlotte fremdeles veldig glad i henne og hun vil ikke moren noe vondt. Vi ser i boken at moren til Charlotte sover hele dagen, fester hele natten, forlater Charlotte alene og klarer ikke å beskytte henne. Hendelser som dette kan gi leseren en indikasjon på omsorgssvikt i hjemmet, men selv om dette er tilfelle, viser Charlotte lojalitet til moren sin.

I andre utdrag fra boken, er språket mer hardt og realistisk, og det er handlingene også. Selv om Charlotte er faglig sterk på skolen, bruker hun mye tid på å plage de andre jentene i klassen. Dette går blant annet hardt utover Lisa.

Vi hadde Rusken-aksjon, og jeg hadde en hvit plasthanske, jeg sto og så på at de andre plukket opp nedtråkkede sigarettneiper og skolemelkkartonger. Jeg skjønte ikke poenget, det kom nytt søppel hele tida. Jeg så på Lisa, hun hadde bølger i håret, mora hennes krøllet håret hennes hver dag. Jeg plukket opp sjokoladepapir fra bakken, hansken min ble skitten av jord. Så fin du er på håret, sa jeg, og strøk henne over det med den skitne hansken. Hun så på meg med lys i ansiktet. Takk, sa hun. Jeg trakk hånda mi tilbake, sprikte med fingrene i søppelhansken. I storefri hadde hun satt håret i en strikk, hun gikk og så ned i bakken. Hei, sa jeg, hvor ble det av krøllene? Du som var så fin. Hun så på meg, løp inn på do. Mer skulle det ikke til. Jeg er sterk, jeg er sterk, jeg er sterk. (s. 18)

I utdraget over kjenner man ikke igjen Charlotte som den snille og gode datteren som nærmest pleier moren sin mens hun sover. Her er det en helt annen Charlotte vi møter, en som mobber og erter jentene i klassen. Som utenforstående kan man tolke Charlotte sin handling som sjalusi mot Lisa. Charlotte har ikke en mor som tar seg tid til å krølle håret hennes hver dag, slik som Lisa har. Hun er derfor hard mot de andre jentene slik at de tidlig skal lære seg hvordan livet egentlig er, i hvert fall slik Charlotte mener at livet er.

Også i dette utdraget blir hansken sentral. Tidligere nevnte jeg at morens skinnhanske kunne ses på som en trygghet for Charlotte ved at hun følte morens nærvær da hun tok på seg hansken. I dette utdraget har Charlotte på seg en hvit plasthanske som hun kaller for «søppelhansken», og med denne ødelegger hun hårfrisuren til Lisa. I denne sammenheng kan man tolke morens skinnhanske som et metonym på at Charlotte trenger nærhet, mens den skitne plasthansken kan tolkes som at hun distanserer seg fra de andre jentene. Hun vil ikke at jentene i klassen skal ha noe hun ikke kan ha, og hun spiller derfor rollen som en tøff mobber på skolen.

Bokens andre del skiller seg betraktelig fra den første delen. Her får vi ikke lenger disse små innblikkene i Charlottes liv, handlingen blir mer sammensatt. Det er også her Jonas blir introdusert, og hele del to er viet til Jonas og hvordan han påvirker Charlottes liv. Herifra og utover er språket ganske brutalt, og flere voldsomme og voldelige hendelser blir beskrevet, blant annet overgrepene mot Charlotte. «Jeg hadde sex i går, sa jeg. Kødde du? sa hun. Nei, sa jeg. Men, sa hun, hvem da? En som er eldre, sa jeg» (s. 54). Når Charlotte forteller bestevenninnen sin Fahima om at hun har hatt sex for første gang, nevner hun ikke at det egentlig er stefaren hennes som har forgrepet seg på henne. Fahima spør heller ikke så mye om det som har skjedd. Dette kan handle om at jentene bare er tolv år, og at sex foreløpig er noe som er ukjent for dem. Det kan også være fordi Charlotte svarer vagt og virker hemmelighetsfull rundt hendelsen.

Del tre til åtte, altså de fem siste delene av boken, handler om Charlotte som tenåring, fra hun er tretten til hun blir tjue. Overgrepene Jonas utsatte henne for er over, men de har gjort Charlotte avhengig av piller og rus. Selv om Jonas er ute av bildet, opplever Charlotte fremdeles en rekke utfordringer og ettervirkninger av en oppvekst fylt med omsorgssvikt, overgrep og annen ungdomsproblematikk.

Storstrukturen i *Kinderwhore* har derfor en tydelig inndeling, og de fragmenterte innblikkene vi får av livet hennes, er med på å gjøre oss som lesere kjent med Charlotte og de utfordringene hun har. Språket i en roman spiller også en viktig funksjon når man skal gjøre en analyse av den. I *Kinderwhore* er språket blant annet med på å fremme traumene Charlotte opplever.

Kinderwhore benytter en blanding av et konkret og enkelt språk, samt til tider et mer poetisk preget språk, som er vanlig for samtidsrealistiske ungdomsromaner (Nes, 2014, s. 35-36). Handlingen blir fortalt i kronologisk rekkefølge, men ved noen tilfeller oppstår det brudd på kronologien. Bruddene på kronologien oppstår i det Charlotte opplever tilbakeblikk eller flashbacks etter det som har skjedd med henne. Flashbackene oppstår stadig, og spesielt på kveldene når hun skal sove. Man kan derfor si at historien består av flere interne analepser fordi «narrasjonen går til eit tidlegare punkt i historia, men dette punktet er innanfor hovudforteljinga» (Lothe, 2003, s. 88). Et eksempel på dette er:

En natt syntes jeg det banket på døra, jeg kunne ikke røre meg, det banket to ganger, og så bare *var* jeg der, jeg kjente et grep om nakken og noe i halsen som gjorde at jeg ikke fikk puste. Etterpå kjente jeg det hele tida. (s. 72)

Eksempelet ovenfor viser til en av de interne analepsene vi finner i romanen. Selv om Jonas ikke lenger bor sammen med Charlotte og moren, klarer hun ikke å glemme hva det er han har gjort mot henne. Minnene om det Jonas har påført henne, manifesterer seg derfor som flashbacks.

Ser man på boken *Kinderwhore* i sin helhet vil nok både den språklige stilen, innholdet og bokens tematikk, gjøre dette til en ungdomsroman som er skrevet for både ungdom og voksne, og da spesielt ungdom på ungdomsskolen og videregående. Boken har et komplekst språk og noen tomme plasser som leseren selv må fylle. Dette blir tydelig når overgrepene Charlotte opplever blir presentert. Hva det er som skjer med henne står ikke alltid direkte i teksten, men ut ifra den informasjonen vi som lesere får, kan man tolke det dithen.

3.3 Karakterutvikling og fortellerposisjon

Igjennom romanen får vi introdusert mange forskjellige karakterer, der omtrent alle har betydning for hvordan Charlottes liv utvikler seg. Noen kan karakteriseres som medhjelpere, andre som motstandere, mens andre igjen har en dobbeltrolle. For å se på hvordan Charlotte

utvikler seg som karakter, vil jeg ta for meg hennes relasjon til de ulike menneskene i livet hennes.

3.3.1 Charlottes relasjon til moren

Selv om Charlotte er veldig glad i moren sin, kan hun ses på som en av Charlottes største motstandere gjennom oppveksten. Moren har nok med sine egne problemer, og klarer ikke se at Charlotte begynner å slite. Morens hanske, som jeg har nevnt tidligere i analysen, er ikke bare et metonym for morens manglende tilstedeværelse, men også et motiv som viser deres dysfunksjonelle relasjon. «Med *motiv* mener vi det en tekst handler om på det ytre, konkrete planet» (Grundvig, 2019). Forholdet mellom Charlotte og moren har mye å si for hvordan hennes liv utvikler seg. Det er naturlig å tenke at mye av det Charlotte går igjennom i ungdomstiden kunne vært unngått dersom moren hadde vært mer til stede. Deres dysfunksjonelle relasjon blir derfor et klart motiv i selve romanen.

I barndommen er Charlotte lojal mot moren sin til tross for hennes manglende evne til å ta vare på barnet sitt. Ifølge Jørn Thomas Martinsen, seniorrådgiver i Statens barnehus Bodø, er barn ofte veldig lojale mot foreldrene sine, spesielt når det er dem som skal gi barnet bekræftelse, kjærlighet og tillit. Når det da er omsorgspersonene som utsetter barnet for det den skal bli beskyttet mot, blir mange barn redde for å fortelle om det (Martinsen, 2015). Charlottes sympati og lojalitet for moren forsvinner gradvis i det Jonas kommer inn i bildet. En natt sitter Charlotte alene på kjøkkenet etter at Jonas har forgrepet seg på henne, og moren kommer ut.

Men er du våken? sa mamma.
Jeg kan ikke gå tilbake til senga, sa jeg.
Senga er vel ikke farlig, sa mamma.
Jo, sa jeg, skjønner du ikke hva som skjer?
Det som skjer, er at klokka er fem om morgenen, sa mamma.
Jeg så på henne. Jeg ville kaste noe.
Du skjønner hva som skjer, sa jeg. Det er ikke *mulig* at du ikke skjønner det, jeg *veit* at du *veit*.
Nå synes jeg du skal legge deg, Charlotte, sa mamma. Du kan få en sovetablett av meg. (s. 62)

Det virker som at moren ikke vil høre på det Charlotte har å fortelle. Hun er tolv år og sitter oppe midt på natten, men istedenfor å høre på henne, tilbyr moren henne sovetabletter. Tablettene blir som en bedøvelse for dem begge. Moren tenker at tablettene vil få Charlotte til å sovne, samtidig som det gjør det lettere for henne å lukke øynene til det som skjer. Dette gjør at Charlotte mister tillit til moren sin, og hun finner ingen ny mulighet til å fortelle henne om hendelsene. Når Charlotte skal konfrontere moren med de seksuelle overgrepene flere år

senere, tar hun denne hendelsen opp igjen. Hun skulle ønske at moren hadde satt seg ned med henne og snakket om hendelsen den gangen. Da kunne de reist på legevakten, sikret bevis og Charlotte ville sluppet å tro at det var hennes skyld at det skjedde (s. 223).

Det virker imidlertid ikke som at Charlottes mor har hatt det så lett i sitt eget liv heller. Når Charlotte, ved romanens slutt, konfronterer moren med det som skjedde, begynner moren å gråte og sier at hun ikke visste noe om det. «Hvor enkelt tror du det var for meg å vokse opp, egentlig? Misbruket begynte ikke med pillene, for å si det sånn» (s. 223). Det kan derfor virke som at Charlottes mor også har vært utsatt for misbruk og seksuelle overgrep i oppveksten. Hennes store forbruk av piller er et resultat av dette, samtidig som det har medfulgt omsorgssvikt i forhold til datteren.

3.3.2 Charlottes relasjon til seg selv

Charlotte går igjennom en stor utvikling i tenårene, og mange av de prøvelsene hun gjennomgår er med på å bygge hennes identitet. Likevel kan man ikke unngå å se at Charlotte er sin egen motstander i tenårene.

Hjemme gikk jeg på nettet. Selvfølgelig var jeg en hore. Jeg hadde vært en hore siden jeg var tolv år. Noen blowjob i storefri? Jeg kunne bedre. Jeg skulle vise dem. Jeg skulle vise dem at jeg var akkurat som de trodde, bare verre. At jeg kunne ødelegge meg bedre enn noen andre hadde gjort. (s. 79)

Charlotte har en destruktiv tankegang om seg selv og hva hun tror andre synes om henne. Å ha en selvdestruktiv atferd er svært utbredt i dagens samfunn, og «det kan dreie seg om direkte selvdestruktive atferder som selvskading eller selvmord, eller indirekte selvskadende atferder som alkohol- og stoffmisbruk, risikotaking, spiseforstyrrelser og promiskuøs atferd» (Dalåmo, 2010, s. 9). Man kan også se en sammenheng mellom omsorgssvikt og utvikling av selvdestruktiv atferd senere i livet (Dalåmo, 2010, s. 3). Charlotte tror alle kan se på henne hva det er hun har gjennomgått. Hun oppfører seg derfor enda dårligere, slik at det de tror om henne skal stemme. Morens dårlige oppfølging samt overgrepene hun har blitt utsatt for, har ført til Charlottes promiskuøse atferd rundt gutter og hennes store forbruk av alkohol, sovetabletter og narkotiske stoffer. Som leser kan man tolke Charlottes utagerende atferd som en måte hun bearbeider og forholder seg til traumene sine på. I mangelen på mennesker hun kan spørre om hjelp, tyr hun heller til det som er kjent for henne, nemlig gutter, sex og piller.

Charlotte har ikke alltid oppført seg slik som hun gjør i ungdomstiden. Som jeg har nevnt var Charlotte en oppofrende datter og flink på skolen da hun vokste opp. Hun utvikler seg fra å være en uskyldig jente, til å få en mer problematisk atferd i ungdomsårene.

Fahima og jeg var elleve år, lei av å jage etter såpebobler og begynte å jage guttene. Vi gjemte oss bak konteineren i skolegården og kastet snøballer på Kim, Salih og Abdul da de gikk forbi og hvinte påtatt da de kastet tilbake på oss. Vi løp gjennom skolegården, skuffet fordi de ikke løp etter. (s. 37)

Sitatet over sier mye om Charlotte som karakter. Det var et punkt i barndommen da hun og Fahima lekte og jagde etter gutter, slik som mange barn gjør når de kommer i en viss alder. Før livet hennes ble et kaos av piller og overgrep, hadde Charlotte det bra med hvordan livet hennes var.

3.3.3 Charlottes relasjon til morens kjærester og arbeiderne på institusjonen

Charlotte har aldri møtt den biologiske faren sin, så gjennom oppveksten har hun kun bodd sammen med moren og de mange kjærestene. Morens svenske kjæreste, Yassine, er den eneste trygge, mannlige rollemodellen Charlotte har hatt. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018-2021) viser at «familien er den viktigste rammen rundt barns liv og utvikling» (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018, s. 5), og at trygge foreldre kan skape trygge barn. Sammen med Yassine, reiste Charlotte og moren til Sverige på campingferie og feiret jul med god mat (s. 30-31). Disse opplevelsene var med på å skape et trygt familieforhold for Charlotte, samtidig som det er det eneste trygge familieforholdet hun har hatt. Etter dette har Sverige vært et sted Charlotte forbinder med lykke, og senere i tenårene forteller hun Kristine at hun vil reise tilbake dit en gang (s. 180).

Charlottes mor har ikke fortalt henne så mye om den biologiske faren hennes, og Charlotte lurer på om hun er et resultat av voldtekt (s. 177).

Faren din var en vampyr, sa mamma til meg. Hvit hud, svart hår. Det er derfor du ser ut som du gjør. Han bet henne. Sugde livskraften ut av henne. Smittet henne. Hun sov om dagen, tålte ikke dagslys. Kunne ikke dø, fordi hun egentlig ikke levde. (s. 177-178)

Det eneste Charlotte vet om sin biologiske far, er at de ligner på hverandre. Det er derfor ikke så rart at Charlotte får en sterk tilknytning til Yassine. «Er du faren min nå? sa jeg til Yassine, og han lo og sa at vi var i hvert fall en familie» (s. 30). Yassine var kjæreste med Charlottes mor i ett år, men etter at det ble slutt, ble det også slutt på gode stefedre for Charlotte.

Etter at Charlotte har prøvd å ta sitt eget liv, blir hun flyttet til en barnevernsinstitusjon hvor det er flere mannlige ansatte. Flere av dem prøver å få Charlotte til å fortelle om det som har skjedd med henne, men hun klarer ikke åpne seg opp til dem. Bjørn som jobber på institusjonen, merker at Charlotte liker å lese. Hun sitter stadig og leser i journalen sin, og han tilbyr seg å ta med en bok til henne slik at hun kan lese noe ordentlig.

Bjørn banket på. Den bankinga. Jeg knyttet nevene, svelget tre ganger. Jeg måtte holde filmen unna. Men den kom, og Bjørn kom inn, jeg ble sittende med ryggen mot veggen. Jeg har med medisiner dine, sa han. Jeg ante ikke hva jeg skulle gjøre, så jeg begynte å kneppe opp skjorta. (s. 105)

Etter det Jonas utsatte Charlotte for, har hun fått et usunt forhold til menn. Måten hun sier at hun «måtte holde filmen unna» får oss til å tenke at bankingen på døren gir henne flashback til da Jonas gjorde det. Bjørn er en mann som er der for å hjelpe Charlotte, og har blant annet ansvar for å gi henne medisiner. Charlotte vet ikke hvordan hun skal oppføre seg overfor menn, og hun gjør derfor det som har funket for henne tidligere, nemlig å kle av seg. Bjørn snur seg rundt så fort han ser at Charlotte har kledd av seg, og sier at han kommer tilbake når hun har kledd på seg igjen (s. 105).

I løpet av Charlottes år i barnevernet og på ulike institusjoner, møter hun en dame som prøver å anerkjenne det Charlotte har opplevd.

Jeg vet ikke hva du har vært igjennom, sa hun, jeg kan ikke forestille meg hvordan ting har vært. Og jeg er ikke glad for at vi må gjøre dette. [...] Du vet, sa hun, jeg har studert. Og jobbet i dette systemet noen år. Og samtidig skjønner jeg ikke smerten din i det hele tatt, og jeg skulle ønske jeg gjorde det, og jeg er glad for at jeg ikke gjør det. (s. 162)

Dette er det nærmeste en institusjonsarbeider har kommet for å få Charlotte til å fortelle. Selv om vi ikke følger dette noe videre i boken, virker det som at måten denne kvinnen snakker med Charlotte på, kunne fått henne til å åpne seg opp. På dette tidspunktet har ikke Charlotte noen gang fortalt ordentlig om det som har skjedd med henne, og ingen kan derfor helt forstå smerten hennes.

3.3.4 Charlottes relasjon til jentene i klassen

Som nevnt tidligere var Charlotte en mobber på barneskolen. Hun forteller til læreren sin at dette er noe hun gjør for å oppdra de andre jentene og lære dem til å ikke begynne å gråte så lett. Hun legger blant annet en blodig tampong i norskboka til Lisa, slik at hun blir lei seg og begynner å gråte (s. 27). En annen jente dette går utover er Aisha.

Nesten alle hadde gått, bare Aisha holdt håndkleet tettere rundt seg og gikk mot dusjen. Jeg tok fram mobilen. Hun sto med ryggen mot meg, den feite rumpa og cellulittene, jeg knipset et bilde med mobilen og trykket på *send*. Til tre av guttene i klassen. Det burde hun tenkt på før hun kledde av seg og stilte seg med ryggen til. (s. 53)

Charlotte oppfører seg dårlig mot de andre jentene på skolen. Hun tror at alle kan se på hennes kropp hva det er som har skjedd med henne, og ved å krenke andre og sende nakenbilde av Aisha, kan det virke som hun tar tilbake litt av kontrollen. Hjemme kan ikke Charlotte kontrollere noe, men på skolen kan hun være tøff og kontrollere det hun vil. Når Charlotte blir kjent med Kristine begynner hun å tenke tilbake på hvordan hun oppførte seg mot jentene på barneskolen.

Jeg tenkte på merkene etter gaffateip på armene til Lisa på skolen da vi teipet henne som en pingvin, jeg visste godt at sånne merker egentlig ikke går bort. Jeg tenkte på bildene jeg hadde sendt med MMS av Aisha i dusjen. Og vist henne at kroppen hennes ikke var hennes egen. (s. 181)

På dette tidspunktet kan det se ut som at Charlotte endelig forstår hva hun har utsatt jentene i klassen for. Det er viktig med positive relasjoner blant elever på en skole og i en klasse for å gi trivsel. Hvis disse relasjonene blir negative ved mobbing og krenkelser kan det føre til psykiske vansker og redusert læring hos offeret (Utdanningsdirektoratet, 2016, s. 14). På samme måte som at Charlotte er traumatisert etter det Jonas gjorde mot henne, kan det hende Aisha og Lisa er preget av Charlottes mobbing.

På barneskolen er det Fahima som er Charlottes bestevenninne og de to gjør alt sammen. Charlotte føler seg hjemme når hun er hos Fahima, og Fahimas mor viser alltid at hun har plass til Charlotte ved å klemme henne, gi henne mat, eller gi penger til Charlotte og Fahima slik at de kan kjøpe seg noe godt på senteret (s. 26). Charlotte og Fahima er veldig interessert i gutter, og ofte bruker de hverandre til å øve på å kysse. Etter at Jonas har flyttet inn til Charlotte og moren, lærer Charlotte nye triks som hun prøver ut på Fahima. Dette blir litt for mye for Fahima, og Charlotte blir dyttet vekk (s. 59). Første gang Jonas voldtok Charlotte, fortalte hun til Fahima at «hun hadde sex i går» (s. 54). Ved en senere anledning prøver hun å fortelle det til Fahima igjen. Hun sier at det gjør veldig vondt å ha sex, og Fahima prøver å få henne til å fortelle det til en voksen. Istedenfor å gjøre dette, ber Charlotte om at de aldri skal snakke om det igjen (s. 66).

Charlotte og Fahimas vennskap endrer seg betraktelig etter at Charlotte blir utsatt for overgrep hjemme. Fahimas mor synes ikke lenger at Charlotte har god innvirkning på Fahima. «Jeg veit ikke, sa Fahima. Jeg skjønner deg ikke lenger. Du finner på så jævlig mye rart, og de klærne dine, og – Okei, tenkte jeg, Fahima slår opp. Det gjorde meg ingenting» (s. 82). På grunn av Charlottes livsførsel har ikke de to jentene kontakt i tiden etter at de har fylt femten år. Fahima nevnes ikke noe mer i boken, før hun stiller opp som vitne i rettssaken. Der forteller hun om Charlottes betroelser om overgrep da de var tolv (s. 219).

På barnevernsinstitusjon møter Charlotte ei jente som heter Oda, og hun er også tidligere rusmisbruker. De begynner å tilbringe mye tid sammen, og personalet på institusjonen er bekymret for at de ikke får andre bekjensheter enn hverandre. Charlotte er veldig begeistret for Oda og alle arrene hun har på kroppen, og det tar ikke lang tid før de innleder et seksuelt forhold. «Maskinen» i Charlotte gjør all jobben, selv om hun selv blir kvalm av tanken (s. 142). Charlotte vil egentlig ikke ha sex, men hun har blitt så vant til at det er dette folk vil med henne, og hun gjør det derfor likevel. Oda og Charlotte rømmer fra institusjonen og tilbringer tre uker hos Kenneth hvor de ruser seg og har sex. Etter en lang periode med rus sammen med Oda og Kenneth, ringer Charlotte til politiet og får seg selv tilbake på en institusjon (s. 160).

Det er derfor svært tydelig at Charlotte har hatt problemer med hvordan hun skal omgås andre mennesker. Fahima er den eneste gode venninnen hun har hatt, og andre vennskap har utviklet seg i en seksuell og rusbasert retning. Dette endrer seg heldigvis når hun møter Kristine.

3.3.5 Charlottes relasjon til Kristine

Når Charlotte er nitten år bestemmer hun seg for å begynne på Kirkeveien videregående opplæring for voksne som har falt utenfor på grunn av rus og psykiatri. Skolen var det eneste stedet Charlotte likte da hun vokste opp, og hun er endelig klar for å gi det et nytt forsøk (s. 178). På skolen møter hun Kristine som er tre år eldre enn henne og hun blir den første ordentlige medhjelperen til Charlotte. Til å begynne med er Charlotte rask med å ta frem «maskinen» og la den styre henne.

Jeg kysset henne og prøvde å svelge kvalmen unna før den nådde munnen min. Maskinen var aldri kvalm, den følte ingenting, den kneppet opp buksesmekken min, og så hennes, dro oss ned på senga. [...] Stopp, sa hun. Du er helt... fjern i blikket, det ser ut som du er på krigsoppdrag eller noe. (s. 184)

Etter at Kristine stopper henne, tror også Charlotte at hun vil kaste henne ut. Hun klarer ikke tro at noen vil være sammen med henne hvis de ikke vil ha sex med henne. Kristine er annerledes, og hun forteller at hun liker Charlotte og vil være med henne, ikke bare ha sex med henne. Kristine stiller spørsmål ved Charlottes dømmekraft og hun gir klare tilbakemeldinger på at hun ikke kan fortsette på den måten hun har gjort. Charlotte har lenge bedøvet smertene sine med ulike narkotiske stoffer, og slik kan hun ikke fortsette. Samtidig som at Kristine er streng med Charlotte, er hun også veldig kjærlig. Kristine liker å tegne og en dag tegner hun Charlotte naken. Tegningen ser merkelig ut for Charlotte fordi kroppen hennes henger sammen på tegningen, og hun ser ut som en vanlig jente. «Dette er kroppen din, sa Kristine. *Din*» (s. 192). Dette er noe Charlotte har mistet følelsen av. Gjennom store deler av barne- og ungdomstiden har Charlotte sett på kroppen sin som et leketøy andre kan bruke. Kristine viser derfor at hun bryr seg om Charlotte på mange forskjellige måter, og dette blir også grunnen til at Kristine blir den første som får høre om overgrepene Charlotte har vært utsatt for (s. 200).

Med Kristine som en god støttespiller bestemmer Charlotte seg for å anmelde overgrepene. Bevisene i saken, samt Fahima sin forklaring, gjør at Charlotte vinner rettssaken og Jonas får fengselsstraff og må betale erstatning til henne (s. 224).

Gjennom alle disse relasjonene kan man derfor se at Charlotte utvikler seg og sin identitet gjennom tenårene. Dette er noe som er svært vanlig i samtidsrealistiske ungdomsromaner (Nes, 2014, s. 31), og hun blir derfor en dynamisk karakter som gjennomgår store endringer i romanen. Charlotte starter som en skoleflink jente med litt for mange arbeidsoppgaver i hjemmet, og hun har fungert som en mor for moren sin. I ungdomstiden blir hun et offer for seksuelle overgrep, og hun går inn i en destruktiv tankegang der hun ser på seg selv som et verdiløst objekt. Mot slutten bestemmer Charlotte seg for å ta et oppgjør med den personen hun lenge har vært og vinner rettssaken mot overgriperen sin. Alt Charlotte gjennomgår for å finne sin identitet kan kobles til den mentale og fysiske reisen man ofte ser i dannelsesromaner. Identitetsreisen hennes gjør at hun velger å gi seg med den overdrevne bruken av rusmidler, samt at hun får en forståelse for at hun kan bedre enn det hun tidligere har vist.

3.3.6 Charlotte som forteller

I *Kinderwhore* bruker forfatteren førstepersonsforteller, noe som er svært vanlig i ungdomsromaner (Nes, 2014, s. 31). Ifølge Jakob Lothe er førstepersonsfortelleren aktiv i handlingen og den har «kropp, ansikt, handlekraft, ønske, begjær, og formidler ei eller fleire livshistorier gjennom ein kombinasjon av perspektiv, stemme og andre verkemiddel» (Lothe, 2003, s. 35). Fortelleren i en tekst skiller seg fra forfatteren, da forfatteren er den som skriver om fortelleren i teksten (Lothe, 2003, s. 33). I *Kinderwhore* er Charlotte fortelleren, og vi får høre historien om hvordan hun vokste opp fra hennes perspektiv. Et spørsmål man da kan stille seg er om Charlotte er en pålitelig eller upålitelig forteller.

Det er vanlig at man som leser av en roman, tror på det fortelleren i romanen sier. Likevel kan noe oppstå i teksten som gjør at fortellerens autoritet blir svekket og den fremstår som upålitelig (Lothe, 2003, s. 46). Lothe hevder at det finnes noen trekk som kan indikere at fortelleren er upålitelig. Har fortelleren begrenset kunnskap om det som blir fortalt, et for stort personlig engasjement eller representerer et verdisyn som kommer i konflikt med diskursen, kan man si at fortelleren er upålitelig (Lothe, 2003, s. 46). Ved å bruke Lothes kjennetegn på upålitelige fortellere kan man på en måte si at Charlotte i *Kinderwhore* er upålitelig. Hun har et sterkt personlig engasjement som gjør at det hun forteller om, blir subjektivt fremstilt. Vi får kun høre om overgrepene og de andre forferdelige hendelsene som skjer med Charlotte fra hennes perspektiv, og det er ingen andre som får fortalt sin versjon av historien. Det er i hvert fall før Jonas selv får vitne i rettssaken mot ham.

Det var mye som ikke var som det skulle være i det hjemmet, sa Jonas. Charlotte hadde en atferd som jeg reagerte på. Det er et stykke derfra til at jeg skal ha begått overgrep. [...] Hun var utfordrende, utagerende, seksuelt pågående, så eldre ut enn hun var. Jeg ble tiltrukket. Jeg sendte noen meldinger. Det var fantasier, ikke noe annet. (s. 217-218)

Charlottes atferd i boken kan være vanskelig for fagpersoner å forstå bakgrunnen av. Hennes utagerende atferd fortsetter lenge etter at Jonas har flyttet ut av leiligheten. I kjølvannet av Christoffer-saken ble det gjort en undersøkelse om det er mulig å forveksle ADHD-symptomer med symptomer på omsorgssvikt, vold eller overgrep (Reigstad & Kvernmo, 2015). Charlottes problemer utviklet seg etter at Jonas flyttet ut, men likevel kan man se at Jonas sine handlinger er roten til problemene hennes. Det at det er mulig å forveksle symptomer på ADHD og overgrep, vil derfor kunne være med på å forsvare Jonas i situasjonen. Dette er likevel en diskusjon for andre fagpersoner, og faller derfor utenfor den litteraturvitenskapelige analysens område. Selv om Jonas prøver å bevise sin uskyld ved å

skylde på at Charlotte var utagerende og seksuelt pågående, blir meldingene han sendte til henne, og bildene han tok av henne, klare bevis i Charlottes favør.

En annen faktor som er med på å gjøre Charlotte til en upålitelig forteller er at hun er ruset gjennom store deler av fortellingen. Hun har perioder hvor hun hallusinerer og ikke forstår noe av tid og sted. Likevel er de hendelsene hun beskriver så brutale og grusomme, noe som gjør at man alt tatt i betraktning ser på henne som en pålitelig forteller. I rettssaken mot Jonas blir Charlotte også trodd, og hun får på denne måten sin oppreisning.

3.4 *Kinderwhore* som samtidsrealistisk ungdomsroman

Kinderwhore har flere trekk man kan kjenne igjen fra den samtidsrealistiske ungdomsromanen. I teoridelen av denne avhandlingen gjorde jeg rede for hva Solbjørg Tormodsdotter Nes mener kjennetegner den samtidsrealistiske ungdomsromanen, og nå vil jeg se på det hun sier i forhold til romanen *Kinderwhore*. Sentralt for samtidsrealistiske ungdomsbøker er at hovedpersonen gjerne opplever eksistensielle kriser som ofte er gjenkjennelige for ungdom, men også kriser som er mørkere og ikke så vanlige som andre (Nes, 2014, s. 29). Tematikken i *Kinderwhore* viser at dette er en roman som tar for seg forferdelige og mørke hendelser man kan oppleve som ungdom, da både omsorgssvikt fra foreldre, seksuelle overgrep, rus og traumer er tydelig representert i boken.

Ifølge Nes har den samtidsrealistiske ungdomsromanen noen kjennetegn som gjør den realistisk. Disse ungdomsbøkene er troverdige, mulig å kjenne seg igjen i for ungdom, og den tar opp sentrale sider ved å være ung (Nes, 2014, s. 30). Det som er med på å gjøre *Kinderwhore* til en troverdig ungdomsroman er at perspektivet ligger hos en ung hovedperson, og vi møter en jeg-forteller (Nes, 2014, s. 31). Det er Charlotte som forteller om livet sitt i fragmenter fra hun er sju år til hun er i starten av tjuårene. Språket i romanen er også preget av at det er en ung hovedperson som forteller.

Å finne sin egen identitet er en tematikk som er svært sentral i samtidsrealistiske ungdomsromaner, og hovedpersonen møter gjerne utfordringer, konflikter og kriser gjennom handlingen som er med på å bygge identiteten deres (Nes, 2014, s. 31). I *Kinderwhore* gjennomgår Charlotte mange prøvelser som er med på å bygge hennes identitet, noe jeg har vist tidligere i denne analysen. I tillegg til å gå igjennom puberteten som alle andre

ungdommer, har Charlotte mye annet som opptar hennes tid og som hun må forholde seg til. Hun går fra å være en uskyldig jente med for mye ansvar i hjemmet, til å bli et offer for seksuelle overgrep. Det blir for mye for Charlotte å håndtere så istedenfor å be om hjelp, begynner hun å oppføre seg som moren sin i tillegg til at hun får en seksualisert atferd rundt gutter. Før det blir for sent, får Charlotte heldigvis en støttende medhjelper og kjæreste som hjelper henne igjennom hverdagen.

Mange ungdomsbøker følger det narrative grunnmønsteret hjemme – hjemløs – hjemkomst, som er sentralt for danningsromanen (Nes, 2014, s. 32). I danningsromaner «følger vi utviklinga til eit ungt menneske frå ein uetablert og umogen livstilstand framover mot ein meir avklart identitet» (Slettan, 2014, s. 15). I barnelitteratur er hjemløsfasen ofte kort og det dreier seg som regel om en reise. I ungdomsromaner er det ikke alltid snakk om en konkret reise, men ofte heller en indre reise som former og danner hovedpersonen. Ser man på barnelitteratur er hjemmet ofte et trygt sted der hovedpersonen starter og vender tilbake til mot slutten. I ungdomsromaner derimot, er ikke hjemmet nødvendigvis et trygt sted (Nes, 2014, s. 32). Dystopisk litteratur blir ofte brukt om samfunnskritisk litteratur («Dystopi», 2018), og det er derfor mulig å kalle *Kinderwhore* for en dystopisk ungdomsroman. Bruker man det narrative grunnmønsteret på *Kinderwhore*, ser man at hjemmet ikke er et trygt sted for Charlotte, og denne frarøvelsen av trygghet er et hovedelement i den dystopiske ungdomsromanen (Aalstad, 2014). Leiligheten til moren, og spesielt soverommet til Charlotte, er noe hun forbinder med søvnløse netter og overgrep. Hjemmet er derfor ikke et trygt sted for Charlotte. Selve hjemløsfasen er både en konkret reise og en indre reise for henne. Hun blir fysisk tatt ut av hjemmet og flyttet til ulike institusjoner, samtidig som at Charlotte går igjennom en indre reise for å få tilbake selvtilliten og selvbildet sitt. Charlotte vender aldri helt hjem igjen, men hun lever og har fått rettferdighet, det er det viktigste (s. 226). På mange måter er Charlotte tryggere borte enn det hun er hjemme, og i barndommen ser hun på skolen som sitt «hjemmested og gjemmested» (s. 17).

Det er derfor flere trekk som gjør at *Kinderwhore* kan plasseres i sjangeren samtidsrealistisk ungdomsroman. Boken appellerer til ungdom ved at hovedpersonen er på deres alder, samtidig som at handlingen utspiller seg i nåtidens Oslo. Sentrale temaer som mobbing, vennskap og kjærlighetssorg er fremtredende i boken og det er noe de aller fleste ungdommer kan kjenne seg igjen i. Likevel er det omsorgssvikt, seksuelle overgrep, rus og traumer som utpeker seg mest i boken. Dette er noe som også kan appellere til ungdom fordi de er i en

utforskende fase i livet, men også fordi flere vil ha kjennskap til liknende problematikk fra eget liv (Nes, 2014, s. 29-30).

4.0 ANALYSE DEL 2: HVORDAN KOMMER VOLD OG TRAUMER TIL UTTRYKK I *KINDERWHORE*?

I denne delen av analysen vil det andre forskningsspørsmålet mitt stå i fokus, altså hvordan man kan se på *Kinderwhore* som en fortelling om vold og traumer. Før jeg går grundigere inn på ulike tekstdeler som fremmer romanen som en traumefortelling, vil jeg se kort på den underliggende tematikken i hele romanen som er omsorgssvikt, seksuelle overgrep, rus og traumer.

4.1 Hvordan kommer tematikken til uttrykk i *Kinderwhore*?

4.1.1 Omsorgssvikt

«Omsorgssvikt er en vedvarende manglende evne eller vilje hos omsorgspersonene til å møte barnets grunnleggende fysiske, emosjonelle, psykiske og/eller medisinske behov» (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018). Charlotte bor alene sammen med moren sin som sliter med angst og som går på en rekke medisiner for å takle hverdagen. Tidlig i boken kommer det frem at rollene deres er snudd om på, og det er Charlotte som tar vare på moren sin, ikke motsatt. Moren til Charlotte oppfører seg ikke som andre mødre, og Charlotte prøver stadig å føle at moren er sammen med henne og passer på henne. Hun sprayer blant annet morens parfyme på puten sin slik at det føles ut som at moren ligger der sammen med henne og stryker henne over håret når hun skal sove (s. 16). I likhet med morens hanske, kan man også se parfymen som et metonym for morens manglende tilstedeværelse. Moren til Charlotte er for eksempel ikke til stede for henne på kvelden når hun trenger det, men lukten hennes kan være der og gi henne trøst.

Man kan få en anelse av at moren til Charlotte heller ikke har hatt det så lett tidligere i livet. «Hvis menn vil ha noe av deg, sa hun til meg da vi var alene: La dem få det. Hvis ikke blir det bare verre. Det er bare å legge seg ned» (s. 41). På den ene siden kan en kommentar som dette gjøre at man får sympati med moren, og en følelse av at hun også har blitt seksuelt misbrukt av menn. Det kan også være slike hendelser som har fått henne til å få angst og et pillemisbruk. På den andre siden ser vi en mor som involverer datteren sin i egne problemer. Istedenfor å være en voksen som lærer datteren sin om grensesetting, viser hun sin egen strategi som har vært å «legge seg ned» (s. 41).

4.1.2 Seksuelle overgrep

I et tidspenn på ett år blir Charlotte utsatt for voldelige, seksuelle overgrep av morens kjæreste Jonas. Jonas voldtar Charlotte på natten, tar seksualiserte bilder av henne når hun er naken, og sender henne upassende meldinger når hun er på skolen. «I timen fikk jeg en melding. *Tenker på deg. Den perfekte kroppen din. Vil ha deg igjen. Jeg mistet tråden. Igjen. Igjen. Igjen.* Til slutt skrev jeg: *Tenker på deg også.* For det var jo sant» (s. 57). Charlotte tenker konstant på Jonas og det han har gjort mot henne. Fra Jonas sin side fremstår det som noe positivt at han tenker på henne. For Charlotte derimot, ligger det ikke en positiv mening bak.

Når Charlotte tenker på Jonas eller får meldinger av ham, slår det ut en «alarm» i amygdala hos Charlotte. «Amygdala er en del av hjernen som er spesielt viktig for læring, hukommelse og sosial atferd» (Holck, 2020). I tillegg til å virke som en «alarm», kan denne delen av hjernen bidra til vår evne om å ta gode avgjørelser (Holck, 2020). Jonas sine meldinger bidrar til at Charlotte ikke klarer å fokusere på noe annet enn ham, og det som foregår på skolen har hun ikke lenger kapasitet til å konsentrere seg om.

4.1.3 Rus

I løpet av det året Jonas er kjæreste med Charlottes mor utvikler Charlotte en avhengighet for piller, på samme måte som moren sin.

Mamma hadde en flink lege som sørget for at det var sovetabletter nok til begge. Jeg trengte dem om natta, selvfølgelig, men om dagen også, for jeg hadde vondt på et sted jeg ikke visste hvor var. Gikk det an å sove, tenkte jeg, sove gjennom hele greia, våkne når man var atten, for eksempel. Jeg gikk og la meg, lå og ventet, til slutt banket det to ganger. Jeg tok den andre sovetabletten. Jeg ville bare ikke være til stede når det skjedde. (s. 56-57)

Charlotte lærer seg at sovetabletter gjør at hun kan forsvinne ut av det som skjer med henne. Fra et utenforstående perspektiv er det forståelig at hun vil dempe smerten og forsøke å glemme de forferdelige hendelsene. Man kan likevel ikke unngå å se at det får konsekvenser for livet hennes utenfor overgrepene også. Skolen går fra å være et «hjemmested» for Charlotte der hun får vist seg frem som faglig sterk, til at det blir et «gjemmested» der hun stadig oftere befinner seg i en ruset tilstand uten konsentrasjon. Skolen blir også stedet der hun begynner å utføre seksualiserte handlinger på guttene i friminuttene.

Charlotte sier at hun «hadde vondt på et sted hun ikke visste hvor var» (s. 56). Pillene hun tar hjelper ikke mot disse smertene og det kan virke som at Charlotte har psykisk vondt. I flere

tilfeller kan psykiske skader gi fysiske smerter og kalles somatisering (Norsk Helseinformatikk, 2019). Charlotte har ingen hun kan snakke med om overgrepene, og rusen blir derfor det hun tyr til.

4.1.4 Traumer

Voldtekt og gjentatte seksuelle overgrep er hendelser som kan lede til traumer hos offeret. At Charlotte opplever traumer i etterkant og får diagnosen posttraumatisk stresslidelse er derfor ikke så rart. Det er spesielt en hendelse som utpeker seg, og som viser hvor traumatisert Charlotte er av det som har skjedd med henne.

Det var en kveld jeg gikk hjemover i lys kåpe, en fyr gikk bak meg, veldig tett på. Jeg tenkte at det kom til å ødelegge kåpa hvis han overfalt meg. At den ville bli full av skitten snø. Gikk det an å ta det på forskudd? Tenkte jeg. Å legge seg ned. Beina mine sviktet, og jeg sank ned i snøen. Hvorfor hadde jeg begynt å ha på meg fine klær. De ble jo bare ødelagte.

Unnskyld, sa han, går det bra med deg?

Kom igjen, sa jeg, bare gjør det.

Hva sa du?

Jeg begynte å gråte.

Sorry, sa jeg, jeg trodde du skulle overfalle meg.

Nei, herregud, sa han og hjalp meg opp. Du virker litt utafør. Har du noen å gå til? (s. 190-191)

Mannen som gikk bak Charlotte på gaten hadde ingen intensjoner om å gjøre henne noe, men i hennes hode vil alle menn overfalle henne. Jonas har vært med på å prege selvbildet til Charlotte i den grad at hun selv tenker at hun ikke har noe verdi. Samtidig har han endret hennes oppfatning av menn generelt. Charlotte opplever derfor en rekke ettervirkninger av de traumatiske opplevelsene hun har gjennomgått. Hvordan traumene hennes blir fremstilt vil jeg se nærmere på i det følgende.

4.2 Charlottes opplevelse av traumer i tid og minner

Ifølge litteraturforskeren Lawrence L. Langer følger ikke traumatiske minner kronologisk tid, de har sin egen, varige tid (Langås, 2016, s. 31) Videre hevder han at de som har overlevd holocaust forteller at deres minner om konsentrasjonsleirene befinner seg utenfor tiden, og at de selv føler seg utenfor tid når de forteller om dem (Langås, 2016, s. 31). Det er også vanskelig for Charlotte å snakke om de seksuelle traumene sine. Hun har gjennom hele ungdommen ruset seg for å prøve å glemme, men likevel opplever hun stadig flashbacks som minner henne om den tiden hun ble utsatt for overgrep. «Jeg husker det som det var i går, sier folk om minner de har. Med traumer er det annerledes. Det er ikke mulig å huske det, fordi det alltid føles som det skjer akkurat nå» (s. 211). Charlotte kan ikke plassere de vonde minnene i fortiden, fordi det alltid føles ut som at det skjer med henne. Om en mann på

butikken bruker den samme parfymen som Jonas, kan Charlotte få en trang til å legge seg ned og kaste opp (s. 190). For henne føles det ut som at Jonas er der, selv om han ikke er det. Slike hverdagslige hendelser kan få Charlotte til å tenke at hun er tilbake i morens leilighet og at overgrepene skjer med henne akkurat nå.

Enkelte ting eller hendelser kan trigge personen som er traumatisert til å gjenoppleve traumet (Dyregrov, 2013, s. 26). For Charlotte er en av disse tingene klokken, og man kan derfor se at tid spiller en viktig rolle i hennes opplevelse av traumer. Første gang hun ble voldtatt av Jonas telte hun sekundene på veggklokken sin, og ventet på at det skulle bli overstått. Natten etter får ikke Charlotte sove, og det eneste hun kan tenke på er om det kommer til å skje igjen.

Klokka tikket. Jeg reiste meg og heftet veggklokka ned fra veggen. Sove nå, han hadde tatt feil, trodd jeg var mamma. Det var forklaringen. Det banket på to ganger. Jeg så på klokka som lå på kommoden. Jeg prøvde å etterligne tikkingen i hodet mitt. Etterpå var jeg ikke sikker på om det hadde gått to timer eller ett minutt. (s. 56)

Klokken ga Charlotte assosiasjoner til det første overgrepet, men etter at hun heftet den av, klarte hun ikke lenger å forestille seg tiden. Klokken ble som et holdepunkt for henne, og uten den mistet hun følelsen av hvor lang tid som var gått. Flere år senere, når Charlotte sitter i et avhørsrom for å fortelle om voldtektene, blir hun distraheret av klokken på veggen. Hun får de som avhører henne til å stoppe klokken, for den minner henne på at hun pleide å høre på tikkingen og telle sekunder (s. 210). Avhørsrommet, som i teorien skal være et trygt rom, gir en følelse av utrygghet for Charlotte. Klokken fører henne tilbake til da hun var tolv år.

For Charlotte manifesterer tid seg på forskjellige måter, og den er svært ulik fra hvordan en person uten traumer opplever tid (Langås, 2016, s. 31). Etter rettssaken mot Jonas reiser Charlotte til moren sin. Hun vil prøve å få moren til å erkjenne at hun visste noe om det som foregikk med Charlotte i barndommen. Moren er avvisende og forteller at hun ikke visste noe om hva Jonas gjorde mot henne. At moren ikke en gang vil erkjenne det som har skjedd overfor Charlotte, gjør at hun igjen kjenner seg kvalm og må løpe til toalettet i den gamle leiligheten.

Jeg kjente kvalmen, jeg løp mot toalettet, jeg kastet opp og det suste i ørene mine, jeg var tolv, jeg var ti, jeg var seks. Jeg reiste meg, jeg vasket ansiktet, jeg tok tannkrem i munnen for å få vekk smaken, jeg var tjue. Jeg gikk ut. (s. 224)

Å løpe mot toalettet i morens leilighet er en altfor velkjent handling for Charlotte og tiden forsvinner for henne. Hun får følelsen av å være tilbake i barndommen og ser for seg selv som tolv, ti og seks år. Etter at hun har kastet opp og fått vasket av seg, innser hun igjen at hun er tjue år, og det som før skjedde, skjer ikke med henne lenger.

Charlotte har mistet det meste av sin ungdomstid på grunn av det som har skjedd med henne. Mens andre ungdommer på hennes alder var på skolen og kanskje begynte å utforske godene ved å være ungdom, var Charlotte på institusjoner og i fosterhjem. Samtidig fant hun nye rusmidler og gutter hun kunne bedøve smertene med. «Helt siden jeg var tolv, har jeg fra tid til annen fått besøk av Hullemaskinen. Hullemaskinen klipper biter av tida ut av minnet, og jeg sitter igjen med en kalender hvor ting er borte» (s. 93). Charlotte sitter igjen med store hull i hukommelsen sin. På den ene siden kan dette være en ettervirkning av mange perioder hvor Charlotte har vært ruset på narkotika og alkohol. På den andre siden har hun opplevd flere hendelser som man gjerne ikke vil huske. Det kan derfor i tillegg tolkes som at hukommelsestapet er en forsvarsmekanisme for Charlotte slik at hun ikke trenger å minnes det som har skjedd (Langås, 2016, s. 24).

Som jeg tidligere nevnte i teoridelen kan traumer, ifølge van der Kolk og van der Hart (1995, s. 176), vise seg som utklipp fra den traumatiske opplevelsen hos personen i nåtid. For at personen skal kunne bearbeide traumene, må den vende tilbake til dem flere ganger, samt gi dem plass i de eksisterende skjemaene i underbevisstheten. Hullemaskinen Charlotte beskriver, kan derfor være en metaforisk beskrivelse på traumene hennes. De hendelsene hun har opplevd er så tunge å bære på at hjernen hennes har klipt ut deler av tiden, slik at hverdagen hennes skal bli lettere å håndtere. Hullemaskinen blir derfor et språklig bilde for det Charlotte ellers ikke har ord for. Språket blir et redskap hun bruker for å overleve, og «gjennom språket kan hun ta kontroll over fortiden, men også det som skjer nå – og det som kommer til å skje» (Røed, 2018).

Store medisinske leksikon definerer flashback som;

korte, glimtaktige gjenopplevelser av tidligere opplevelser, oftest av skremmende eller truende art uten at det foreligger bruk eller misbruk av rusmidler. Flashback er et av flere intrusjonsfenomener ved alvorlige stressreaksjoner og utløses ofte av et sanseintrykk som minner om inntrykk som i hukommelsen er forbundet med den traumatiske opplevelsen. (Mørland, 2020)

Unni Langås henviser til flere psykiatere i sin bok *Traumets betydning i norsk samtidslitteratur*. Ifølge henne mener psykiaterne van der Kolk og van der Hart at gjenopplevelsen av traumet kan bli så sterkt at båndet mellom da og nå blir kuttet. Caruth, på den andre siden, trekker slutninger om at traumet ikke har en temporal eksistens (Langås, 2016, s. 31). Atle Dyregrov sier at personer som har opplevd traumatiske hendelser kan få følelsen av at det som har skjedd med dem, skjer på ny, eller at deler av hendelsen dukker opp i tankene (Dyregrov, 2013, s. 27). Videre hevder han at de minnene man får etter traumer ofte kan være knyttet til syns-, hørsels- og luktesansen, men det kan også være andre sanser som er involvert.

Å få flashback knyttet til en av sansene er noe Charlotte stadig opplever. Noe som går igjen for hennes del, er følelsen av å bli kvelt. Når Charlotte skal ta på seg sminke, må hun legge noe av sminken nedover halsen slik at det blir penere. Med en gang hun tar på sin egen hals, stiger pulsen hennes, og hun kjenner Jonas sine hender i et hardt grep rundt strupen (s. 57). Selv om det er hennes egne hender, klarer hun ikke glemme følelsen av hvordan Jonas tok et godt grep rundt halsen hennes hver gang han forgrep seg på henne.

Charlotte sine flashback kan også komme når hun ser ting som minner henne om tiden i morens leilighet. En dag hun er på skolen, klarer hun ikke følge med, og bestemmer seg for å gå ut i et dukkehus bak barneskolen og ruse seg der.

Så kom flashbackene. Jeg så på de rosa veggene og klistremerker av hester på vinduene, og skalv, så på den jævla dokka som satt i vinduskarmen, hva var poenget med den, den hadde tomme glassøyne som så på meg. Så kom kicket, jeg var rolig og myk og la meg ned på det skitne gulvet, etter en stund gikk jeg tilbake til skolen. (s. 145)

Dukkehuset minner henne om hennes eget barndomsrom, og hun har mange vonde minner fra dette rommet. Det var ikke bare der overgrepene skjedde, det var også der hun lå i timevis som barn uten å få sove, da moren hennes ikke kom hjem på kvelden. Charlotte får derfor tilbake de vonde minnene fra barndomsrommet når hun sitter ute i dukkehuset.

Det kan ta lang tid å bearbeide traumatiske minner og gi dem plass i underbevisstheten og i personens historie. Det kan være fordi de traumatiske minnene er så sterke, og fordi personen stadig kan gjenoppleve dem i ulike former (Langås, 2016, s. 25). Dette er nok en faktor som gjør det vanskelig for Charlotte å fortelle om det som har skjedd med henne. Selv om hun ved

flere anledninger prøver å fortelle, lar hun ikke seg selv si det høyt. Noen ganger føler hun også at det ikke er henne det har skjedd med.

Natta kom, jeg tok noen sovetabletter, og han kom til meg. Beina mine revnet fra hverandre, og hjernen min revnet fra kroppen min og svedde oppunder taket, jeg så meg selv ligge der og bli elsket mens jeg ikke kunne bevege meg. (s. 61)

Charlotte mister kontroll over kroppen sin når Jonas tar all kontroll. Hun ser seg selv ligge i sengen, men hun klarer ikke bevege seg. Langås (2016, s. 25) sier at det som er typisk for traumatiske minner er at «de er helt utenfor mental kontroll, og produserer sinne, angst, gråt og en følelse av at kroppen ikke henger sammen». Det virker som det er denne følelsen Charlotte sitter igjen med etter at Jonas har voldtatt henne. Det som skjer med henne, er utenfor den mentale kontrollen hennes. Hun svever opp i taket og ser seg selv ligge i sengen, og samtidig klarer hun ikke bevege seg eller gjøre noe. Hun får også en følelse av at kroppen ikke henger sammen, da beina og hjernen blir revnet fra kroppen.

4.2.1 Dissosiasjon

Dissosiasjon kan være en strategi ofre for vold og overgrep bruker for å mestre og overleve hverdagen (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019). De traumatiske hendelsene offeret har gjennomgått kan bli splittet i ulike deler av bevisstheten og personen kan oppleve forstyrrelser i blant annet tid og sted (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019). Et symptom på dissosiativ lidelse er å føle seg fremmed fra sin egen kropp, noe som kan erfares ved at personen ser seg selv fra utsiden (Holbæk, 2020). Første gang Jonas voldtar Charlotte, opplever hun at hun ser seg selv fra utsiden. Jonas og Charlotte har sittet sammen i stua og sett på TV, og Jonas begynner å stryke Charlotte over kragebeinet. Dette gjør Charlotte veldig kvalm, men hun lener seg mot ham og lar han fortsette. Etter at Charlotte har lagt seg, banker Jonas på døren og kommer inn (s. 51).

Han strøk en hånd inn under nattkjolen min. Det neste som skjedde kan jeg ikke si. Eller. Jeg vet ikke. Det er ting som aldri kan bli sagt, fordi de egentlig aldri kan bli *følt*. Jeg svedde ut av senga mi i en boble. Der nede så jeg han ta rundt halsen min, og jeg tenkte at jeg skulle dø. Jeg hørte tikkingen fra veggklokka. Jeg kom til ett tusen to hundre og tjuefem sekunder. Det var siste gang jeg skjønnte noe av tid. (s. 51-52)

Mens overgrepet skjedde svedde Charlotte ut av sin egen kropp og så at Jonas kvelte henne. Det hun opplever er så kraftfullt, at det ikke blir mulig for henne å ta det innover seg. Charlotte opplever dette ved flere anledninger, som jeg har kommentert tidligere.

Det dissosiative symptomet som handler om å føle seg fremmed for sin egen kropp, kan også erfares ved at man føler seg og handler som en robot (Holbæk, 2020). Charlotte utvikler to strategier for hvordan hun skal oppføre seg og handle i seksuelle situasjoner. Strategiene kaller hun for «dukken» og «maskinen». «Maskinen» gjorde Charlotte populær blant guttene for den var vill og ustoppelig. Den kunne holde på uten at det angikk Charlotte (s. 64). Hennes forsvarsmekanisme for å unngå å føle noe i seksuelle situasjoner, er derfor å ta all kontroll, spesielt når det er «maskinen» som handler. Etter at «maskinen» har gjort jobben sin, føler ikke Charlotte noe. Dette er fordi det er en annen som har gjennomført den seksuelle handlingen, det er ikke henne.

Etter Charlottes selvmordsforsøk blir hun flyttet til en barnevernsinstitusjon hvor de forteller henne at hun har dissosiative symptomer. De merker alle Charlottes eiendeler med navnet hennes, noe hun ser på som et tegn på at hun må bli minnet på at hun er seg selv (s. 95). På institusjonen bruker de også mye tid på å kartlegge symptomene hennes med en rekke spørsmål.

Noen mennesker kan høre på andre snakke, og de innser plutselig..., leste hun. Jeg så på veggen. Veggen var hvit og tom, og det var hodet mitt også. Jeg svevde opp i taket og så meg selv sitte der, en liten, patetisk jente som svarte på små, patetiske spørsmål, en pleier som satt der og kartla de grader av fuckahet, svar på en skala fra én til hundre. Charlotte, sa en stemme, hører du etter? (s. 97)

Et vanlig symptom på dissosiativ lidelse er at man kan oppleve forstyrrelser i tid og rom (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019) Mens pleieren snakker til Charlotte, svever Charlotte ut av sin egen kropp og tenker på helt andre ting enn det pleieren spør henne om. Påstanden Charlotte skal svare på er «*Noen mennesker kan høre på andre snakke, og de innser plutselig at de ikke fikk med seg deler av det som ble sagt*» (s. 98). Charlotte svarer at hun kjenner seg igjen med tjue prosent på en skala fra en til hundre. Det er ikke første gang Charlotte forsvinner fra tid og rom på denne måten, men hun ser ikke ut til å bry seg om å gi korrekte svar til pleieren.

En teknikk man kan bruke for å hjelpe de som opplever dissosiative symptomer er å få personen tilbake til «her og nå» (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019). Dette er også en teknikk Charlotte lærer på traumeavdelingen.

Jeg våknet og var tolv år. Det var så mørkt i rommet at jeg ikke så han, jeg kjente bare smerten mellom beina. Jeg lå helt stille. Jeg må skru på lyset, tenkte jeg, men jeg klarte ikke å bevege hendene. Jeg prøvde å huske hva de hadde sagt på traumeavdelingen: HER OG NÅ. Jeg fikk beina ut av senga, kjente at de skalv når de nådde gulvet. Jeg gikk bort til taklyset ved utgangsdøra, men jeg hadde smerter i bekkenet som gjorde skrittene korte. Jeg skrudde på taklyset. Jeg så meg rundt. *Se etter fem ting i rommet*, hadde de sagt på traumeavdelinga. Jeg så meg rundt. Jeg så et kjøleskap. *Navngi tre egenskaper ved tingen*, hadde de sagt. Det er hvitt, tenkte jeg, det er stort, tenkte jeg, det er kaldt. Og sånn fortsatte jeg med orkidéen jeg hadde på bordet, og lommeboka mi. Hjertet slo ikke mindre, men når jeg så på gjenstandene og ga dem navn, visste jeg i alle fall at jeg ikke var i leiligheten hjemme hos mamma. Jeg var i en kommunal hybel for unge, og jeg hadde bare flashbacks og mareritt, skål for det. Det var en begynnelse. Jeg vet ikke hva som er de avgjørende setningene i andres liv. I mitt var det: *Nå er det nok.* (s. 173-174)

Ved å tenke på at hun er her og nå, og ved å gi egenskaper til ting på rommet sitt, forstår Charlotte at hun ikke er tolv år i leiligheten til moren med Jonas, hun er alene og har flyttet ut. Dette er et avgjørende øyeblikk for Charlotte der hun bestemmer seg for å ta livet sitt tilbake. Hun er lei av å leve i fortiden med minner som stadig trenger seg på. Hun skriver «her og nå» på speilet sitt slik at hun alltid skal huske på det (s. 174). Ved dette sitatet kan man se at Charlotte har kommet over i en periode der hun klarer å benytte seg av de hjelpestrategiene hun har fått på traumeavdelingen.

Diagnosen dissosiativ lidelse forekommer ofte hos personer som har opplevd vold og overgrep i barndommen (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019). Hos dem kan man i noen tilfeller se at hjernen har en «barnedel» som har problemer med å forholde seg til hverdagslivet i dag, og en «voksendel» som har vanskeligheter med å forholde seg til det som har skjedd i fortiden. Ulike triggere fra fortidens hendelser kan ved noen tilfeller gjøre at «barnedelen» i hjernen tar styring, og personen vil kanskje handle på en måte som var gunstig som barn, men ikke som voksen (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019).

Kristine var tjueto, tre år eldre enn meg. Men akkurat som meg, hadde hun måttet være voksen som barn, og var lenge et barn som voksen. På sett og vis var vi det fortsatt: vi hadde ikke jobb, vi ble forsørget av NAV, vi gikk på videregående. (s. 190)

Både Kristine og Charlotte har hatt mange utfordringer i barndommen som gjorde at de ikke kunne oppføre seg som barn. Charlotte var på en måte mor til moren sin, og opplevde hendelser som ingen barn, eller andre, bør oppleve. Dette har gjort det vanskelig for henne senere i livet, og ved noen tilfeller kommer barnet i Charlotte frem, selv om hun egentlig er for gammel til å oppføre seg på den måten. En hendelse jeg tidligere har sitert til, viser at Charlotte legger seg ned på bakken når hun tror mannen bak henne vil forgripe seg på henne (s. 190-191). Dette viser tydelig at det ikke er «voksendelen» i Charlotte som handler, men

barnet. Som barn er det ikke sikkert man klarer å forsvare seg mot en voksen mann. Det er ikke sikkert man klarer det som voksen heller, men da har man ofte en større forståelse for at å legge seg ned ikke bør være løsningen.

4.3 Charlottes ettervirkninger av traumene

Atle Dyregrov sier at reaksjonene som kommer i ettertid av traumatiske hendelser «avspeiler at vårt mentale system trenger tid til å bearbeide det som har skjedd» (Dyregrov, 2013, s. 24). Å oppleve en rekke ettervirkninger av traumer er derfor helt normalt. Mens Charlotte prøver å bearbeide sine traumer opplever hun flere ettervirkninger som får stor innvirkning på livet hennes. De mest fremtredende vil jeg nå gå nærmere inn på, samt eksemplifisere dem.

4.3.1 Charlotte som sårbart barn

Helt fra barndommen har Charlotte vært i en utsatt posisjon. Hun har aldri møtt faren sin, og moren har ikke alltid vært i stand til å ta vare på henne. Charlotte har sjeldent opplevd trygghet som barn, og i dagboken sin skriver hun om ei jente som har to uvenner, «Redd» og «Lei seg». Jenta legger dem i en boks under senga si, men de krafser så mye om natten slik at sengen rister og det gir mareritt (s. 12). Som barn er Charlotte mest redd og lei seg på kvelden og om natten når hun ikke får sove. Hun tenker og passer mye på moren sin, men for hver time moren hennes sover, mister Charlotte én (s. 36).

På en måte kommer ikke overgrepene fra Jonas som et sjokk for Charlotte. Det første møtet hennes med Jonas er når hun går inn på kjøkkenet, og ser at moren utfører oralsex på ham (s. 45). Charlotte synes Jonas er kjekk, og det kan se ut som at hun prøver å få oppmerksomheten hans ved å sitte inntil han i sofaen, samt kle seg som moren sin rundt Jonas. Hverdagen til Charlotte var ikke trygg i forkant av overgrepene, men hun føler likevel på en enda større frykt og utrygghet etter at Jonas kommer inn i bildet. Hver eneste kveld ligger Charlotte i sengen og venter på at Jonas skal banke på og voldta henne. Selv etter at Jonas har gjort det slutt med moren og flyttet ut, venter Charlotte på at han skal komme tilbake på kveldene. I teoridelen skrev jeg at latent vold er «vold som virker bare i kraft av sin mulighet» (Isdal, 2000, s. 67). Med dette i bakhodet, kan man se at Jonas har fått et psykisk overtak på Charlotte som får henne til å føle at han fortsatt er i stand til å komme til leiligheten og voldta henne. Man kan også se dette i sammenheng med at Charlotte noen ganger var den som tok

initiativ til at overgrepet skulle skje. Dette handlet ikke om at hun ville det skulle skje, men hun ville kontrollere når det skulle skje, slik at det ble overstått.

Charlotte har derfor lenge vært i en sårbar posisjon, preget av mye frykt og angst. Likevel blir tilværelsen hennes enda mer preget av frykt og angst når Jonas er til stede.

4.3.1.1 Selvmordsforsøket

Hvert år begår omtrent 500-600 personer selvmord i Norge (Folkehelseinstituttet, 2020), og selvmordsforsøk forekommer ti ganger hyppigere (Malt, 2019b). Det er flere kvinner enn menn som forsøker å ta livet sitt, og den vanligste måten er å bruke medikamenter. Bak et selvmordsforsøk kan det ofte ligge et behov for hjelp (Malt, 2019b), og dette ser man tydelig i Charlotte sin situasjon.

«Jeg hadde hatt mange prosjekter: Å lese hele Bibelen, å se gjennom alt som fantes på Pornhub, å sminke meg til jeg så ut som et åsted, og nå det siste: å dø. Jeg googlet *How to commit suicide successfully*. Jeg fikk opp hjelpetelefonen til Mental Helse. Jeg har lyst til å dø, sa jeg, fordi jeg har minner i kroppen og tanker som ikke er til å holde ut. Jeg veier femti kilo, dette får ikke plass i meg. Har du snakket med noen om det? spurte mannen i den andre enden. Selvfølgelig har jeg ikke det, sa jeg. Tenk på smerten din som en kake, sa mannen. Spiser du hele kaka selv, blir du kvalm. Men hvis du deler kaka med andre, foreldrene dine, venner, så blir det mindre på deg. På samme måte kan du dele smerten din med å fortelle om den. Jeg la på». (s. 83)

Charlotte prøver å ringe hjelpetelefonen til Mental Helse, men rådet hun får hjelper henne ikke. Hun har ingen hun kan snakke med om det som har skjedd, og da hun prøvde å fortelle om det til moren sin, ville hun ikke høre. Charlotte bruker mye tid på å finne ut av hvordan hun vil ta livet sitt. Hun prøver å kvele seg selv, men ansiktet hennes blir lilla og stygt. Hun kan ikke skjønne hvordan Jonas ville ha sex med en som så sånn ut. Hun vurderer også å drukne seg selv med steiner i lommene, men havet ville ødelagt sminken hennes og fått henne til å se tjukk ut. Til slutt bestemmer hun seg for å ta overdose på morens piller, akkurat som Courtney Love hadde gjort flere ganger (s. 85-86).

Ett tegn på at en person har bestemt seg for å ta sitt eget liv kan være en plutselig følelse av ro og at personen kan virke avbalansert og glad (Nibe, u.å.). «Du virker så glad for tida, sa mamma, rolig. Jeg holder på med et slags prosjekt, sa jeg. Å, hva da, sa mamma. Jeg kan ikke si det ennå, sa jeg, du finner det ut» (s. 86). Charlotte har bestemt seg for hva hun skal gjøre, og hun føler derfor på en ro i kroppen.

Selv om moren til Charlotte sover store deler av dagen, merker hun heldigvis at hun ikke har flere sovetabletter igjen, og spør Charlotte om hun har tatt dem. Hun finner Charlotte liggende i sengen på rommet sitt. Selv i en tung rus, klarer Charlotte å si at hun har tatt hundreogtjue tabletter, og at hun nå har tatt livet sitt (s. 88). Heldigvis klarer moren å ringe til en ambulanse som får pumpet magen til Charlotte, og hun overlever.

4.3.1.2 Dukkemetaforen

Som tidligere nevnt er dukkemetaforen noe som stadig viser seg i romanen. Den kan man blant annet se i sammenheng med romanens forsidebilde, som jeg tidligere har beskrevet. Dukkemetaforen kjenner man igjen fra andre tekster, blant annet Henrik Ibsens *Et dukkehjem*. *Et dukkehjem* ble utgitt i 1879, og handlingen i stykket fører til slutt til at hovedpersonen, Nora, forlater mann og barn, noe som kan betraktes som «verdenslitteraturens mest kjente kjønnspolitiske øyeblikk» (Hagen, 2019). Nora føler seg som en dukke i sitt eget hjem, der hennes meninger ikke blir verdsatt og hun kun er til pynt. Charlotte kan føle det på liknende måter i hennes forhold til moren.

Som jeg tidligere har nevnt er Courtney Love et stort forbilde for både Charlotte og moren hennes. Courtney Love har sunget vuggesanger for Charlotte så lenge hun kan huske, og flere av hennes sanger, blant annet *Doll parts*, blir sitert ved flere anledninger gjennom boken. Favorittboken til Courtney Love heter *Valley of the dolls*, og jentene i denne boken popper piller som de kaller for «dukker» (s. 62).

Mamma samlet på dukker med porselenshvit hud. De var behagelige, lette. Lette å bruke. Jeg kunne ha dem i veska, i lomma, i hodet. De hadde myke, milde stemmer. Jeg løste dem inn med fullmakt på apoteket, et hvitt papir mot en hvit natt. De var vennene mine, de tok meg med til en verden som var lys, lett, rosa, en verden med tyll og blonder. Dukkene var mektige. De kunne slå meg ut, dytte meg ned i senga, gjøre morgenen tung og få den til å smake papp. Dukkene hadde holdt mamma fast i senga i ti år, av og til trodde jeg dukkene var døtrene hennes og ikke jeg. Det var dem hun skalv for når de ikke var i huset, dem hun kysset god natt hver kveld. (s. 63)

Moren til Charlotte har lenge vært avhengig av «dukkene» for å komme seg igjennom hverdagen. Hennes store forbruk har gjort at det alltid er nok til Charlotte også, og hun utvikler derfor en liknende avhengighet til «dukkene» som moren sin. Charlottes mor er ikke som andre mødre, og Charlotte beskriver henne som en mor med «dukkehender». Andre barn, blant annet Fahima, har en mor med grove hender som lager frokost om morgenen og vinker

når hun drar på skolen (s. 19). Slik er ikke moren til Charlotte, hun har små delikate dukkehender, som ikke gjør mer enn de må.

Det er også tydelig at Charlotte ser på seg selv som en dukke i sitt forhold til moren. I norsktimen skrev Charlotte en fortelling om en dame som var gravid med en dukke av plast. Moren kunne leke med dukken når hun var i godt humør, men når hun var lei, slang hun den fra seg (s. 38). Man kan kjenne igjen dette fra Charlotte sitt liv. I morens gode perioder jobbet hun deltid på en salong, og da kunne hun ta seg tid til å lakke neglene eller ordne håret til Charlotte. For moren er det desidert flest dårlige perioder hvor hun bare ligger i sengen, og Charlotte må klare seg selv.

Dukken kan også være en metafor for kvinnen som objekt. Dukker har ingen egne meninger, de er pene å se på, samtidig som de er skjøre. Dukken er heller ikke i stand til å bestemme over sin egen kropp.

Jeg ble fjorten år, var visstnok veldig pen. Det var som å være unge og ha en dukke. En jeg slang på bordet og viste fram til alle. La oss kle av den. La oss dra den i håret. La oss stikke nåler inn mellom beina på den. Livet mitt var en lek, og jeg var leketøyet. (s. 74)

Charlotte ser på seg selv som et leketøy andre gutter kan leke med. Selv om hun egentlig ikke vil, lar hun dem fremdeles gjøre det. Dette kan man også se ved de ulike teknikkene hun lager for å takle de seksuelle overgrepene, og den seksuelle kontakten hun selv initierer til senere. Den ene strategien kaller hun «Dukken». «Dukken» er passiv, mens kroppen er villig og klar (s. 64). Hun sammenlikner seg selv med en sexdukke som man får kjøpt på internett. Disse dukkene er alltid med, men de kan ikke føle noen ting. Dukkene er perfekte, akkurat som Jonas kalte henne perfekt (s. 64).

På en av institusjonene Charlotte flytter inn på, møter hun ei jente som kaller seg for «Barbie». Hun har platinablondt hår, store bryster og lange vippe-extensions. «Hun så ut som kroppen hennes var noe eksternt, plastisk, noe som ikke angikk henne. Som om du kunne gjøre hva du ville med henne, og hun ville ikke merke det» (s. 96). Charlotte ser på henne som et forbilde for hvordan hun selv vil være. For Charlotte er det å se ut som en dukke noe hun higer etter, og moren hennes har lært henne at «menn ville ha små kvinner, tynne som papirdukker, som de kunne plukke opp og kaste fra seg med samme letthet» (s. 35).

4.3.2 Gråt og kvalme som kroppslige reaksjoner

Å oppleve kroppslige reaksjoner etter et traume er svært vanlig. De vanligste reaksjonene er vondt i magen og kvalme som viser at kroppen er i spenning og forventer at noe nytt skal skje (Dyregrov, 2013, s. 32). Charlotte er stadig kvalm. Etter den første voldtekten er Charlotte mye syk og kvalm på skolen, noe bestevenninnen hennes, Fahima, registrerer. Fahima tror Charlotte har fått spiseforstyrrelser, og istedenfor å fortelle den egentlige grunnen til kvalmen, later Charlotte som at det er spiseforstyrrelser hun har fått (s. 58). Etter voldtekten har Charlotte også problemer med å pusse tennene sine med vanlige tannbørster. De blir for store for henne og hun brekker seg. Hun må derfor gå til innkjøp av en barnetannbørste for barn mellom tre og fem år, slik at hun skal klare å ha den i munnen og pusse tennene (s. 56). Det kan virke som at tannbørsten gir Charlotte assosiasjoner til å ha noe annet i munnen, og kvalmen blir derfor trigget på flere forskjellige måter.

Å gråte er noe man kan tenke at er en vanlig reaksjon hos mennesker som har opplevd traumatiske hendelser. Charlotte gråter aldri, og dette er noe hun er veldig stolt av. Hun ser på seg selv om en sterk jente, som ikke trenger å gråte, fordi det viser svakhet. I norsktimen på barneskolen skrev Charlotte en fortelling om *Glassperlejenta*. Den handlet om ei jente som gråt for siste gang og festet alle tårene til et smykke som hun puttet i et syltetøyglass. Dette smykket kunne hun gi til andre for at de skulle begynne å gråte, men hun gråt aldri selv (s. 22). Mye av grunnen til at Charlotte aldri gråter, er nok fordi moren hennes gråter hele tiden. Moren gråter fordi hun føler seg alene, og det blir derfor ikke plass til Charlotte sine tårer i leiligheten. Morens råd til Charlotte når hun tenker på vonde ting er å se for seg tingene som er ille, kvele dem i et laken, og ikke tenke på dem mer (s. 100).

Charlotte bedøver de kroppslige reaksjonene sine med alkohol, morens sovepiller og andre narkotiske stoffer. Når hun er sterkt ruset benytter hun muligheten til å ha sex med ulike gutter, for da kjenner hun ikke at det skjer, og kroppen hennes blir helt nummen (s. 154). Dette er ikke noe Charlotte gjør fordi hun har lyst. Hun gjør det fordi hun vet at det uansett kommer til å skje, og da er det bedre for henne at det skjer på hennes premisser. Istedenfor å ta innover seg det som har skjedd og la kroppen føle smerte, bedøver hun kroppen mer og mer.

4.3.3 Problemer ved innsøvning

Som nevnt tidligere, sliter Charlotte med å få nok søvn. Ifølge Dyregrov (2013, s. 28) kan traumatiske minner ofte bli forsterket på kvelden og føre til problemer med innsøvning hos barn. Om kvelden og natten kan man ligge uforstyrret i egne tanker og det er dette som fører til at Charlotte ikke får sove. Selv morens sovetabletter klarer ikke hjelpe Charlotte med innsøvningen, og når hun først sovner, har hun mareritt.

Fosterfaren til Charlotte er den første som forteller henne at hun får lov til å slappe av og ikke være på vakt hele tiden. Han prøver å forstå Charlotte sin situasjon og forteller henne at det må være slitsomt å alltid ha «guarden» oppe (s. 115). I fosterhjemmet klarer Charlotte å slappe av når hun klapper og ligger oppå hesten Lykke. Lykke er bare et dyr og kan derfor ikke dømme Charlotte, men så fort hun ser at Lykke har et kjønnsorgan, får hun panikk og de vonde minnene kommer tilbake (s. 117). Likevel forstår hun at Lykke ikke vil skade henne, og på hesteryggen klarer hun å finne litt ro fra alt kaoset i hodet sitt.

Gjennom hele romanen får vi vite at Charlotte sliter mye med søvn, og selv om hun sover er hjernen alltid på jobb. Hun kan våkne opp og tro at hun er tilbake i morens leilighet og kjenne på den samme følelsen hun gjorde da Jonas voldtok henne. Charlotte må hele tiden minne seg selv på at hun ikke lenger er der, og at det bare er marerittene hennes som spiller henne et puss.

4.3.4 Skyld og skam

Å få en følelse av skyld eller skam er vanlig hos barn som har opplevd traumatiske hendelser. Barnet kan føle at det har medvirket til det som har skjedd, eller unngått å gjøre noe, slik at det skjedde (Dyregrov, 2013, s. 29). Følelsen av skyld kan forverres i seksuelle overgrepssituasjoner ved at personen det skjer med opplever seksuell pirring eller får belønning etter at det er gjennomført (Dyregrov, 2013, s. 30). Charlotte føler både skyld og skam første gangen hun blir voldtatt av Jonas. Hun tør ikke innrømme for seg selv hva det er som har skjedd, fordi det er ting hun ikke kan si eller føle (s. 51), og hun skylder på seg selv for at hun fikk han til å få utløsning (s. 53).

Når Charlotte forteller om hva Jonas gjorde mot henne til Kristine, forteller Charlotte noe hun aldri tenkte hun ville si til noen. «*Han gikk ned på meg en gang, skrev jeg. Jeg reagerte.*

Hvordan da reagerte? Kroppen min reagerte. Jeg kom vel. Teknisk sett. Jeg har aldri gjort det igjen» (s. 200). Charlotte har i mange år skammet seg over at Jonas fikk henne til å komme. Dette har preget henne i stor grad, spesielt når det kommer til sex. De gangene hun har hatt sex, passer hun på at det ender hvis hun kjenner antydninger til at hun begynner å like det. Charlotte forbinder sex med smerte, og vil derfor ikke tillate seg selv å kjenne nytelse av det. Kristine svarer at det som skjedde med henne var noe hun ikke kunne noe for. «*Det betyr at jeg ville det, ikke sant. Det betyr vel at han så på meg at det var det jeg ønsket meg, det betyr at jeg VILLE bli så jævla ødelagt»* (s. 200). Skylden og skammen etter voldtektene er så stor at hun selv tror hun ville bli ødelagt. Heldigvis for Charlotte har hun møtt Kristine som viser henne at dette ikke stemmer.

Charlotte føler skyld og skam når det gjelder voldtektene utført av Jonas, og når hun ser tilbake på livet sitt og innser hvor mange mennesker hun har hatt seksuell omgang med.

Jeg var snart nitten år og hadde ligget med hundreogtjue mennesker. Jeg hadde en liste. På noen sto det navn, på andre kunne det stå ting som «svenske», «svart hår», «husker ikke» eller «voldtekt?» [...] Jeg gikk inn på Word-dokumentet. Markerte de tre A4-sidene med lister over folk jeg hadde ligget med, trykket på slettetasten. Sånn, nå var jeg jomfru. (s. 177)

Man får derimot ikke følelsen av at hun skammer seg over den smerten hun har påført andre mennesker. Charlotte tok blant annet med seg den tretten år gamle fostersøsteren sin Anna til den eldre gutten Kenneth. Der fikk Anna sin første smak av GHB og Kenneth forgrep seg på henne. Charlotte føler ingen skam eller skyld for dette, hun blir mer irritert over at Anna forteller om hendelsen til de voksne (s. 133). Selv om Charlotte er et offer for omsorgssvikt og seksuelle overgrep, kan hun også ses på som en medvirker til at Anna ble voldtatt. Det er selvfølgelig ikke hennes feil at Kenneth valgte å forgripe seg på henne, men Charlotte gjorde heller ingenting for å stoppe det. Anna blir et offer for overgrep, akkurat slik som Charlotte. Charlotte lar det gå, og bestemmer seg for å aldri tenke på det igjen. Anna sin historie er ikke en historie Charlotte er interessert i å fortelle, og det blir derfor ikke et problem for henne å glemme den (s. 133).

4.4 Hvorfor er *Kinderwhore* en traumefortelling?

Kinderwhore er en fiktiv fortelling der hovedpersonen har opplevd noe katastrofalt som har ledet til at hun stadig gjenopplever tidligere hendelser. Måten fortellingen er fortalt på, viser oss at hun er i en bedre tid i fremtiden, og ser tilbake på det som skjedde med henne i

ungdomstiden. Likevel, kan man se at denne romanen er sterkt preget av traumer og at hovedpersonen, Charlotte, er traumatisert etter det som skjedde.

I boken *Trauma Culture* fra 2005 skriver E. Ann Kaplan om flere viktige aspekter ved traumatiske hendelser. En av dem er at traumatet kan skape nye subjekter, altså at mennesket som opplever traumatet kan forandre seg med varig virkning (Langås, 2016, s. 33). Dette ser vi tydelig i *Kinderwhore* ved at Charlotte endrer seg betraktelig. Charlotte er fra starten et sårbart barn som mangler en tilstedeværende mor. Sett bort ifra dette, klarer hun seg greit i samspill med andre og hun er flink på skolen. Alt dette endrer seg når de seksuelle overgrepene starter, og Charlotte blir et offer med destruktive tanker og handlingsmønstre. Hun får et usunt forhold til seg selv og kroppen sin, noe som vedvarer gjennom tenårene. De seksuelle overgrepene fører også til at Charlotte får diagnosen posttraumatisk stresslidelse.

Det som tydelig er med på å gjøre denne romanen til en traumefortelling er hvordan tiden og de vonde minnene til Charlotte blir presentert. Vi følger hovedpersonen gjennom hele barne- og ungdomstiden, fra de traumatiske hendelsene starter frem til hun blir i stand til å ta imot hjelp. Vi får også se hva slags reaksjoner Charlotte får på de traumatiske hendelsene. Som leser blir man derfor med henne på hele reisen, og man kan derfor si at *Kinderwhore* er en traumefortelling.

4.5 Hvordan kan *Kinderwhore* være aktuell i dag?

Hva som har vært forfatterens hensikt med å skrive denne boken kan man ikke sikkert vite. Det vi likevel vet ut ifra intervjuer som er gjort med forfatteren, er at hun levde seg sterkt inn i skrivningen av *Kinderwhore*, og at hun har opplevd seksuelle traumer selv (Korneliussen, 2020). Uansett hva hensikten bak boken har vært, er tematikken høyst aktuell. Vi får et innblikk i hvordan en ung jente opplever seksuelle overgrep, og hvordan hun klarer å komme seg videre fra de traumatiske opplevelsene etter mange opp- og nedturer. En slik roman kan leses på flere måter. Man kan prøve å forstå hvordan unge som er utsatt for seksuelle overgrep har det og gir uttrykk for det, samtidig som den kan demonstrere at det er mulig å få hjelp til å takle det. Om ungdom som leser denne boken har opplevd liknende selv, eller kjenner noen som har opplevd seksuelle overgrep, kan boken også være med på å holde motet oppe i vanskelige livssituasjoner. Den viser også at det finnes en mulighet til å få rettferdighet.

Etter å ha lest *Kinderwhore* kan man ikke se bort ifra at Charlotte er traumatisert på bakgrunn av den oppveksten hun har hatt. Hendelsene som er beskrevet i romanen er brutale, men noen elever vil kunne kjenne seg igjen i deler av dem, eller kjenne noen som kan det. *Kinderwhore* sin aktualitet med tanke på tematikk og målgruppe gjør romanen høyst relevant til bruk i undervisning på ungdomsskole og videregående. I det siste kapittelet av analysen vil jeg derfor besvare det tredje forskningsspørsmålet mitt; hvordan kan romanen brukes didaktisk i norskfaget på ungdomsskolen? Da vil jeg se på hvordan *Kinderwhore* og andre bøker med liknende problematikk kan integreres i norskundervisningen. Samtidig vil jeg se på hvordan man som lærer burde legge opp undervisningen slik at den blir best mulig egnet for elevene.

5.0 ANALYSE DEL 3: HVORDAN KAN MAN BRUKE *KINDERWHORE* OG ANDRE ROMANER MED LIKNENDE TEMATIKK I NORSKUNDERVISNINGEN?

5.1 Norskfaget og fagfornyelsen 2020

Norsk er et sentralt fag i opplæringen og det er viktig for å gi elevene en kulturforståelse, evne til kommunikasjon, samt å danne dem slik at de kan utvikle sin egen identitet (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 2). Gjennom norskfaget skal elevene blant annet få litterære opplevelser slik at de kan få mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende, samt reflektere over sentrale verdier og moralske spørsmål (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 2).

Sammen med den nye læreplanen som trådte i kraft høsten 2020, kom det også tverrfaglige temaer som skal inkluderes i alle fag i undervisningen. De tverrfaglige temaene er *folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap* og *bærekraftig utvikling*. Disse temaene løfter frem aktuelle utfordringer vi har i samfunnet som krever innsats fra enkeltmennesker og fellesskapet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 13). Det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring* handler i norskfaget om;

Å utvikle elevenes evne til å uttrykke seg skriftlig og muntlig. Dette gir elevene grunnlag for å kunne gi uttrykk for egne følelser, tanker og erfaringer, noe som er viktig for å håndtere relasjoner og delta i et sosialt fellesskap. Lesing av skjønnlitteratur og sakprosa kan både bekrefte og utfordre elevenes selvbylde og dermed bidra til deres identitetsutvikling og livsmestring. (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 3)

Ser man i tillegg på det tverrfaglige temaet *demokrati og medborgerskap* står det at elevene skal få innblikk i andres livssituasjon og utfordringer i møte med tekster. Leser elevene slike tekster kan de utvikle forståelse, toleranse og respekt for andre (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 3-4). De tverrfaglige temaene åpner derfor opp slik at man kan bruke romaner som *Kinderwhore* i undervisning. Temaene som denne boken tar opp, vil kunne utfordre elevene, samtidig som lesingen vil kunne skape forståelse for andres situasjoner. Boken vil også kunne gi elevene en følelse av respekt overfor ungdommer som kommer seg igjennom en barndom full av traumatiske opplevelser.

5.2 Hva sier fagfornyelsen om skjønnlitteratur?

Norsk er det største faget i skolen når man ser på antall timer elevene har i løpet av et år. Norskfaget inneholder mange viktige elementer elevene skal lære om, og sentralt i faget er lesing av skjønnlitteratur og sakprosa. Gjennom norskfaget skal elevene lese tekster som kan knyttes til den norske kulturhistorien, samt tekster som kan knyttes til elevenes samtid. Tekstene som blir brukt i undervisning skal være med på å gi elevene opplevelser og innsikt, samtidig som de skal få elevene til å bli engasjerte og nysgjerrige (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 2). Før i tiden hadde læreplaner en kanon med tekster som læreren skulle integrere i norskundervisningen sin. I de senere læreplanene har dette gått ut, og læreren står derfor nokså fritt til å velge tekster undervisningen skal bygge på. Mange av de tidligere kanoniske tekstene er fremdeles relevante i dag, men bruk av nyere samtidslitteratur kan være med på å gi undervisningen et løft, slik at elevene kan trekke slutninger mot sitt eget liv og egne erfaringer.

5.3 Hva slags bøker bør man bruke i undervisning?

Det kan være vanskelig å finne ut av hvilke bøker man bør bruke i undervisning, og som lærer bør man ha lest et stort utvalg bøker slik at man kan velge ut noe man tror elevene vil like (Hennig, 2019, s. 117). Det er likevel enklere å bruke litteratur man kjenner fra før, selv om den kan være noen år gammel. For at elevene skal bli engasjerte i lesingen, bør man som lærer lese seg opp og være godt oppdatert innenfor bøker som passer for barn og unge (Hennig, 2019, s. 118). Dersom det er mulig, bør man også velge tekster som inneholder noe elevene kan kjenne seg igjen i (Hennig, 2019, s. 125). Dette kan være mulig å oppnå både ved å velge klassikere, men også nyere barne- og ungdomslitteratur.

Når elever skal lese bøker i skolesammenheng, er det som regel læreren som velger ut bøker til dem. Dette kan også gjelde utenfor skolen ved at foreldre kjøper bøker til barna, og på den måten bestemmer barn sjeldent selv hva de skal lese (Hennig, 2019, s. 129). «Dette betyr jo at de mister muligheten til å lese om ting som kan være av interesse for dem, men som enten forlagene ikke tør å trykke, foreldrene ikke vil kjøpe eller læreren ikke ønsker å lese» (Hennig, 2019, s. 129). For at elevene skal kunne utvikle evnen til kritisk tenkning, burde de få lese bøker som byr på utfordringer, samtidig som de også skal få lese underholdende bøker. Ved å ha mange forskjellige typer bøker tilgjengelig for elevene vil de få mulighet til å finne

ut av hva slags litteratur de interesserer seg for, og læreren kan samtidig være med på å skape en indre motivasjon for lesing hos elevene.

5.3.1 Finnes det litteratur man ikke burde bruke i skolen?

Det finnes tabuer når det gjelder hva man kan skrive om for barn og unge, og flere temaer vekker stadig debatt. Når det de siste årene har vært debatt om norske barne- og ungdomsbøker, har det vært på bakgrunn av innhold. Temaer som da har vært representert er blant annet seksualitet, vold og krig. Det uenighetene har dreid seg om, er om innholdet er for dystert for målgruppen (Bache-Wiig & Linhart, 2012, s. 211). Også bøker som *Harry Potter* har fått mye kritikk for blant annet kjønnsrollemønster og voldelige scener, selv om dette er veldig populære bøker for barn og unge (Hennig, 2019, s. 132). Selv ganske unge lesere vil klare å skille mellom fiksjon og virkelighet i bøker som *Harry Potter*, og de vil lære det enda tidligere ved å begynne å lese fantastisk litteratur fra ung alder (Hennig, 2019, s. 132).

Bøker som *Harry Potter*, *Narnia* og *Hunger Games* har et innslag av fantasi som man lettere vil kunne se som fiksjon enn andre ungdomsbøker med et mer dystert tema, som seksuelle overgrep eller vold. Skjønnlitterære bøker om disse temaene er som regel oppdiktet, men hendelsene er reelle og det finnes barn og unge som opplever dem. Velger man derfor bøker som *Kinderwhore* som litteratur for en ungdomsskoleklasse, bør man som lærer være i nærheten når elevene leser, slik at man kan svare på de spørsmålene som kommer. Dette gjelder generelt alle bøker elevene leser, men kanskje spesielt de bøkene med tunge og mørke temaer. Det viktigste er at man kjenner klassen sin slik at man vet hva elevene kan reagere på og ikke, snakke om tematikken i bøkene i en åpen dialog, og hjelpe elevene til å skille mellom fantasi og virkelighet (Hennig, 2019, s. 133). I bøker som *Kinderwhore* kan det være viktig å påpeke at den handler om fiktive personer og fiktive hendelser, men at det finnes ungdommer som faktisk opplever det hovedpersonen i boken opplever.

5.4 Litteraturundervisning

I kapittelet «Litteraturundervisning» viser Marthe Moe til Dagrun Kibsgaard Sjøhelle som sier at «litteraturundervisning er mer enn danning og identitet, den er også fascinasjon, opplevelse, identifikasjon og fellesskapsfølelse» (Moe, 2014, s. 191). Om litteraturen oppleves fjern for elevene, kan det bli en didaktisk utfordring å få elevene til å lese. De siste årene har ungdomslitteratur fått mer oppmerksomhet, blant annet på grunn av flere

leselystaksjoner som har blitt igangsatt på skoler (Moe, 2014, s. 193). Videre hevder Moe at det i skolen blir skapt et skille mellom den litteraturen vi leser for underholdning, og den litteraturen vi leser for å analysere. Ungdomslitteratur havner ofte i underholdningskategorien, mens man bruker mer kanonisert litteratur i undervisning (Moe, 2014, s. 193).

Det finnes mange fordeler med å bruke ungdomslitteratur i undervisning, og Moe nevner noen av dem i sitt kapittel. Ved å bruke ungdomslitteratur kan elevene få gode leseopplevelser, bedre selvforståelse, og ikke minst, ser man at elever som leser mye, blir bedre skrivere (Moe, 2014, s. 193). Elevene kan likevel ikke lese og tolke helt fritt i arbeid med skjønnlitteratur på skolen. Det er viktig at læreren kjenner til teksten godt, og har et klart mål for hva teksten skal brukes til. Om læreren er godt kjent med teksten vil det også bli enklere å ta i bruk elevenes innspill i undervisningen (Moe, 2014, s. 194).

I en klasse vil det være store forskjeller på hvor fort elevene leser, og hvor mye tid det settes av til å lese. Det kan derfor være vanskelig å få en hel klasse til å bli ferdige med en bok på samme tid. I en ideell verden ville man hatt tid til at alle elevene kunne fått lest ferdig boken som har blitt valgt i undervisningen, men dette er ikke alltid tilfelle. I en hverdag der det er mye som skal gjennomgås for elevene kan det være vanskelig å sette av tid til at alle skal bli ferdige med en bok. Man kan likevel klare det ved å for eksempel gi overkommelige sider elevene skal lese i lekse, bruke noe av tiden i undervisningen på høytlesing, eller å velge ut utdrag fra tekster som fremmer det undervisningen skal handle om. Man kan også ha leseprosjekter på skolen slik at elevene får tid til å fordype seg i en roman, samtidig som at læreren kan få tid til å følge med på elevenes lesing (Moe, 2014, s. 197). *Uke 6* er et eksempel på et prosjekt romaner som *Kinderwhore* kan gå inn under, og jeg vil i det følgende redegjøre for hvorfor nettopp dette kan være aktuelt.

5.5 Uke 6 (sex)

Siden 2011 har mange skoler i Norge valgt å legge seksualundervisningen til uke 6. *Uke 6* er en kampanje som skal styrke seksualitetsundervisningen til elever (Sex og politikk, 2018a, s. 3), og sex og psykisk helse er overordnede temaer i denne perioden. Temaet seksualitet er obligatorisk i grunnskolen og blir omtalt i flere kompetansemål (Sex og politikk, 2018a, s. 4). Selv om kompetansemålene i norsk ikke eksplisitt nevner dette, er norsk likevel et relevant fag for temaet. Kampanjen *uke 6* gir ut case-baserte lærerveiledninger slik at læreren kan

støtte og hjelpe, samt «ta viktige samtaler med elevene om følelser, mangfold, kropp, grensesetting, vennskap og trivsel» (Sex og politikk, 2018a, s. 4). I denne lærerveiledningen finner læreren mange nyttige verktøy og øvelser som kan være et supplement til seksualundervisningen.

Den generelle delen av læreplanen sier blant annet at «opplæringen skal fremme god allmenndannelse, likestilling, solidaritet og forsvar mot overgrep» (Sex og politikk, 2018a, s. 12) I undervisningen er det også viktig å legge vekt på at innholdet skal være basert på kunnskap, det skal ikke være diskriminerende, samt at undervisningen må være tilpasset elevenes alder og kultur (Sex og politikk, 2018a, s. 12).

Målet med *uke 6* er at undervisningsmateriellet som blir gitt til skolene skal bygge på prinsippene om et positivt helsebegrep, den unge som kompetent aktør, alderstilpasning, dialogbasert undervisning hvor elevene er aktive, normkritisk perspektiv og anonymisering (Sex og politikk, 2018a, s. 13). At elevene skal få et positivt helsebegrep innebærer at de skal «utvikle et godt forhold til egen kropp og seksualitet og trygge relasjoner med andre» (Sex og politikk, 2018a, s. 13). For at elevene skal lære å ta gode valg når det gjelder kropp og seksualitet er det viktig at elevene får være aktører i sitt eget liv. Trening i handlingskompetanse kan fremme elevenes evne til å ta egne og gode valg. Det er viktig å bruke relevante dilemmaer, bilder og eksempler i klasserommet som elevene kan kjenne seg igjen i. Ved å reflektere og diskutere rundt dette, kan elevene lære seg til å ta gode valg som fremmer deres helse. I det normkritiske perspektivet ligger det til grunn at elevens seksualitet er mangfoldig og at ikke alle kjenner seg igjen i det kjønnsidealet som er dominerende. I materialet som blir utdelt til skolene, er dette tatt høyde for, og man får blant annet ikke bare presentert relasjoner mellom gutter og jenter. Dilemmaene som blir presentert tar for seg generelle caser rundt ungdom og seksualitet. Elevene kan derfor forholde seg til problemstillinger som er relevante for dem, uten at de trenger å fortelle om de selv har opplevd liknende. Denne anonymiseringen vil kunne skape trygghet og økt læringsutbytte i klasserommet for læreren og elevene (Sex og politikk, 2018a, s. 13-14).

Med tanke på at samtaler om «følelser, mangfold, kropp, grensesetting, vennskap og trivsel» (Sex og politikk, 2018a, s. 4) er viktig i *uke 6*, kan bøker som *Kinderwhore* brukes i norskundervisningen denne uken. I ulik grad vil alle disse temaene være representert i boken og gi flere muligheter til læreren når det gjelder dilemmaer og dialog. Charlotte er ei jente

som i løpet av ungdomstiden finner ut at hun liker jenter, til tross for at hun har hatt seksuell omgang med mange gutter. Hun har hatt problemer med å skille vennskap og sex, men finner til slutt ei jente som både blir en god venninne og kjæreste. Gjennom oppveksten har ikke Charlotte fått veiledning av moren sin når det gjelder grensesetting. Moren forteller henne at hun bare skal legge seg ned og gi menn det de vil ha, uten å sette grenser for sin egen kropp. Etter flere traumatiske hendelser utvikler hun derfor en promiskuøs atferd rundt seksualitet. Det er ikke før Charlotte er langt inne i tenårene at hun blir fortalt at hun eier og bestemmer over sin egen kropp.

Man kan finne brosjyrer med smakebiter på opplegg som kan brukes i *uke 6* for elevene. I den ene brosjyren med smakebiter fra 2018, heter det ene emnet *Kropp og pubertet*. I denne delen blir det satt fokus på hva som endrer seg med kroppen når barn kommer i puberteten, og hvor viktig det er å vise elevene at de bestemmer over sin egen kropp. En øvelse som blir presentert kalles «Hvem bestemmer over kroppen din?», og er en dilemmaøvelse. Øvelsen går ut på at elevene skal plassere seg i et av de fire hjørnene i klasserommet ut ifra hvilket svaralternativ de liker best (Sex og politikk, 2018b, s. 10-12). Et eksempel på et dilemma er:

Malik og Marie er gode venner, men nå vet ikke Malik hva han skal gjøre. De siste par gangene han har vært sammen med Marie, har hun forsøkt å kysse ham. Malik har ikke lyst til det, men han har heller ikke lyst til å såre Marie ved å si nei. Hva skal han gjøre?

1. *Malik skal fortelle Marie at han ikke har lyst til å kysse med henne.*
2. *Malik skal late som ingenting og håpe at Marie ikke skal kysse ham.*
3. *Malik skal la Marie få lov til å kysse ham.*
4. *Andre muligheter.*

(Sex og politikk, 2018b, s. 13)

Denne øvelsen kan man gjennomføre på flere måter. Man kan la elevene bestemme selv hvilket hjørne de vil stille seg i, eller bestemme på forhånd hvilket hjørne de skal stå i, så alle hjørnene får noen representanter. Velger man den andre måten, vil man kunne få både fordeler og ulemper ved alle alternativene. Som klasse kan man diskutere hvilket alternativ som er best, og hva Malik kan si til Marie for å få henne til å forstå at han ikke har lyst til å kysse henne.

Slike dilemmaer kan læreren også lage selv med utgangspunkt i *Kinderwhore* eller andre romaner man velger å bruke denne uken. Ved å først starte med noen generelle dilemmaer, for deretter å gå nærmere inn på dilemmaer fra romanen, vil elevene kunne få en forståelse for

hvordan man kan ha en dialog om slike temaer. Dilemmaer som start på timen vil derfor kunne være en fin inngang før man eventuelt går videre på en litterær samtale om tekst.

5.6 Den litterære samtalen

Et av kompetansemålene i læreplanen for norsk sier at elevene skal «bruke fagspråk og argumentere saklig i diskusjoner, samtaler og muntlige presentasjoner og skriftlige framstillinger om norskfaglige og tverrfaglige temaer» (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 9). En måte for å få elevene til å prate om tekst, er å bruke den litterære samtalen. Dette er en samtale med faste rammer og «det er en undervisningsform som læreren tillegger en klar intensjon, det vi [sic] vil si at vi har et bevisst og reflektert forhold til hva vi vil med samtalen» (Hennig, 2019, s. 161). En lærerstyrt samtale om tekst gir elevene øvelse i refleksjon og kritisk tenkning, men for noen elever vil det være en utfordring å delta aktivt i klassesamtaler (Moe, 2014, s. 195-196). Et godt klassemiljø vil derfor være en forutsetning for at man skal kunne ha klassesamtaler om litteratur. Elevene må lytte til hverandres innspill og oppmuntre hverandre til å prøve igjen, dersom man ikke får det til. Om man klarer å skape en opplevelse av fellesskap i klassen, vil det være mye lettere å få til en litterær samtale (Hennig, 2019, s. 162-163). For at alle elevene skal bli inkludert i samtalen, kan det være lurt å la dem snakke i par, før man tar det i plenum. På denne måten vil det bli mye tryggere å dele meninger med klassen, da de er to om svaret (Moe, 2014, s. 196).

I den litterære samtalen er det viktig å få elevene til å stole på det de kan, og gi dem selvtilit til å ta ordet i klassesamtalen (Hennig, 2019, s. 164). Samtidig ønsker man at elevene skal kunne bruke hverandres innspill slik at det blir en god diskusjon, og at samtalen ikke stopper ved svar på spørsmålet. Målet med den litterære samtalen er at elevene «skal kunne utveksle perspektiver og refleksjon som gir større forståelse både av den litterære teksten og av tekstens betydning for elevenes egen virkelighet» (Hennig, 2019, s. 164).

I en litterær klassesamtale er det viktig at læreren kjenner teksten godt og at det blir stilt gode spørsmål til elevene slik at de har noe å diskutere med partneren sin. Eksempler på slike spørsmål kan være: «Hva ville du gjort dersom du var hovedpersonen?» eller «Hvorfor tror du dette skjedde?». Stiller man slike åpne spørsmål vil man få mange ulike svar fra elevene og de får reflektert rundt handlingen i teksten (Moe, 2014, s. 196). Hva slags spørsmål man som lærer stiller er også viktig for den litterære samtalen. For å få i gang samtalen kan læreren

stille elevene et identifikasjonsspørsmål som kan lage en forbindelse mellom leseren og teksten. Slike spørsmål stiller ikke krav til kunnskap hos eleven, men de appellerer heller til engasjement hos dem (Skarðhamar, 2011, s. 81-82). Refleksjonsspørsmål bør utgjøre hoveddelen i samtalen og målet med slike spørsmål er å få elevene til å reflektere rundt hendelsene i teksten. Den siste typen spørsmål er overføringsspørsmål, og ved å bruke disse kan man få elevene til å se forbindelser mellom romanen og virkeligheten (Skarðhamar, 2011, s. 82-83). I det følgende vil jeg se på hvordan man kan bygge opp en litterær samtale om *Kinderwhore*. Som lærer kan man legge opp til en litterær samtale om de fleste romaner. Med romaner som *Kinderwhore* eller andre liknende bøker, er det nok spesielt viktig å tenke over hvilke spørsmål man stiller, samtidig som man tenker over hva som skal være formålet med samtalen.

Ser man på romanen *Kinderwhore* opp mot den litterære samtalen, vil det være mange tekstdeler det vil være naturlig å stoppe opp ved og diskutere i klassen. Som nevnt tidligere i denne avhandlingen, vil det være lurt å informere elevene om at det er en fiktiv fortelling før de begynner å lese. Samtidig bør læreren kjenne elevgruppen godt, og vite at dette er tematikk som det er mulig å ha en samtale om. Det kan hende noen av elevene selv har opplevd, eller kjenner noen som har opplevd det samme som Charlotte. Det trenger nødvendigvis ikke være i like stor grad, men som lærer er dette noe man må ta hensyn til før man introduserer en roman som *Kinderwhore*.

I begynnelsen av en litterær samtale om romanen, kan man starte med å stille noen identifikasjonsspørsmål til klassen. Som nevnt, er dette spørsmål som lager en forbindelse mellom teksten og leseren (Skarðhamar, 2011, s. 81). Ved å stille spørsmål som elevene kan kjenne seg igjen i, vil det muligens bli lettere å gå inn på spørsmål som omhandler romanens innhold senere. Disse spørsmålene har heller ikke et fasitsvar, noe som også kan åpne opp for å få flere elever til å bli med i diskusjonen.

Tabell 1.1

Identifikasjonsspørsmål	Begrunnelse
Har du noen gang opplevd at foreldrene dine har gitt deg for mye å gjøre hjemme? Hva tenkte du da?	I <i>Kinderwhore</i> oppfører Charlotte seg som en mor for moren sin. Det er hun som handler, lager mat og vasker. Elevene på

	<p>ungdomsskolen vil nok også ha en del oppgaver og plikter som de må utføre hjemme. Noen synes kanskje at de har for mange plikter, mens andre tenker at det går fint. Ved å stille dette spørsmålet vil man kunne høre hva de ulike elevene mener om å ha oppgaver hjemme. Samtidig kan man senere se det i sammenheng med hvor mye Charlotte må gjøre hjemme, og på dette punktet sammenlikne hennes hverdag med deres.</p>
<p>Kan du tenke deg et eksempel fra ditt liv der du har hatt det litt vanskelig? Hvordan opplevde du det? Var det noen som hjalp deg?</p>	<p>Charlotte opplever mange hendelser som ingen burde oppleve. Elevene har kanskje også opplevd noe som de synes var vanskelig. Ved å stille dette spørsmålet vil man kunne fremme gode måter man kan hjelpe hverandre på, samtidig som at elevene kan forstå at mange har opplevd liknende hendelser som dem selv. På dette spørsmålet bør man ikke sammenlikne elevenes vanskelige opplevelser med Charlotte sine. Det er klart at mye av det hun opplever vil være vanskeligere å forholde seg til enn hva de fleste av elevene har opplevd. Likevel kan alle ha ulike oppfatninger av hva som er vanskelig. Man trenger derfor ikke sammenlikne, da det kan gi elevene dårlig samvittighet for at de «klager», mens andre opplever langt verre hendelser. Man kan også omformulere dette spørsmålet for å gi elevene muligheten til å anonymisere. Man kan omformulere spørsmålet slik: «Kan du tenke deg et</p>

	<p>eksempel fra ditt eller noen andre sitt liv der vedkommende har hatt det vanskelig? Hvordan opplevde vedkommende det? Var det noen som hjalp vedkommende?».</p> <p>Elevene kan da velge om de vil bruke egne erfaringer, eller noen andre sine. De får også muligheten til å kamuflere egne erfaringer, og kan kanskje på denne måten klare å være enda mer åpne.</p>
Hva tenker du er gode egenskaper hos en venn?	<p>Fahima og Kristine er gode venner for Charlotte og de har flere gode egenskaper som en venn burde ha. Elevene har helt sikkert egne tanker om hva som er en god venn. Ved å stille dette spørsmålet kan man også sammenlikne deres svar med egenskaper man ser hos Fahima og Kristine i boken.</p>

Etter at man har diskutert identifikasjonsspørsmålene i par og i plenum, kan man gå dypere inn på refleksjonsspørsmålene. For å kunne svare på disse er man avhengig av å ha nærløst teksten i større grad enn hva man trenger for å besvare identifikasjonsspørsmålene. Før man begynner med refleksjonsspørsmålene kan man lese noen utdrag fra romanen slik at det som skal diskuteres kommer friskt i minne hos elevene.

Tabell 1.2

Refleksjonsspørsmål	Begrunnelse
Hvorfor tror du Charlotte skrev fortellingen om <i>Glassperlejenta</i> og om kvinnen som var gravid med en dukke, men ikke ville leke med den?	Disse fortellingene sier mye om Charlottes forhold til moren, uten at det direkte står skrevet i romanen. Det vil derfor være interessant å se om elevene klarer å se sammenhengen mellom fortellingen Charlotte har skrevet og livet hennes. Et slikt spørsmål vil øve elevene opp til

	refleksjon da de selv må komme frem til hvorfor hun skrev fortellingene.
Hva tror du er grunnen til at Fahima ikke lenger vil være venn med Charlotte?	På et tidspunkt sier Fahima til Charlotte at hun har endret seg, og at moren hennes ikke vil at de to skal være venner lenger. Fahima forteller noe av grunnen, men det vil også være interessant å få elevene til å fortelle om hva de tenker. Har Charlotte endret seg på en måte, eller oppfører hun seg annerledes enn før? Dette kan man diskutere i klassen og forhåpentligvis få mange gode svar på hva som har skjedd i relasjonen mellom Fahima og Charlotte.
Hva mener Charlotte med at skolen er «hjemmestedet» og «gjemmestedet» hennes?	Hva Charlotte mener med at skolen er hjemmestedet og gjemmestedet hennes, står ikke direkte i romanen. På dette spørsmålet må elevene drøfte og reflektere selv for å komme frem til et svar. Et slikt spørsmål vil kanskje gjøre at elevene føler mer sympati med Charlotte enn før. Det viser tydelig at hun ikke har det så bra hjemme, og at skolen er det stedet hun føler seg trygg.

Som en avslutning på den litterære samtalen kan man stille elevene noen overføringsspørsmål. På den måten vil de kunne se sammenhenger mellom romanen og virkeligheten (Skarðhamar, 2011, s. 83). I fagfornyelsen har det blitt lagt stor vekt på dybdeløring. Utdanningsdirektoratet definerer dybdeløring som:

Det å gradvis utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagområder. Det innebærer at vi reflekterer over egen læring og bruker det vi har lært på ulike måter i kjente og ukjente situasjoner, alene eller sammen med andre. (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 1)

Når elevene klarer å se sammenhenger mellom roman og virkelighet, kan man på en måte si at de har fått noe dybdeløring. De har nødvendigvis ikke jobbet med romanen på tvers av fag,

men likevel vil de kunne bruke egne tanker og refleksjoner til å si noe om romanen og hvordan det virkelige liv er.

Tabell 1.3

Overføringsspørsmål	Begrunnelse
Tror du det Charlotte opplever kunne skjedd i virkeligheten? Hvorfor/hvorfor ikke?	Ved å starte med å stille dette spørsmålet, får man elevene til å tenke igjennom hva som virker gjenkjennelig for dem fra romanen. Det er et ganske ledende spørsmål, og de fleste vil nok forstå at dette kunne skjedd i virkeligheten. Likevel kan man få elevene til å tenke igjennom om de har hørt om liknende saker før, gjennom noen de kjenner eller media.
Hva ville du gjort dersom du var Fahima og bestevennen din fortalte deg at han/hun har hatt sex med en eldre person?	Her kan man få mange gode svar fra elevene, selv om noen kanskje ikke vil ta spørsmålet på alvor. Som lærer bør man derfor styre samtalen i en alvorspreget retning og fortelle at dette er noe man må ta seriøst. Slike spørsmål kan gjøre at elevene tydeligere ser alvoret i situasjonen til Charlotte, samt at de får muligheten til å tenke seg inn i en liknende situasjon selv. Dette spørsmålet kan også stilles uten å nevne noe om sex. Om det blir for voldsomt for en ungdomsskoleklasse å tenke seg inn i denne situasjonen, kan man heller spørre: «Hva ville du gjort dersom du var Fahima og du hadde en venn som Charlotte?». Da vil man muligens få mer overordnede svar som sier noe om hele Charlottes oppførsel.
Hvis man opplever noe av det Charlotte har opplevd, eller kjenner noen som har det,	Dette spørsmålet vil kunne stilles som oppfølging til det forrige. Her får elevene

<p>hvordan kan man være et godt medmenneske og hjelpe personen?</p>	<p>muligheten til å reflektere over sentrale verdier som er viktig for å være et godt medmenneske i samfunnet. Dette er også noe som blir tatt opp i læreplanens overordnede del. Der står det at «grunnopplæringen er en viktig del av en livslang dannelsesprosess som har enkeltmenneskets frihet, selvstendighet, ansvarlighet og medmenneskelighet som mål» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Ved å diskutere dette spørsmålet kan man få mange gode forslag på tavla som viser hvordan vi kan være gode medmennesker.</p>
---	--

Ved å stille slike autentiske og åpne spørsmål kan elevene reflektere selv uten at svarene står direkte i teksten, samtidig som de får komme med sine synspunkter uten at læreren har en fasit (Skarðhamar, 2011, s. 80). På noen av spørsmålene vil kanskje læreren ha flere svaralternativer, men elevene får likevel mulighet til å drøfte og reflektere selv. I den litterære samtalen er det viktig at læreren bruker elevenes svar i oppfølgingsspørsmål (Skarðhamar, 2011, s. 80). På denne måten blir elevene nødt til å begrunne svarene sine og ikke bare si seg fornøyd med å ha sagt noe. Læreren bør verdsette alle svarene elevene kommer med og bygge videre på dem, slik at elevene føler seg anerkjent og opplever mestring i den litterære samtalen (Skarðhamar, 2011, s. 80).

5.7 Kreativ og tekstbasert skriving

I forlengelsen av den litterære samtalen, kan elevene arbeide med å skrive egne tekster, som enten er kreative eller tekstbaserte. Fra læreplanen er et av kompetansemålene at elevene skal kunne «uttrykke seg i ulike sjangre og eksperimentere med sjangre på kreative måter» (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 9). Charlotte i *Kinderwhore* er glad i å skrive skjønnlitterære tekster, og i de tekstene hun skriver, bruker hun elementer fra eget liv. For henne gjør skrivingen at hun kan leve seg inn i en annen virkelighet, og etter alle de traumatiske hendelsene hun har opplevd, bestemmer hun seg for å «skrive mer og skrive mindre» (s. 190).

Å skrive tekster i forlengelsen av den litterære samtalen vil ha flere fordeler for elevene. Å skrive en tekst vil gi muligheter til å reflektere på andre måter enn ved samtale, samtidig som at de som ikke er like aktive i en samtale vil kunne få frem sine tanker og meninger.

Anne-Kari Skarðhamar lener seg på en studie gjort av Graham og Herberts som «viser at skriveøvelser støtter og styrker elevenes lesekompetanse» (Skarðhamar, 2011, s. 88). Om man gir elevene en tekstbasert skriveoppgave vil de få en større forståelse av teksten de har lest, samt karakterene og konfliktene som blir presentert. En oppgave elevene da kunne fått er at de skal leve seg inn i hovedpersonen i teksten og skrive en dagboktekst fra dens ståsted (Skarðhamar, 2011, s. 88). I en roman som *Kinderwhore* bør man kanskje være forsiktig med å gi elevene en oppgave som dette. Hovedpersonen Charlotte har opplevd voldelige og brutale overgrep som preger hennes hverdag. Elevene bør ikke få i oppgave å skrive noe om dette, fordi det kan bli for fjernt for de fleste, eller for nært for noen å skrive om. Å skrive fra hovedpersonens perspektiv vil kunne passe bedre til en annen roman. Velger man likevel å gi en oppgave som dette i forbindelse med *Kinderwhore*, kan elevene for eksempel skrive en dagboktekst fra Fahima sitt ståsted. Vi får vite noe om Fahima gjennom romanen, men da må også elevene dikte en del videre selv.

Om elevene skal skrive tekster selv i forlengelsen av arbeidet med *Kinderwhore*, kan man også formulere oppgaven på en annen måte. En oppgave kan for eksempel lyde slik: *Skriv et brev til en fiktiv venn du vet ikke har det så bra. Hva vil du si til denne personen? Hvordan vil du hjelpe?* Ved bruk av denne skriveoppgaven kan læreren komme med noen forslag til hvorfor den fiktive vennen ikke har det bra. Det trenger ikke være så omfattende som at omsorgssvikt, rus og seksuelle overgrep foregår i hjemmet, men for eksempel at vennen har foreldre som skal skille seg eller har opplevd et dødsfall i familien. Elevene kan også selv velge hva som har skjedd, og bestemme om de vil ta utgangspunkt i noe de selv har opplevd, eller bare finne på. Det viktigste er at elevene får skriveøvelse slik at de behersker ulike sjangre og skrivemåter som er vanlige i de ulike sjangrene.

Man kan også lage skriveoppgaver slik at elevene kan inkludere egne erfaringer i arbeidet. Et eksempel kan være: *Tenk tilbake på noe du opplevde som vanskelig da det skjedde. Var det noen som hjalp deg i denne perioden? Hva var det denne personen gjorde eller sa som hjalp deg? Skriv ned minnet slik du husker det og skriv en fortelling med utgangspunkt i minnet.* Fordelen med slike oppgaver er at læreren ikke har et fasitsvar på hva som kan oppleves som

vanskelig, og at elevene får fortalt om sine egne erfaringer og opplevelser. Om elevene i tillegg vil lese tekstene sine høyt for klassen vil det kunne gi fordeler ved at elevene blir enda bedre kjent med hverandre, samtidig som at læreren kan få et innblikk i hvordan elevene har det. Resultatet av en slik kreativ skriveoppgave kan derfor bli en klassesamtale om vanskelige temaer og hvordan vi som medmennesker kan hjelpe hverandre gjennom vanskelige perioder.

Som jeg skrev om tidligere, er casearbeid mye brukt i *uke 6*. Dette kan man også overføre til vanlige norsktimer om romaner med dette temaet. Om målet med timen er å skape dialog og diskusjon rundt hvordan man kan være et godt medmenneske, kan elevene skrive ned ulike alternativer til en case. Casen kan for eksempel lyde slik: *Du begynner i en ny klasse og legger merke til at det er en elev som er sint og ikke har så mange venner. Hvordan ville du håndtert situasjonen? Kom med flere alternativer til hva man kan gjøre.* En slik oppgave vil stimulere til diskusjon da elevene helt sikkert kommer frem til ulike alternativer. Da kan klassen reflektere og diskutere de ulike alternativene, og sammen komme frem til hvilke som er de beste. Arbeider man slik i en klasse kan man få reflekterte elever som vet hvordan man burde handle ved ulike tilfeller.

5.8 Hvordan bør man som lærer forholde seg til at man kan ha traumatiserte elever i klassen?

Temaer som blir tatt opp på skolen kan ved noen tilfeller berøre elever som har opplevd traumatiske hendelser (Dyregrov, 2013, s. 222). Elever kan ha mistet en de bryr seg om, opplevd voldtekt, hatt problemer med alkoholiserede foreldre eller vokst opp i et urolig land. Om temaer som dette blir en del av undervisningen eller klassens prat, bør læreren være oppmerksom på den eller de elevene som kanskje blir berørt av dette. Læreren bør snakke med elevene det gjelder på forhånd dersom noe liknende til deres traumer skal tas opp i undervisning. Hvis eleven tillater det kan læreren også fortelle om det på en god måte til klassen, slik at både den det gjelder og medelevene er forberedte på temaet. Kommer traumebelastende temaer opp spontant, kan læreren komme med innspill for å lette på situasjonen for den eller de som er utsatt (Dyregrov, 2013, s. 222-223).

Det viktigste vil uansett være at læreren tidlig skaper et godt miljø i klassen. Om elevene har gode relasjoner til hverandre og til læreren, vil det bli lettere å ha en åpen dialog i klasserommet. Et trygt miljø vil også være et viktig element for at elevene skal oppleve trivsel og mestring i skolehverdagen.

6.0 AVSLUTNING

Det overordnede temaet for min avhandling har vært traumer. For å besvare problemstillingen min, *På hvilken måte er den samtidsrealistiske ungdomsromanen Kinderwhore en traumefortelling og hvordan kan romaner som dette brukes i norskundervisning på ungdomsskolen*, har jeg tatt utgangspunkt i tre forskningsspørsmål.

Det første forskningsspørsmålet mitt handler om hva som gjør *Kinderwhore* til en samtidsrealistisk ungdomsroman. For å besvare dette har jeg sett på teori om ungdomslitteratur og samtidsrealistisk ungdomslitteratur, der Svein Slettans bok, *Ungdomslitteratur – ei innføring*, har vært sentral. Det andre forskningsspørsmålet mitt, som har preget størstedelen av oppgaven er: Hvordan kan man se på romanen som en fortelling om vold og traumer? Ulike teorier om vold, traumer og ettervirkninger av traumer, presenterte jeg derfor i teoridelen, og videre analyserte jeg *Kinderwhore* med denne teorien som bakgrunn. Det siste forskningsspørsmålet mitt som handlet om hvordan man kan bruke romanen didaktisk i norskfaget på ungdomsskolen, skrev jeg om i analysens siste del. Her kom jeg frem til at *Kinderwhore* kan inkluderes i undervisning på flere måter som er i tråd med fagfornyelsen. Blant annet vil man kunne bruke romanen inn mot et av de tverrfaglige temaene, samtidig som at uke 6 (sex), også vil kunne være en fin inngangsport da seksualitet og psykisk helse er sentrale temaer her. Som arbeidsmetoder vil både den litterære samtalen og tekstbasert eller kreativ skriving, oppfylle krav i læreplanen, samtidig som at det gir rom for diskusjoner og refleksjoner i klasserommet.

Christoffer-saken fra 2005 har vært med å prege valg av tema for oppgaven min. Etter å ha lest boken *Jeg tenker nok du skjønner det sjøl* av Jon Gangdal, ble det tydeliggjort at det i denne saken har blitt gjort feil i mange ledd. Jeg valgte derfor å fokusere på romanen *Kinderwhore* som på lignende måter viser til ei jente som altfor sent, får den hjelpen hun trenger. Likevel gir denne romanen håp til leseren om at det er mulig å få hjelp, selv om det har tatt lang tid.

Innledningsvis nevnte jeg at det siste året har vært krevende og annerledes for de aller fleste. Mange voksne har hatt hjemmekontor og barna deres har for første gang opplevd hvordan det er å ha hjemmeskole og tilbringe mer tid sammen med familien, enn med venner på skolen. For noen har ikke pandemien vært et særlig problem, da de har trygge rammer hjemme og foresatte som støtter og hjelper med skolearbeid. For andre har pandemien gjort hverdagen

mer uforutsigbar og skremmende. For barn som Christoffer og Charlotte føles skolen kanskje mer trygt enn hjemmet. Dette sier også Charlotte i *Kinderwhore* ved at hun beskriver skolen som hjemmestedet og gjemmestedet sitt. Både Christoffer og Charlotte opplever grov omsorgssvikt i hjemmet, hvor det i Christoffer sitt tilfelle dreier seg om en voldelig stefar, mens for Charlotte handler det om en mor som konstant går rundt i en pillerus og en stefar som seksuelt misbruker henne. For disse barna er skolen ekstra viktig da de kan koble av fra alt det voldsomme som foregår hjemme når de er på skolen.

Det er viktig med lærere som kan se elevene, samt hjelpe dem og snakke med dem om det som foregår i livene deres. I opplæringsloven §15-3 står det blant annet at:

Tilsette i skolen skal i arbeidet sitt vere merksame på forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Tilsette i skolen skal utan hinder av teieplikta melde frå til barneverntenesta utan ugrunna opphald

- a) når det er grunn til å tru at eit barn blir eller vil bli mishandla, utsett for alvorlege manglar ved den daglege omsorga eller anna alvorleg omsorgssvikt, [...]
- c) når eit barn viser alvorlege åtferdsvanskar i form av alvorleg eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmiddel eller ei anna form for utprega normlaus åtferd, [...]

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, pliktar også å gi opplysningar etter pålegg i samsvar med barnevernloven. (Opplæringsloven, 1998, §15-3)

Alle lærere har derfor meldeplikt ifølge opplæringsloven, og den må man overholde. I Christoffer sitt tilfelle ble det tatt mistanke om vold i hjemmet altfor sent, mens barnevernet ble involvert relativt tidlig for Charlotte. Saken ble likevel henlagt fort ettersom moren tok seg sammen i den perioden barnevernet var på besøk. Som lærer er det derfor viktig å være ansvarsbevisst og oppmerksom overfor elevene, slik at man kan gjøre sitt beste for å forhindre at barn havner i samme situasjon som Charlotte og Christoffer.

Det viktigste for elevene er at skolen oppleves som et trygt sted der de kan lære og være åpne om ting som skjer. Etter å ha jobbet med denne avhandlingen håper jeg å selv bli bedre rustet til å skape dialog rundt tabubelagte temaer i og utenfor undervisning. Samtidig håper jeg at jeg en gang vil få muligheten til å gjennomføre et opplegg basert på romanen *Kinderwhore*, slik at jeg virkelig får sett hvordan det ville foregått i praksis. For å kunne bli en lærer som kan snakke om de vanskelige temaene med elevene og undervise om romaner som *Kinderwhore*, er relasjonsarbeid det viktigste man kan jobbe med i en klasse. Skaper man

gode relasjoner mellom lærer og elev, samt elevene seg imellom, vil klasserommet bli et trygt sted der elevene kan lære, dele og være sammen i fellesskapet.

Helt avslutningsvis i denne masteroppgaven vil jeg ta opp igjen det Bjørn Ingvaldsen skrev i forordet til *Lydighetsprøven*. «Uansett hva barn blir utsatt for, er det aldri barnas feil. Det er de voksne som gjør noe galt. Husk på det!» (2017).

7.0 LITTERATURLISTE

Aalstad, N. (2014, 13. mai). *Dystre dystopier – en skildring av virkeligheten?*

Barnebokkritikk. <https://www.barnebokkritikk.no/dystre-dystopier-en-skildring-av-virkeligheten/#.X2mxXmcza3K>

Bache-Wiig, H. & Linhart, S. H. (2012). Barne- og ungdomslitteratur. I Andersen, P. T., Mose, G. & Norheim, T. (Red.). *Litterær analyse, en innføring* (s. 189-212). Pax Forlag.

Barne- og likestillingsdepartementet. (2018, juni). *Trygge foreldre – trygge barn.*

Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018-2021). Regjeringen.

https://www.regjeringen.no/contentassets/23fff4c08d0440ca84543ff74786c6a0/bld_foreldrestotte_strategi_21juni18.pdf

Barneombudet. (u.å.). *Barnekonvensjonen*. Hentet 2. oktober 2020 fra

<https://www.barneombudet.no/for-barn-og-unge/barnekonvensjonen>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2017, 28. desember). *Seksuelle overgrep mot barn*. Bufdir.

https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Vold_og_overgrep_mot_barn/Seksuelle_overgrep_mot_barn/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2018, 6. april). *Omsorgssvikt*. Bufdir.

https://bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Vern_mot_overgrep/Vold_og_overgrep_mot_barn_og_unge_med_funksjonsnedsettelse/Tegn_pa_vold_og_overgrep/Omsorgssvikt/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2019, 17. oktober). *Dissosiasjon*. Bufdir.

<https://bufdir.no/vold/Krisesenterveileder/dissosiasjon/>

Bjørnskau, H. (2018, 7. desember). Dette er de seks nominerte til P2-lytternes romanpris.

NRK. <https://www.nrk.no/kultur/bok/dette-er-de-seks-nominerte-til-p2-lytternes-romanpris-1.14329736>

- Bye, V. (2021, 27. januar). *Mads Wiel Nygaards legat til Maria Kjos Fonn* (pressemelding). Aschehoug. <https://www.mynewsdesk.com/no/aschehoug/pressreleases/mads-wiel-nygaards-legat-til-maria-kjos-fonn-3067485>
- Caruth, C. (1995). Introduction. I Caruth, C. (Red.), *Trauma: Explorations in Memory*, (s. 3-12). The Johns Hopkins University Press.
- Dalåmo, A. (2010). *Fra omsorgssvikt til selvdestruktiv atferd: et utviklingsmessig og funksjonalistisk perspektiv*. [Hovedoppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Digernes, A. G. (2018, 1. desember). Skriv for å leve. *Vårt land*.
<https://www.vl.no/reportasje/miniro/2018/11/29/skriv-for-a-leve/>
- Dyregrov, A. (2013). *Barn og traumer – en håndbok for foreldre og hjelpere* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- «Dystopi» (2018, 14. juni). *Dystopi*. Store norske leksikon. Hentet 25. september 2020 fra <https://snl.no/dystopi>
- Elden, J. C. (2020, 8. juni). *Prostituere*. Store norske leksikon. Hentet 28. november 2020 fra <https://snl.no/prostituere>
- Fjeldberg, G. (2017, 14. september). *Tett på offerets dilemmaer*. Barnebokkritikk.
<https://www.barnebokkritikk.no/tett-pa-offerets-dilemmaer/#.X2m3M2cza3I>
- Fjeldberg, G. (2018, 22. april). *Barneboken forlaget ikke vil selge* [Anmeldelse av boka *Så lenge ingen ser oss*, av A. Totland] Bergens Tidende.
<https://www.bt.no/kultur/i/MgBvVr/barneboken-forlaget-ikke-vil-selge>
- Folkehelseinstituttet. (2020, 13 mai). *Selv mord i Norge*.
<https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/selv-mord-i-norge/>

- Fonn, M. K. (2018). *Kinderwhore*. Aschehoug.
- Gangdal, J. (2010). *Jeg tenker nok du skjønner det sjøl: historien om Christoffer*. Kagge Forlag.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of Interpretation* (J. E. Lewin, Overs.) Cambridge University Press. (Opprinnelig utgitt 1987).
- Grundvig, T. E. (2019, 21. januar). *Motiv, tema og budskap*. NDLA.
<https://ndla.no/nb/subject:19/topic:1:195257/topic:1:195520/topic:1:195269/resource:1:48024?filters=urn:filter:f4581340-52f1-435d-8f99-d5de4e123f70>
- Hagen, E. B. (2019, 15. mai). *Et dukkehjem*. Store norske leksikon. Hentet 1. mai 2021 fra https://snl.no/Et_dukkehjem
- Hatlen, T. S. (2019, 28. august). *Bokanmeldelse: Maria Kjos Fonn: «Kinderwhore»* [Anmeldelse av boka *Kinderwhore*, av M. K. Fonn] VG.
<https://www.vg.no/rampelys/bok/i/1kpzkK/bokanmeldelse-maria-kjos-fonn-kinderwhore>
- Hennig, Å. (2019). *Litterær forståelse – innføring i litteraturdidaktikk* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Holbæk, I. (2020, 5. juni). *Hva er dissosiasjon og dissosiative lidelser?* Norsk psykologforening.
<https://www.psykologforeningen.no/publikum/informasjonsvideoer/videoer-om-psykiske-lidelser/hva-er-dissosiasjon-og-dissosiative-lidelser>
- Holck, P. (2020, 22. november). *Amygdala*. Store medisinske leksikon.
<https://sml.snl.no/amygdala>
- Hvidsten, I. (2012, 26. mars). Varsler om vold mot barn. *Dagsavisen*.
<https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/varsler-om-vold-mot-barn-1.472897>

- Ingvaldsen, B. (2017). *Lydighetsprøven: en tenkt fortelling om et barn*. Gyldendal.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Kommuneforlaget.
- Kallestad, Å. H. & Røskeland, M. (2020). Skjønnlitterær analyse som metode. I Aa, L. I. & Neteland, R. (Red.). *Master i norsk metodeboka 1* (s. 44-58). Universitetsforlaget.
- Kolk, B. A. van der & Hart, O. van der (1995) The intrusive past: The flexibility of memory and the engraving of trauma. I Caruth, C. (Red.) *Trauma: Explorations in memory* (s. 158-182). Johns Hopkins University Press.
- Korneliussen, R. (2020, 8.oktober). Brukte egne ekstreme erfaringer. *Dagbladet*.
<https://www.dagbladet.no/kultur/brukte-egne-ekstreme-erfaringer/72926564>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Verdier og prinsipper for grunnopplæringen – overordnet del av læreplanverket*. Regjeringen.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/53d21ea2bc3a4202b86b83cfe82da93e/overordnet-del---verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen.pdf>
- Langås, U. (2016). *Traumets betydning i norsk samtidslitteratur*. Fagbokforlaget.
- Lea, S. (2012). *Leo og Mei*. Cappelen Damm.
- Lothe, J. (2003). *Fiksjon og film. Narrativ teori og analyse* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Lothe, J., Refsum, K. & Solberg, U. (2007). *Litteraturvitenskapelig leksikon*. Kunnskapsforlaget.
- Malt, U. (2019a, 14. oktober). *Posttraumatisk stresslidelse*. Store medisinske leksikon.
https://sml.snl.no/posttraumatisk_stresslidelse
- Malt, U. (2019b, 18. oktober). *Selvordsforsøk*. Store medisinske leksikon.
<https://sml.snl.no/selvordsfors%C3%B8k>

- Markussen, B. (2014). Å analysere litteratur. I Slettan, S. (Red.), *Ungdomslitteratur – ei innføring* (s. 205-218). Cappelen Damm Akademisk.
- Martinsen, J. T. (2015, 19. januar). «Du ser det ikke før du tror det..». Politiforum.
<https://www.politiforum.no/kronikk-meninger/du-ser-det-ikke-for-du-tror-det/121029>
- Moe, M. (2014). Litteraturundervisning. I Slettan, S. (Red.). *Ungdomslitteratur – ei innføring* (s. 191-204). Cappelen Damm Akademisk.
- Mørland, J. (2020, 21. november). *Flashback – rus*. Store medisinske leksikon.
https://sml.snl.no/flashback_-_rus
- Neraal, A. (2018, 19. august). *Maria Kjos Fonn: «Kinderwhore» - en sterk roman som kommer til å sitte i kroppen lenge* [Anmeldelse av boka *Kinderwhore*, av M. K. Fonn] Bok365. <https://bok365.no/artikkel/maria-kjos-fonn-kinderwhore-en-sterk-roman-som-kommer-til-a-sitte-i-kroppen-lenge/>
- Nes, S. T. (2014). Den samtidsrealistiske ungdomsromanen. I Slettan, S. (Red.), *Ungdomslitteratur – ei innføring* (s. 29-43). Cappelen Damm Akademisk
- Nibe, K. S. (u.å.) *Depresjon og selvmord*. Oslo-psykologene. Hentet 21. februar 2021 fra <https://oslo-psykologene.no/behandling-av-depresjon/depresjon-og-selvmord/>
- Norli, C. (2018, 1. november). Her er de nominerte til Brageprisen 2018. *VG*.
<https://www.vg.no/rampelys/bok/i/rL2RBw/her-er-de-nominerte-til-brageprisen-2018>
- Norsk Helseinformatikk. (2019, 6. desember). *Kroppslige plager med psykisk bakgrunn, veiviser*. <https://nhi.no/symptomer/psyke-og-sinn/kroppslige-plager-psykisk-arsak-veiviser/>
- Opplæringsloven. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=meldeplikt,%20oppl%C3%A6ringsloven#KAPITTEL_2

- Regjeringen. (u.å.). *Barnekonvensjonen*. Hentet 2. oktober 2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/id2519764/>
- Reigstad, B. & Kvernmo, S. (2015, 5. april). *ADHD – eller noe annet? Belastende livshendelser hos unge med ADHD-symptomer*. Psykologitidsskriftet. <https://psykologtidsskriftet.no/vitenskapelig-artikkel/2015/04/adhd-eller-noe-annet>
- Ridderstrøm, H. (2020, 9. desember). *Metonymi*. Bibliotekarstudentenes nettleksikon om litteratur og medier. <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/metonymi.pdf>
- Røed, K. (2018, 6. september). *Presist og særegent om menneskelig mørke* [Anmeldelse av boka *Kinderwhore*, av M. K. Fonn]. Vårt land. <https://www.vl.no/kultur/anmeldelse/2018/09/06/presist-og-saeregent-om-menneskelig-morke/>
- Salmi, E. K. (2019, 31. mai). *Rått og ærlig om overgrep og omsorgssvikt* [Anmeldelse av boka *Kinderwhore*, av M. K. Fonn]. Romerikes Blad. <https://www.rb.no/kultur/bokanbefaling/litteratur/ratt-og-arlig-om-overgrep-og-omsorgssvikt/s/5-43-1069025>
- Sex og Politikk. (2018a). *Lærerveiledning til uke 6. Til undervisere* [Brosjyre]. <https://sexogpolitikk.no/wp-content/uploads/2017/11/L%C3%A6rveiledning-bokma%CC%8A1.pdf>
- Sex og Politikk. (2018b) *Uke 6. Smakebiter* [Brosjyre]. <https://sexogpolitikk.no/wp-content/uploads/2017/11/Uke-6-Smakebiter-bokma%CC%8A1.pdf>
- Skarðhamar, A. K. (2011). *Litteraturundervisning – teori og praksis* (3. utg.). Universitetsforlaget.
- Slettan, S. (2014). Introduksjon. Om ungdomslitteratur. I Slettan, S. (Red.). *Ungdomslitteratur – ei innføring* (s. 9-27). Cappelen Damm Akademisk.

Svendsen, T. O. (2021, 8. januar). *Courtney Love*. Store norske leksikon. Hentet 1. februar 2021 fra https://snl.no/Courtney_Love

Tjønn, B. J. (2014, 22. september). *Bokanmeldelse: Maria Kjos Fonn «Dette har jeg aldri fortalt til noen»* [Anmeldelse av boka *Dette har jeg aldri fortalt til noen*, av M. K. Fonn]. VG. <https://www.vg.no/rampelys/bok/i/Vmdjl/bokanmeldelse-maria-kjos-fonn-dette-har-jeg-aldri-fortalt-til-noen>

Tjønn, B. J. (2018). *Smadra*. Flamme forlag.

Totland, A. (2017). *Så lenge ingen ser oss*. Gyldendal.

Utdanningsdirektoratet. (2016, 18. mars). *Relasjoner mellom elever – mobbing og krenkelser*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/skolemiljo/sosial-laring-gjennom-arbeid-med-fag/Relasjoner-mellom-elever/Mobbing-og-krenkelser/#>

Utdanningsdirektoratet. (2019, 13. mars). *Dybdeløring*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/dybdelaring/>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. <https://data.udir.no/kl06/v201906/laereplaner-1k20/NOR01-06.pdf?lang=nob>

Økland, I. (2018, 24. august). *Maria Kjos Fonn løfter arven etter Herbjørg Wassmo* [Anmeldelse av boka *Kinderwhore*, av M. K. Fonn]. Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/kultur/i/wEjodP/maria-kjos-fonn-loeffer-arven-etter-herbjoerg-wassmo>